

**ROMA İMPARATORLUĞU'NDA
IULIUS-CLAUDIUS
HANEDANLIĞI İMPARATORLARININ ÇOCUKLUKLARI**

Yüksek Lisans Tezi

İhsan Berkay CÖMERT

Eskişehir 2025

ROMA İMPARATORLUĞU'NDA
IULIUS-CLAUDIUS HANEDANLIĞI İMPARATORLARININ
ÇOCUKLUKLARI

İhsan Berkay CÖMERT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tarih Anabilim Dalı
Eskiçağ Tarihi Programı (Tezli YL)
Danışman: Prof. Dr. Erkan İznik

Anadolu Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Ekim 2025

Eskişehir

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

İhsan Berkay CÖMERT'in, "Roma İmparatorluğu'nda Iulius-Claudius Hanedanlığı İmparatorlarının Çocuklukları" başlıklı tezi 01/10/2025 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca, Tarih (Eskiçağ) Anabilim dalında Eskiçağ Tarihi Tezli Yüksek Lisans programında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı Adı Soyadı

İmza

Üye (Danışman): Prof. Dr. Erkan İZNİK

.....

Üye : Prof. Dr. Hakan Sivas

.....

Üye : Dr. Öğr. Üy. Fariz Öncü

.....

Prof. Dr. Nafiz Öncü CAN

Anadolu Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ÖZET

ROMA İMPARATORLUĞU'NDA IULIUS-CLAUDIUS HANEDANLIĞI İMPARATORLARININ ÇOCUKLUKLARI

İhsan Berkay CÖMERT

Tarih Anabilim Dalı

Eskiçağ Tarihi Programı (Tezli YL)
Anadolu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ekim 2025

Danışman: Prof. Dr. Erkan İznik

Roma tarihinin dönüm noktalarından biri hiç kuşkusuz imparatorluğa geçiş sürecidir. Bu süreçte, Roma'nın iki büyük ailesi Iulii ve Claudii, siyasi evlilikler ve evlat edinme yoluyla birleşmiştir. İmparatorluk dönemi ile birlikte Iulius-Claudius Hanedanlığı olarak adlandırılacak bu birleşim, Roma İmparatorluğu'nun ilk ve en etkili hanedanlıklarından biri olmuştur. MÖ 27'de Octavius'un princeps olmasıyla başlayan Iulius-Claudius hanedanlığı iktidarı, Nero'nun MS 68 yılında ölümüyle birlikte son bulmuştur. Bu geçen süre zarfında hanedanlık, sırasıyla Octavius (Augustus), Tiberius, Caligula, Claudius ve Nero olmak üzere beş imparator çıkarmıştır. Bu çalışma, aldıkları her karar ile imparatorluk olma sürecinde Roma'yı doğrudan etkileyen bu imparatorların, çocukluklarını merkeze koyarak, bu dönemde gelişen yaşantılarını, travmalarını ve travmaların onların kişilik gelişimine ve ilerleyen yıllarda yönetim tarzlarına ne ölçüde etki ettiğini analiz etmeye çalışmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Roma İmparatorluğu, Iulius-Claudius Hanedanlığı, Çocuk, Eğitim.

ABSTRACT

CHILDHOODS OF THE EMPERORS OF THE JULIO-CLAUDIAN DYNASTY IN THE ROMAN EMPIRE

İhsan Berkay CÖMERT

Department of History

Programme in Ancient History

Anadolu University, Instuty of Graduate Studies, December 2025

Supervisor: Prof. Dr. Erkan İznik

One of the turning points in Roman history is undoubtedly the transition to empire. The two great families of Rome, the Julii and the Claudii, united through political marriages and adoptions. With the advent of the imperial period, the Julio-Claudian dynasty became one of the first and most influential dynasties of the Roman Empire. The Julio-Claudian dynasty, which began with Octavius becoming princeps in 27 BC, came to an end with the death of Nero in 68 AD. During this period, the dynasty produced five emperors: Octavius (Augustus), Tiberius, Caligula, Claudius, and Nero. This study focuses on the childhood of these emperors, whose decisions directly influenced Rome, and analyzes the lives they led during this period, the traumas they experienced, and the extent to which these traumas influenced their personality development and their style of governance in later years.

Keywords: Roman Empire, Julio-Claudian Dynasty, Child, Education.

20/10/2025

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “Bilimsel İntihal Tespit Programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

İhsan Berkay CÖMERT

STATEMENT OF COMPLIANCE WITH ETHICAL PRINCIPLES AND RULES

I hereby truthfully declare that this thesis/dissertation is an original work prepared by me; that I have behaved in accordance with the scientific ethical principles and rules throughout the stages of preparation, data collection, analysis and presentation of my work; that I have cited the sources of all the data and information that could be obtained within the scope of this study, and included these sources in the references section; and that this study has been scanned for plagiarism with “Scientific Plagiarism Detection Program” used by Anadolu University, and that “it does not have any plagiarism” whatsoever. I also declare that, if a case contrary to my declaration is detected in my work at any time, I hereby express my consent to all the ethical and legal consequences that are involved.

İhsan Berkay CÖMERT

ÖNSÖZ

Roma'nın imparatorluğa geçiş sürecindeki en önemli aktörleri kuşkusuz Iulius-Claudius Hanedanlığı (MÖ 27-MS 68) yöneticileri ve onların yakın çevresi olmuştur. Roma'nın ilk imparatoru olarak kabul edilen Octavius ile başlayarak sırasıyla Tiberius, Caligula, Claudius ve Nero imparatorluk tahtına oturmuştur. Aldıkları kararlarla, yaptıkları reformlarla Roma İmparatorluğu'nun merkezi kabul edilen bu yöneticilerin karakterleri ve yönetim tarzlarının gelişiminde çocukluk dönemlerinde başlarından geçen olaylar, travmalar etki etmiştir. Bu noktada, bu tezle birlikte imparatorların çocukluk dönemleri analiz edilmeye çalışılacaktır. Tarihsel süreçte karşımıza çıkan gelişmelere iktidardaki imparatorun eyleminden ziyade, imparatorun çocukluk dönemi incelenecek ve olaylar buna göre değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Öncelikle tüm bu çalışma boyunca çalışmama sonsuz destek sağlayan, her anlamda yanımda olan, çalışma temposunun içerisinde anlayış gösteren ve her daim bana olan inancını amasız fakatsız belli eden saygıdeğer hocam Prof. Dr. Erkan İZNİK'e sonsuz teşekkür ve saygılarımı sunarım.

Bu tezin hazırlanma sürecinde kıymetli katkılarından ötürü Uzm. Dr. Abdullah ALKAŞI'ya en içten şükranlarımı sunarım. Kendisiyle gerçekleştirdiğim sözlü mülakat, çalışmama yalnızca bilimsel derinlik katmakla kalmamış, aynı zamanda değerlendirme ve analizlerime yön vererek tezimin temel taşlarından birini oluşturmuştur. Ayrıca, araştırma sürecimde yapıcı önerileri ve yol gösterici tavsiyeleri ile katkı sağlayan Uzm. Dr. Yunus Emre AVŞAR'a da teşekkür ederim.

Şartlar ne olursa olsun arkamda duran, desteklerini bir gün olsun esirgemeyen, hayatımın her alanında bana koşulsuz güvenen canlarım annem, babam ve ağabeyime sonsuz teşekkürler. Bu çalışma sürecinin tüm zorluklarını benimle paylaşan, her daim yanımda durarak desteğini gösteren, ihmal etmek zorunda kaldığım dönemlerde dahi bıkmadan anlayış gösteren, en iyi arkadaşım, sevgili eşim İzel Ceren CÖMERT'e tüm kalbimle teşekkür ederim. Son teşekkür de güzel kızımız Luna'ya...

20/10/2025

ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ KULLANIM BEYANI

Bu tezi hazırlarken ChatGPT üretken yapay zekâ programından destek aldığımı beyan ederim. Tezin hazırlığı aşamasında üretken yapay zekâ programlarından çeviri ve kaynak analizi desteği aldım. Üretken yapay zekâ programlarından aldığım bilgilerin doğruluğunu kontrol ettiğimi bildiririm. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

İhsan Berkay CÖMERT

20/10/2025

DECLARATION OF GENERATIVE ARTIFICIAL INTELLIGENCE USAGE

I declare that I received support from generative artificial intelligence programs ChatGPT, preparing this thesis/di. I have received support from generative artificial intelligence programs language translations and source analyzing during the preparation of the thesis. I declare that I have checked the accuracy of the information I received from generative artificial intelligence programs.

I also declare that, if a case contrary to my declaration is detected in my work at any time, I hereby express my consent to all the ethical and legal consequences that are involved.

İhsan Berkay CÖMERT

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BAŞLIK SAYFASI.....	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	v
STATEMENT OF COMPLIANCE WITH ETHICAL PRINCIPLES AND RULES.....	vi
ÖNSÖZ.....	vii
ÜRETKEN YAPAY ZEKA KULLANIM BEYANI	viii
DECLARATION OF GENERATIVE ARTIFICIAL INTELLEGIENCE USAGE.....	ix
İÇİNDEKİLER.....	x
GÖRSELLER DİZİNİ.....	xii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xiii
1 GİRİŞ VE AMAÇ	1
1.1 Çalışmanın Amacı ve Kapsamı.....	1
1.2 Çalışmanın Yöntemi.....	2
1.3 Kaynakların Değerlendirilmesi.....	3
2 ROMA UYGARLIĞI'NDA ÇOCUK OLMAK.....	5
2.1 Roma Uygarlığı'nda Yaş Kavramı ve Yaşam Evreleri.....	5
2.1.1 <i>Infans</i> (0-7 yaş).....	6
2.1.2 <i>Impubes</i> (7-14 yaş).....	7
2.1.3 <i>Pubertas</i> (Ergenlik).....	7
2.2 <i>Familia, Pater Familias, Patria Potestas</i>	10
2.3 Çocuğun Aileye Kabul Edilmesi.....	12
2.4 Çocuğun Yetiştirilme Süreci.....	14
2.5 Ebeveyn-Çocuk İlişkisi.....	17
2.6 Çocuğun Eğitimi.....	19
2.6.1 Evde gerçekleştirilen eğitim ve <i>Tutor</i>	19

2.6.2 Okulda gerçekleştirilen eğitim ve *Magister/Litterator ve Paedagogos*..21

3 IULIUS-CLAUDIUS İMPARATORLARININ ÇOCUKLUK DÖNEMLERİ....25

3.1 Genel Hatlarıyla Iulius-Claudius Hanedanlığı (MÖ 27 – MS 68).....25

3.2 Gaius Octavius (Augustus) (MÖ 63 – MS 14).....27

3.2.1 İmparatorluğun sıfır noktası.....28

3.2.2 Çocuklukta ilk kırılma anı: baba Gaius Octavius'un ölümü.....30

3.2.3 İdeal Romalı anne: Atia.....32

3.2.4 Octavius'un eğitimi.....34

3.2.5 Octavius'un çocukluğuna dair kehanetler.....36

3.3 Tiberius Cladius Nero (Tiberius) (MÖ 42 – MS 37).....39

3.3.1 Sürgün ve kaçış içerisinde geçen erken çocukluk.....40

3.3.2 Tanrısal üvey baba: Octavius.....42

3.3.3 Bastırılmış kıskançlık.....44

3.4 Gaius Caesar (Caligula) (MS 12 – MS 41).....48

3.4.1 Lejyonların süt oğlanı: Caligula.....50

3.4.2 Halkın sevgilisi bir babanın ölümü: Germanicus.....52

3.4.3 İyi köle, kötü efendi.....55

3.5 Tiberius Claudius Nero (Claudius) (MÖ 10 – MS 54).....59

3.5.1 Bedensel ve zihinsel kusurlar.....60

3.5.2 Doğanın yarım bıraktığı insan.....62

3.6 Tiberius Claudius Nero (Nero) (MS 37 – MS 68).....65

3.6.1 Çalkantılı erken çocukluk dönem.....68

3.6.2 Baskıcı ve hırslı anne: Agrippina.....71

SONUÇ.....76

KAYNAKÇA.....78

EKLER

ÖZ GEÇMİŞ

GÖRSELLER DİZİNİ

Sayfa

Görsel 2.1	Toga giymiş çocuk heykeli.....	9
Görsel 2.2	Altın kolyenin ucunda içi boş bulla görseli.....	14
Görsel 3.1	Prima Porta Gaius Octavius Heykeli.....	27
Görsel 3.2	Tiberius Claudius Nero'nun (Tiberius) büstü.....	39
Görsel 3.3	Gaius Caesar'ın (Caligula) büstü.....	48
Görsel 3.4	Germanicus'un büstü.....	50
Görsel 3.5	Caligula'nın gençliğini tasvir eden büst.....	56
Görsel 3.6	Claudius Nero'nun (Claudius) büstü.....	59
Görsel 3.7	Claudius Nero'nun (Nero) büstü.....	65
Görsel 3.8	Nero ve Agrippina'yı betimleyen kabartma.....	66
Görsel 3.9	Agrippina'nın büstü.....	68

KISALTMALAR DİZİNİ

Genel Kısaltmalar

a.g.k.	: Adı geçen kaynak
a.g.m.	: Adı geçen makale
Bkz.	: Bakınız
Çev.	: Çeviren
MÖ	: Milattan önce
MS	: Milattan sonra
s.	: Sayfa

Filolojik Kısaltmalar

Cen.	: Censorinus, Gramaticus
Cic. Ad. Brut.	: Cicero, Epistulae ad Brutum
Cic. Amic.	: Cicero, De Amicitia
Cic. Off.	: Cicero, De Officiis
Cic. Sen.	: Cicero, De Senectute
Cic. Q. Fr.	: Cicero, Epistulae ad Quintum Fratrem
Dio. His.	: Cassius Dio, Historiae Romanae
Gaius, Inst.	: Gaius, Institutiones
Hor. Epis.	: Horatius, Epistulae
Hor. S.	: Horatius, Satirae
Juv. Sat.	: Juvenal, Satirae
Mar.	: Martialis, Epigrammata
Nic. Aug.	: Nicolaus, Life of Augustus
Pat. Aug.	: Paterculus, Res Gestae Divi Augusti
Plut. Cat. Ma.	: Plutarch, Marcus Cato
Sen. Apoc.	: Seneca, Apocolocyntosis

Suet. Aug.	: Suetonius, Augustus
Suet. Cal.	: Suetonius, Caligula
Suet. Cla.	: Suetonius, Claudius
Suet. Nero.	: Suetonius, Nero
Suet. Tib.	: Suetonius, Tiberius
Tac. Ann.	: Tacitus, Annales
Tac. Dial.	: Tacitus, Dialogus
Tac. Ger.	: Tacitus, Germania
Quint. Inst. 1.	: Quintilian, Institutio Oratoria, Book 1

1 GİRİŞ

1.1 Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

Çalışma, Roma İmparatorluğu'nun ilk hanedanı olan Iulius-Claudius hanedanlığı döneminde (MÖ 27 - MS 68) öncelikle imparatorluk tahtına oturabilmiş beş imparatorun (Octavius, Tiberius, Caligula, Claudius, Nero) çocukluk dönemlerini merkeze koyarak, onların karakter özelliklerine, çocukluklarında başlarından geçen olaylara, bu olayların karakterlerine olan etkilerini tartışmaya odaklanmıştır. Tarih yazımında genellikle imparatorların, iktidarda yaptığı faaliyetlere değinilirken çoğu zaman çocuk oldukları dönem göz ardı edilmektedir. Unutulmamalıdır ki, imparatorlar bile hayatlarına çocuk olarak başlar. Başka bir deyişle bu tez, tam da bu anlayıştan yola çıkarak hazırlanmıştır.

Romalı imparatorlar da bir zamanlar çocuktı; heyecanları, korkuları, mutlulukları, hayalleri ve travmaları vardı. Bu bağlamda çalışmanın temel hedefi, yukarıda değindiğimiz beş imparatorun, çocukluk dönemlerinde yaşadıkları olayların, travmaların, edindikleri deneyimlerin, onların karakterine olan etkileri ve doğrudan bu etkilerin yönetim anlayışlarına ne şekilde tezahür ettiğini tartışmaktır.

Iulius-Claudius dönemi imparatorlarının çocuklukları yalnızca onları, ailesini ve yakın çevresini etkilememiş; insanlık tarihinin kurduğu en büyük medeniyetlerinden biri olan Roma medeniyetini ve Roma topraklarında yaşayan tüm vatandaşları etkilemiştir. Bu nedenle amaç, yalnızca çocukluklarında yaşadıkları olaylar kronolojik olarak değinmek değil aynı zamanda karakter oluşumlarıyla tarihsel eylemleri arasında bir ilişki olup olmadığını sorgulamaktır.

Çalışma, özü itibarıyla, hanedanlığın ilk üyesi Octavius'un doğduğu MÖ 63 yılı ile imparator olan son hanedanlık üyesi Nero'nun MS 68 yılında öldüğü yıllar arasındaki dönemi kapsamaktadır. İmparatorların çocukluk dönemleri için belirlediğimiz sınırlama, *toga virilis* giyme yaşlarıdır. Bu yaş aynı zamanda Roma'da çocukluğun bitişi ve ergenliğin başladığı yaş olarak kabul edilmektedir. Bu yaş genel olarak on dört yaş olarak kabul edilse de istisnaları barındırmaktadır. Bu sebeple imparatorların çocukluk dönemlerinin bitişi için net bir yaş belirlenmemiş, *toga virilis* giydikleri törenleri çocukluk döneminin bitişi olarak kabul edilmiştir.

İmparatorların çocukluk dönemlerini anlamlandırabilmek için, Roma'nın genel atmosferi içerisinde çocuğun hukuki konumu, eğitimi, ebeveynleri ile olan ilişkileri ve Roma'da aile yapısı da tartışmalara dahil edilmiştir.

İkinci bölümde ele aldığımız konuların zamansal tasnifi sadece hanedanlık dönemiyle sınırlı kalmamakta, Roma'nın Geç Cumhuriyet ve Erken İmparatorluk dönemlerini kapsamaktadır. Çünkü her ne kadar rejim değişmiş olsa da toplum bu değişimi aynı şekilde gerçekleştirememiştir. Bu nedenle Geç Cumhuriyet'in incelenmesi, sürekliliği görmek ve Erken İmparatorluk dönemini genel hatlarıyla anlamak açısından çalışmaya dahil edilmiştir. Çalışma, hanedanlık içerisinden çıkan imparatorların, yalnızca çocukluk dönemlerini kronolojik olarak ele almamış aynı zamanda sosyal ve psikolojik etkilerine de odaklanmıştır.

1.2 Çalışmanın Yöntemi

Çalışma özü itibariyle iki ana bölümden oluşmaktadır. İkinci bölüm, genel hatlarıyla Roma'da Çocuk kavramı üzerine yoğunlaşmaktadır. Çocuğun hukuki konumu, Roma'da Çocuk kavramı, çocuğun yetiştirilme süreci, ebeveyn-çocuk ilişkisi ve çocuğun eğitimini içermektedir. İkinci bölümde, çağdaş ve döneme yakın zaman diliminde kaleme alınmış filolojik kaynaklar ve modern kaynaklar analiz edilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümü, hanedanlık mensubu Octavius, Tiberius, Caligula, Claudius ve Nero'nun çocukluk dönemleri üzerinedir. Her bir imparator kendi tarihsel bağlamı içinde ele alınmış, imparatorların çocukluk dönemlerinin hayat öyküleri, filolojik ve modern kaynaklar ışığında değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümde, filolojik eserlerden derlenen bilgiler doğrultusunda imparatorların çocukluk dönemlerinde yaşadığı kırılma anları tespit edilmiştir. Bu kırılma anlarının, imparatorların karakterlerine ve ileride oluşacak yönetim tarzlarına etkisi değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada yalnızca antik kaynakların tarihsel verilerine başvurulmamış, aynı zamanda modern psikolojinin kuramsal yaklaşımlarından da faydalanılmıştır. Erik Erikson'un psikososyal gelişim evreleri, Freud'un psikanalitik kuramı, Bowlby'nin bağlanma teorisi, Lacan'ın özne ve ayna evresi kavramları ile Michael Rutter'in çalışmaları, imparatorların çocukluk deneyimlerinin yorumlanmasında kuramsal çerçeve sunmuştur. Ayrıca, güncel bakış açısını güçlendirmek amacıyla Çocuk ve Psikiyatri Uzmanı Dr. Abdullah Alkaşı ile yapılan sözlü mülakat, modern klinik gözlemlerin tarihsel yorumlarla birlikte değerlendirilmesine imkân sağlamıştır. Uzm. Dr. Abdullah

Alkaşı ile yapılan sözlü mülakatta, değerlendirmelerin önyargıdan uzak kalabilmesi amacıyla imparatorların kimlikleri özellikle gizlenmiş, isimleri sunulmamış, yalnızca vakalara odaklanılmıştır. Bu yöntem, mülakatın kişisel kanaatler yerine somut olgular üzerinden ilerlemesini sağlamış ve daha objektif bir analiz ortamı yaratmıştır. Sözlü mülakatın tamamı ekler bölümünde sunulmuştur. Bu yaklaşımlar sayesinde, Iulius-Claudius hanedanlığına mensup imparatorların çocukluk yaşantıları yalnızca tarihsel bir olgu olarak değil, aynı zamanda gelişimsel ve psikanalitik süreçler ışığında da ele alınmıştır.

Teorimiz, filolojik kaynaklardan alınan bilgiler doğrultusunda, çocuklukta yaşanan travmaların, erken yaşta ebeveyn kaybı ve dışlanma gibi kavramların, modern psikoloji ile okunup, imparatorların kişilik oluşumları, karar alma biçimleri ve iktidar pratikleri üzerindeki etkilerini anlamaya yöneliktir. Pek tabii bu yaklaşım doğrudan bir tanı ortaya koymaktan ziyade, olasılıklar dahilinde belirli çıkarımlar yapabilmek, ‘ne’ olduğuna odaklanmaktan çok, olayların ‘nasıl’ ve ‘neden’ geliştiğine dair ipuçları sunabilmektir.

1.3 Kaynakların Değerlendirilmesi

Cicero, Marcus Tullius (MÖ 106-43): Arpinium’lu ünlü hatip ve düşünür. Roma’da avukat olarak çalışmış Cicero, iyi bir eğitim görmüştür. Küçük bir kentten gelmesine rağmen yeteneği, şaşılacak derecedeki çalışma gücü ve hırsı sayesinde devlet kariyerinde *preator*luğa ve *consullüğe* kadar ulaşmıştır. Aynı zamanda son derece zengin bir yazarlık etkinliğinde bulunmuştur. Çalışmamız kapsamında çocukluk evrelerini tanımlama konusunda *De Senectute* adlı eserinden, annenin çocuk yetiştirme süreci ile ilgili *Epistulae ad Brutum* adlı eserinden, *caritate* (şefkat, sevgi) kavramı için *De Amicitia* adlı eserinden ve Roma’da akrabalık bağı için *De Officiis* adlı eserinden faydalanılmıştır.

Quintus Horatius Flaccus (MÖ 65-8): Latin edebiyatının önde gelen şairlerindendir. Çalışmamız kapsamında, *Satirae* ve *Epistulae* eserlerinde, kendi çocukluk deneyimlerine dair aktardıklarından faydalanılmıştır.

Marcus Fabius Quintilianus (MS 30-100): İspanya doğumlu olmasına rağmen Roma’da derin izler bırakmıştır. Romanın en önemli eğitim kuramcılarındandır. En bilinen eseri *Institutio Oratoria*’dır. Yalnızca eğitim üzerine değil, çocuğun nasıl eğitilmesi gerektiğine dair de yaklaşımlar sunmaktadır. Çalışmamız kapsamında, Roma’da çocuğun eğitim süreci ile ilgili temel kaynaklarımızdan biri olmuştur.

Tacitus, Publius Cornelius (MS 55-117): Gallia Narbonensis ya da Gallia Cisalpina (Fransa'nın Güneydoğu bölgesi) kökenli ünlü Romalı tarihçidir. Roma'da mükemmel bir hitabet öğrenimi gören ve yüksek devlet memurluklarında bulunan (88 yılında *praetor*, 97'de *consul*) Asia eyaleti *proconsul*'ü Tacitus, 97 yılındaki *consul*'lük görevinden sonra kendisini edebi faaliyetlere vermiştir. Çalışmamız kapsamında, çocukların eğitim süreçlerine dair *Dialogus* ve *Germania* adlı eserinden, Caligula'nın çocukluk dönemine dair *Annales* adlı eserinden faydalanılmıştır.

Suetonius Tranquillus, Gaius (MS 75-150): Hippo Regus'lu (Cezayir'in Annaba şehri) tarihsel biyografçı. Babası Suetonius Letus, MS 69 yılında Otho ile Vitellius'un ordularının karşı karşıya geldiği Bedriacum Savaşı'nda atlı sınıfından yüksek rütbeli bir subaydır. Roma'da avukatlık yapmış Suetonius (Plinius'un Suetonius'a yazdığı mektuptan tahmini bilgi), bir süre imparator Hadrianus'un sekreterlik görevini de yürütmüştür. Bu görevi sırasında Roma'da arşiv belgelerini görme olanağı da yakalamıştır. Iulius Caesar'ın ve Domitianus'a kadar 11 Roma İmparatoru'nun 8 kitap halinde biyografyalarını (*De vita Caesarum*, "Caesar'ların Yaşamı Hakkında") kaleme almakla ünlenmiştir. Bu eser aynı zamanda çalışmamızın temel kaynakları arasında yer almaktadır. İmparatorların çocukluk dönemlerine dair ayrıntılı bilgilere Suetonius aracılığıyla ulaşmaktayız.

Gaius (MS 130-180): Önemli bir Roma hukukçusudur. Fakat hayatına dair elimize ulaşan fazla kanıt bulunmamaktadır. Tam olarak ne zaman doğup öldüğü bile bilinmemektedir. *Institutiones* adlı eseriyle ön plana çıkmaktadır. Çalışmamız kapsamında, Roma'da yaş gruplarının hukuki statüleri ile ilgili atıflarda bulunulmuştur.

Cassius Dio Cocceianus (MS 150-235): Aşağı yukarı 180 yılında Roma'ya gelen ve bir senatörün oğlu olmasının da yardımıyla hızla yükselen Nikaia'lı (İznik) tarihçi. Roma'da önemli görevlerde (*praetor*, *consul*, Africa *proconsul*'lüğü dahil birçok Roma eyaletinin valiliği ve nihayet 229'da İmparator Severus ile birlikte ikinci kez *consul*) bulunmuştur. En eski devirlerden yaşadığı zamana kadar 80 kitaplık Hellence bir Roma Tarihi yazmıştır. Çalışmamız kapsamında, Iulius-Claudius hanedanlığı dönemi imparatorların çocukluk dönemleriyle ilgili temel kaynaklarımızdan birini teşkil etmektedir.

2 ROMA UYGARLIĞI'NDA ÇOCUK OLMAK

Günümüzde ya da tarihin hemen hemen tüm dönemlerinde olduğu gibi Roma dünyasında çocuk, toplumun temel yapıtaşlarından birini oluşturmaktaydı. Bireysel ya da kamusal bağlamda çocuk, ailenin devamlılığını sağlayan bir varis, devletin geleceğini şekillendirme potansiyeli olan bir yurttaş ve dini ritüellerin kutsal bir nesnesi olarak görülmekteydi. Çalışmanın bu bölümünde detaylandıracağımız *pater familias*ın otoritesi altında annelerinin, özel bakıcılarının ve eğiticilerinin eşliğinde çocuklar, hem aile içinde belirli rollere sahip şekilde hem de sosyal hayatta belirli beklentiler ışığında büyürlerdi. Tıpkı diğer toplumlar gibi Roma toplumu da çocukları, ailelerin ve Roma'nın gücünün bir yansıması ve devamı olarak görmekteydi. Roma'nın sınıflı toplum yapısı içerisinde çocukların toplumsal rolleri, eğitim süreçleri ve hakları da değişkenlik göstermekteydi.

2.1 Roma Uygarlığı'nda Yaş Kavramı ve Yaşam Evreleri

Roma toplumunda çocuk kavramı, biyolojik büyüme ve hukuki ve kültürel tanımların kesiştiği bir noktada yer almamaktadır. Çocukluk ve yetişkinlik arasında geçen süre hukuksal olarak belirli kurallarla temellendirilse de filolojik metinlerde çocukluk yaş evreleri farklı görüşlerle ele alınmıştır. Filolojik metinler, Roma'da yaş kavramı üzerine farklı görüşler sunmuşlardır. Quintilianus, çocuğun yaş evrelerinin yeteneğine, gelişimine ve karakterine göre esneklik gösterilmesi gerektiğini savunmuştur.¹ Varro, beş sayısına dayalı bir yaş sistemini benimsemiş ve yaşamı on beşer yıllık periyotlara ayırmıştır. Buna göre, on beş yaşına kadar *puer*, otuz yaşına kadar *adulescens*, kırk beş yaşına kadar *iuuenis*, altmış yaşına kadar *senior* ve sonrasında ise *senex* şeklinde adlandırmıştır.² Cicero ise yaş evrelerini niteliklerine göre bölmüştür. Çocukluk dönemi için *infirmitas* (zayıflık), gençlik için *ferocitas* (hırçınlık/taşkınlık), olgun yaştaki erkekler için *grauitas* (ağırbaşlılık), yaşlılık için *maturitas* (olgunluk) kavramlarını kullanmıştır.³ Antik yazarlarda gördüğümüz bu farklı yaş sınıflandırmaları önemli iki noktayı gözler önüne sermektedir. Birincisi toplumda katı yaş sınırlandırmaları yoktur. İkincisi ise Romalılar yaş evreleri üzerine dikkate değer bir ilgi göstermişlerdir.

Roma hukuku da çocukluk ve yetişkinlik dönemlerini belirli yaş aralıklarına ve kavramlara göre sınıflandırmıştır. Roma hukukunda yaş dönemleri dört gruba ayrılmıştır.

¹ Quin. Inst. 1.1.3.

² Cen. XIV. 1-2, Kaynak bu bilgiyi Varro'dan alıntıladığını belirtmiştir.

³ Cic. Sen. X. 33.

Birinci dönem, doğumdan yedinci yaşa kadar olan süreyi kapsamaktadır. Bu döneme Romalılar *infantes* (konuşamayanlar, *qui fari non possunt*) demiştir. İkinci dönem, yedinci yaşın bitiminden ergenlik çağına kadar olan süreci kapsamaktadır. Ergenlik yaşı cinsiyete bağlı olarak genellikle erkeklerde on dördüncü, kızlarda on ikinci yaşın sonuna kadar olan dönemdir. Bu dönemdeki kişiler ise *qui fari possunt* (konuşabilenler) olarak tanımlanmaktadır. Bu iki dönem yaş grubuna ait bireyler genel olarak *impueres* (ergenliğe ulaşmamış olanlar) kategorisine dahil edilmiştir. Üçüncü dönem, ergenlikten yirmi beşin yaşın sonuna kadar olan dönemi kapsamaktadır. Bu dönemdeki bireyler *adolescentes, adulti, puberes, minores XXV annis/annos/annorum* ya da sadece *minores* olarak adlandırılmıştır. Üçüncü dönem yaş grubu ergenliğe ulaşmış olanlar olarak adlandırılabilir. Dördüncü dönem ise yetişkinlik dönemidir. ⁴

2.1.1 *Infans* (0-7 yaş)

Infans, kelime anlamıyla konuşamayan (*qui fari non potest*) olarak ifade edilse de aslında kelime kendi içerisinde muğlaklık barındırmaktadır. Roma hukukunda bu ifade, çocuğun yalnızca kelimeleri telaffuz edebilmesiyle ilgili değildir ki bu telaffuz edebilme durumu çocuklarda genellikle en geç iki-üç yaşlarında karşımıza çıkan bir durumdur. Romalılar, *qui fari non potest* ifadesini belirli bir entelektüel gelişim seviyesine ulaşma manasında kullanmaktadır. Akıcı ve kurallı bir şekilde konuşabilme dolayısıyla hukuki ifadeleri uygun şekilde konuşabilme yetisini kapsamaktadır. Bir kişi *infans* olduğu sürece herhangi bir hukuki işlem yapamazdı ve bir haksız fiilden ötürü hukuki bir sorumluluk üstlenemezdi. *Infantia* döneminin sonu çok erken dönemlerden itibaren yedi yaşının bitimi olarak belirlenmiştir. ⁵ *Infantia*'nın bitişinin hukuki düzlem dışında eğitimsel ve bilişsel anlamda da kritik bir eşik olduğunu söylemek gerekir. Quintilianus, yedi yaşının *infantia*'nın sonu olduğunu kabul etmekle birlikte, bu yaş civarında çocukların farklı bir evreye geçtiğini belirtmektedir. Ona göre bu yaşlarda çocuklar bazı hikayeleri ve hikayelerin ahlaki öğelerini içselleştirebilirlerdi. ⁶

⁴ (Smith, 1899, s. 636)

⁵ A.g.k. s.636

⁶ Quin. Inst. I. I. 18.

2.1.2 *Impubes* (7-14 yaş)

Impubes kelimesi ergenliğe ulaşmış olmayan ifadesinin karşılığı olarak gelmektedir. Aslında bakılırsa bu terim yukarıda değindiğimiz *infans* terimini de kapsamaktadır. Çünkü her *infans* aynı zamanda *impubestir*, fakat her *impubes infans* değildir. Bu noktada sıfır-yedi yaş aralığı Roma’da *infans* olarak karşımıza çıkarken, yedi – on dört yaş arası *impubes* olarak kavramlaştırılmaktadır. İki yaş grubu arasında hukuki olarak temel ayrımlar vardır. *Infans*’ın hiçbir hukuki işlem yapma yetkisi yoktur. Romalı hukukçu Gaius bu yaş grubunu konuşma çağını yeni geçmiş birey akıl hastasından farklı değildir diyerek tanımlamıştır.⁷ *Infantia* sınırlarını aşmış bir *impubes*, *tutorunun* (vesayetçi) *auctoritas*’ı (onay) ile her türlü hukuki işlemi gerçekleştirebilmektedir. Fakat bu *auctoritas* olmadan sadece kendi lehine işlem yapabilmektedir.⁸ Başlangıçta Roma hukuku *impuberes*’e⁹ lehlerinde işlem yapmaya da müsaade etmezken, ilerleyen dönemlerde bu kuralı gevşetti. *Pubertadi proximus*¹⁰ olarak da tanımlanan bireylere yalnızca kendi lehlerinde işlem yapabilme hakkı tanındı. Nitekim bu bireylerin, dolandırıcılık ya da hata riskinden korunması amaçlanmaktaydı.¹¹

2.1.3 *Pubertas* (Ergenlik)

Pubertas kavramının Roma’daki karşılığı günümüzdeki ergenlik kavramıdır ve birçok anlamda yetişkinliğe başlangıç olarak görülmektedir. Bu durum hukuki olarak yasalarla belirlenmiştir. *Pubertas*’ın başlangıcı hukuki işlem yapma konusunda ehliyet kazanması anlamına gelmektedir. Yani başında herhangi bir *tutor* olmadan tek başına işlem yapma vesayetine sahip olma durumudur. Kişi *pubertas*’a ulaştığında mülkiyet üzerinde tam tasarruf hakkına sahip olur, vasiyetname düzenleyebilir ve evlenme akdi gerçekleştirebilirdi.¹² Aynı zamanda ergenlik çağına ulaşan genç bir erkek, evlenme ve

⁷ Gaius. Inst. III. 109. ‘ ‘*Sed quod diximus de pupillo, utique de eo uerum est, qui iam aliquem intellectum habet; nam infans et qui infanti proximus est non multum a furioso differt, quia huius aetatis pupilli nullum intellectum habent. sed in his pupillis propter utilitatem benignior iuris interpretatio facta est.* ’ ’

⁸ Gaius. Inst. III. 107. ‘ ‘*Pupillus omne negotium recte gerit, ut tamen, sicubi tutoris auctoritas necessaria sit, adhibeatur, uelut si ipse obligetur; nam alium sibi obligare etiam sine tutoris auctoritate potest.* ’ ’

⁹ *Impubesin* çoğulu.

¹⁰ Ergenliğe yaklaşmış birey. Gaius. Inst. III. 109.

¹¹ (Smith, 1899, s. 636)

¹² A.g.k. s. 630

*pater familias*¹³ olmaya hak kazanmakta ve askerlik yapmakla yükümlü hale gelip, *comitia* 'larda¹⁴ oy kullanabilme hakkına sahip olmaktadır.¹⁵

Ergenlik yaşı yukarıda da değinildiği gibi erkeklerde on dört yaş, kızlarda ise on iki yaş olarak belirlenmiştir. Fakat yaş mevzusu Romalı hukukçuların kendi içlerinde ayrıldığı bir noktayı da teşkil eder. Bazı Romalı hukukçular yaş konusunda netlik olması gerektiğini savunurken Gaius, Sabinus, Cassius gibi bazı hukukçular, *pubertas* 'ın fiziksel yeterlilikle verilmesi gerektiğini savunmuş ve fiziki muayeneyi önermişlerdir. Gaius bu konuda şu yorumu yapmaktadır:

‘Erkek çocuklar ise *pubertes* 'e erişmeye başladıklarında vesayetten kurtulurlar. Sabinus, Cassius ve bizim diğer öğretmenlerimiz, bedensel gelişimiyle ergenliğini (*pubertatem*) gösteren, yani çocuk sahibi olabilecek durumda olan kimsenin *pubes* olduğunu kabul ederler. Ancak fiziksel olarak ergenliğe erişemeyenler, örneğin hadımlar (*spadones*) söz konusu olduğunda bu kişilerin *pubes* sayılacağı yaş, genel olarak insanların ergenliğe ulaştığı yaş dikkate alınmalıdır. Öte yandan karşıt anlayışın mensupları, *pubertas*ın yaş esasına göre değerlendirilmesi gerektiğini savunur; yani onlar on dört yaşını doldurmuş kişilerin *pubes* olduğunu kabul ederler.’¹⁶

Her ne kadar Romalı hukukçular arasında ergenlik yaşı hakkında tartışmalar olsa da ergenlik yaşı, erkekler için on dört; kızlar için ise on iki olarak kabul görmektedir. Roma'da bir erkek çocuk, *toga virilis* giyene kadar *toga praetexta* giyerdi. *Toga virilis*, (Bkz. Görsel 2.1) genellikle mart ayındaki *Liberelia* bayramında giyilirdi; ancak on dört yaş her zaman bu bayramla çakışmazdı. Erkek çocuk *praetexta* giydiği sürece *impubes* sayılır, *toga virilis* giydiğinde ise *pubes* kabul edilirdi. *Toga* töreninin ardından babasının otoritesi altında bulunmaya devam etse de borçlanma ehliyeti kazanır ve *pupillus*¹⁷ statüsünden çıkardı.¹⁸

¹³ Bkz. Bölüm 2.2

¹⁴ Halk meclisi.

¹⁵ A.g.k. s. 374

¹⁶ Gaius. Inst. I. 196. ‘*Masculi autem cum puberes esse coeperint, tutela liberantur: Puberem autem Sabinus quidem et Cassius ceterique nostri praeceptores eum esse putant, qui habitu corporis pubertatem ostendit, id est eum, qui generare potest; sed in his, qui pubescere non possunt, quales sunt spadones, eam aetatem esse spectandam, cuius aetatis puberes fiunt; sed diversae scholae auctores annis putant pubertatem aestimandam, id est eum puberem esse existimant, qui XIII annos explevit.*’

¹⁷ Pupillus: Henüz ergenliğe erişmemiş olmakla birlikte, babasının otoritesi altında bulunmayı ya ölüm ya da serbest bırakılma yoluyla sona erdirmiş kişidir. Dig. 50.16.239. ‘*Pupillus* est, qui, cum impubes est, desiit in patris potestate esse aut morte aut emancipatione.’

¹⁸ (Smith, 1899, s. 630)

Toga Virilis'in giyilmesine ilişkin olarak özellikle devlet kademesinde belirli bir konuma sahip aileler oldukça gösterişli törenler düzenlenmekteydi. Tam anlamıyla yetişkinliğe geçiş süreci kademeli bir gelişim süreci gösterse de ergenlik çağının başları ile ortaları arasında yer alan bu dönem, sosyal ve siyasi açıdan önemli bir eşik kabul edilmektedir. Ergenliğe adım atan erkekler, yüzlerindeki ilk tüylerini tıraş eder ve saçlarını kısaltırlardı. Ardından çocuk, babası ve babasının arkadaşları ile birlikte Forum'a giderek burada bir dizi ritüel daha gerçekleştirirlerdi.¹⁹ Kız çocuklar için ergenliğe geçiş süreci ile ilgili bir ritüel söz konusu değildir. Kız çocukları için anlamlı dönüşüm ergenlik yaşının gelmesinden ziyade evlenmekle mümkün olmuştur.²⁰

Görsel 2.1 Toga giymiş şekilde tasvir edilmiş bir çocuk mermer heykeli (MS 1-2. yüzyıl) Katalonya Arkeoloji Müzesi, Barcelona.

Kaynak:<https://www.worldhistory.org/image/18984/statue-of-a-man-wearing-a-toga-beside-a-capsa/>

Roma'da ergenlik yaşı ile birlikte yukarıda aktarılan düzenlemelere tabi tutulsa da Roma hukuku yirmi beş yaş altında olan bireylerin korunmasına özen göstermeye devam etmekteydi. MÖ 2. yüzyılda çıkarılan *Lex Plaetoria* adlı kanun yirmi beş yaşının altında

¹⁹ (Rawson, 2005, s. 144)

²⁰ A.g.k. s.145

olan gençlerin (*minores viginti quinque annis*) deneyimsizliklerinden faydalanarak aldatılmasını cezalandırmaktadır. Bu yasa gençleri hukuki ve ekonomik hayatta korumayı amaçlamaktadır. Öte yandan yirmi beş yaş altında bulunan gençlerin gerektiğinde işleri idare edebilmeleri için *Curator* atanmaktadır.²¹

Özetle Roma’da çocukluk, sadece biyolojik değil, aynı zamanda hukuki ve kültürel açıdan da tanımlanan çok katmanlı bir evreyi teşekkül etmektedir. Yukarıda bahsedilen yaş dönemleri yalnızca gelişimsel olmakla kalmamış, hukuki işlem ehliyetini de belirtmiştir. Ergenliğe ulaşmamış çocukların yalnızca vesayet altında sınırlı işlem yapabilmesi, Roma hukukunun çocukları koruma eğilimini gösterirken; ergenlikle beraber gelen hukuki yetkinlik, bireyin kamusal alana adım atışının simgesi olmuştur. Yine yirmi beş yaş altı gençlerin deneyimsizlikten kaynaklı suistimallere karşı korunması, biyolojik olgunlukla hukuki olgunluk arasındaki geçişi güvence altına almayı amaçlamaktadır.

2.2 Familia, Pater Familias ve Patria Potestas

Antik Roma’da karşımıza çıkan *familia* kavramı, *patria potestas* otoritesi altında bulunan bir aile birliğini ifade etmektedir. *Patria potestas* ise aile liderinin, yani *pater familias*’ın elinde bulundurduğu yasal iktidarı ve ailenin üzerinde sağladığı otoriteyi belirtmek için kullanılan bir kelimedir.²² Roma ailesinin en belirgin özelliği *pater familias*’ın, *patria potestas*’ı elinde bulundurmasıdır. Bu aile yapısı içerisinde, *pater familias*’ın mal varlığı ve kölelerinden başka eşi, yasal çocukları, çocuklarının eşleri ve evlatlık olarak aileye alınanlar bulunmaktadır. Görüldüğü üzere Roma’da kullanılan *familia* kavramı ile modern zamanlarda kullanılan aile kavramı arasında ciddi farklılıklar vardır. Roma’da karşımıza çıkan ve günümüzdeki aile kavramına en yakın biçimde kullanılan terim *domus*’tur.²³ Hegel, Roma’da aile ilişkisini güzel ve özgür bir sevgi ve duygu ilişkisi yerine sertlik, bağımlılık ve altgüdüm ilkesi altında örgütlenmiş bir ilişki olarak yorumlamıştır.²⁴ Bu bağlamda, Hegel’in Roma ailesine dair ortaya koyduğu değerlendirmeyi desteklemekteyiz zira Roma’daki aile yapısının hukuki düzenlemeler ve *patria potestas* ilkesi etrafında şekillenmiş olması, sevgi ve duygusal bağlardan çok otorite, hiyerarşi ve bağımlılık ilişkilerini ön plana çıkarmaktadır.

²¹ (Smith, 1899, s. 374)

²² (Kocakuşak, 2014, s. 234)

²³ (Blanck, 1999, s. 184)

²⁴ (Hegel, 2006, s. 213)

Pater familias kavramı her ne kadar aile babası anlamına gelse de mutlaka aile babası olmak zorunda değildir. Bir büyükbaba da *pater familias* olarak kabul edilebilirdi.²⁵ Bu noktada *Pater Familias*'ı yalnızca biyolojik anlamda bir aile babası olduğunu düşünmek doğru değildir, yine ev halkının da birbirleriyle biyolojik ilişki içerisinde olma zorunluluğu yoktur.²⁶ *Pater familiasın* karısı üzerinde bulunan hakimiyetine *manus*, köleleri üzerine kurduğu hakimiyete ise *dominium* denilmektedir.²⁷ Bir kişinin *pater familias* olabilmesi için başka birinin *patria potestası* altında bulunmaması ve erkek olması yeterlidir.²⁸

Roma hukukunda *Patria potestas* yetkilerinin sınırlandırılmadığı görülmektedir. Çocuk yetiştirme, çocukları aileye kabul etme veya etmeme ya da her yaşta çocukları satma, rehin verme ve hatta onların yaşamına son verme hakkına sahiptir.²⁹ Aynı zamanda *pater familiasın* aile içerisinde bulunan köleler üzerinde de yaşam ve ölüm gücüne sahip olduğu belirtilmektedir.³⁰ Ayrıca aileye dahil edilen servet, mülk vs. de yine *patria potestası* aittir. Bu noktada, çocuklar reşit olsalar dahi *patria potestasın* otoritesi altından çıkmadıkları görülmektedir. *Patria potestasın* hükmü ancak o öldüğünde sona erebilirdi. Hükmün sona ermesiyle birlikte kız ve erkek çocuklar bağımsız hale gelirken torunlar babaları hayatta olduğu sürece onun *patria potestası* altına girerlerdi. *Patria potestasın* ölümünün ardından reşit bir varis bırakamaması durumunda ise geride kalanlar, *tutor* adı verilen kişinin vesayeti altında bulunurlardı. *Tutorlar* genellikle aile liderinin erkek kardeşi olurdu.³¹

Yukarıda verilen bilgiler ışığında, Roma ailesinin, yasalarla önemli ölçüde güç tanınmış bir *patria potestas* altında yaşadığını ve yönetildiğini görmekteyiz. Bu noktada *patria potestasın* sert ve despotik bir yönetim sergilemesi Cicero'nun *Cato Maior de Senectute* kitabında da karşımıza çıkmaktadır. Cicero, Appius adında bir Romalı'yı övmüş ve aile üzerinde uyguladığı yönetim tarzının son derece onurlu bir davranış olduğunu belirtilmiştir:

²⁵ Kocakuşak, F. (2011). *Antik Roma'da Aile Kurumu*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

²⁶ (İpek, 2017, s. 306)

²⁷ (Kocakuşak, 2014, s. 235)

²⁸ **A.g.m.** s. 236

²⁹ (Blanck, 1999, s. 184)

³⁰ Gaius, *Inst. I*, 53.

³¹ (Blanck, 1999, s. 185)

“Appius dört güçlü oğlunu, beş kızını, öyle koca bir evi, o kadar müvekkili, ilerlemiş yaşında, hem de kör olmasına karşın yönetirdi; çünkü yay gibi gergin bir zekası vardı; dinçliğini yitirip yaşlılığa boyun eğmemiştir. Evindekilerden yalnızca saygı görmekle kalmaz, onlara üstelik hükmederdi: köleler ondan korkar, çocuklar çekinir, hepsi de onu severdi; o evde, dedelerden kalma göreneklere ve düzene uyulurdu. İşte insan kendisini böyle savunur, hakkını korur, kimseye uymaz, son soluğuna dek ailesine sözünü geçirirse, yaşlılığı onurlu olur.”³²

Hegel, Romalıların bu katı aile kurallarını iki temel nedene bağlamıştır. Birinci nedenini Roma’nın kuruluş efsanesine dayandırmıştır. *Remus* ve *Romulus*’un aile ortamından uzak ve aile sevgisiyle büyümemesinin bu sert aile yapısını ortaya koyduğunu belirtmiştir. İkinci noktada ise yine Romalıların, devletten gördüğü sertlik karşısında, kendi ailelerine karşı sert davrandıklarını belirtmiştir. Hegel’e göre aile liderleri bir yandan Roma yönetimi altında köleyken diğer yandan despotlardır.³³

Yukarıda değinilen filolojik ve modern kaynaklar ışığında, Roma ailesi; *pater familias* önderliğinde, *patria potestas* adı verilen mutlak otorite etrafında katı bir hiyerarşik düzen içerisinde şekillenmiştir. Bu yönüyle modern aile yapısından belirgin biçimde ayrılmaktadır. Günümüz aile yapısının daha çok duygusal temellere dayandığı söylenebilir. Ayrıca modern aile genellikle biyolojik bağa dayanırken, Roma ailesi evlatlıkların ve kölelerin de dâhil edilmesiyle çoğu zaman yalnızca biyolojik bağa indirgenememektedir. Çalışmanın ilerleyen kısımlarında incelenecek aile-çocuk ilişkileri bu çerçevede değerlendirilecektir.

2.3 Çocuğun Aileye Kabul Edilmesi

Modern toplumlarda olduğu gibi Roma toplumunda da dünyaya çocuk getirmek ve yetiştirmek evliliğin asli amacıydı. Kadının başlıca görevi ve bir kocanın eşinden beklentisi çocuk doğurması ve yetiştirmesiydi. Bu aynı zamanda toplumun da isteğiydi.³⁴ Roma’da dünyaya gelen bir çocuğun sınavı doğumundan hemen sonra başlardı. İlk bölümde bahsettiğimiz şekilde, çocuğun doğumundan sonra aileye kabul edilip edilmeme kararı *pater familias*’a aitti. Fakat her ne kadar karar *pater familias*’a ait olsa da Rawson, alınan kararda annenin de dahil olduğunu belirtmiştir.³⁵ *Pater familias*ın, dünyaya yeni gelen çocuğu aileye kabul etmemesi zorlu bir karar olduğundan dolayı aile reisi bu tarz

³² Cic, Sen. XI. 37.

³³ (Hegel, 2006, s. 214)

³⁴ (Rawson, 2005, s. 95)

³⁵ A.g.k. 105

kararlar almadan önce genellikle akrabalarından ve komşulardan oluşan bir ev mahkemesine (*consilium*) danışır.³⁶ Ancak tüm bu süreçlerin içerisinde ciddi faktörler olmadıkça (aşırı yoksulluk, uğursuzluk ve zina şüphesi vs.) bebek aileye kabul edilirdi.³⁷ Yeni doğan bebeğin aileye kabul edildiğini gösteren belirli ritüeller vardır. Doğan bebek, ebe tarafından yere bırakılır; baba, bebeği elleriyle alıp havaya kaldırdığında bebek, aileye kabul edilmiş sayılırdı.³⁸

Doğumun devamında yaşanan süreçte de belirli ritüellerin olduğu görülmektedir. Çocuğun doğduğu evin kapısına, doğumu diğer insanlara haber vermesi anlamında bir çelenk asılırdı. Doğan çocuk kızsaa boynuna *amuletum*³⁹, erkekse *bulla* takılırdı. (Bkz. Görsel 2.2.) Parası olan aileler için *Bulla* altın, diğer aileler için deriden oluşmaktaydı. Erkek çocukların *bullaları*, *Toga* törenlerine kadar taktıkları belirtilmektedir.⁴⁰ Çocuğun doğumunun ardından geçen ilk hafta, çocuk ölümlerinin en yoğun yaşandığı dönem olduğundan dolayı ad verme günü (*dies lustricus*) için erkek çocuklarda dokuzuncu gün, kız çocuklarında ise sekizinci gün beklenir ve ardından bir aile eğlencesi çerçevesinde bir çeşit arındırma işlemi yapılırdı.⁴¹

Arındırma ve ad verme için sekizinci ve dokuzuncu günü beklemlerinin bir diğer sebebi olarak şunu görmekteyiz: Romalılar, bu günlerde bebeğin varoluşunun yeni bir aşamaya ulaştığını düşünüyorlardı. Bu durumun bir göstergesi olarak da bebeğin bugüne geldiğinde, gözlerini açıp odaklanabildiğini, nesne ve insanları algılayabildiğini düşünüyorlardı. Bu süreci aynı zamanda en büyük tehlikenin ve kirlilik döneminin sona ermesi olarak algılamışlardır. Arındırma töreni Romalılar tarafından *Lustratio* olarak anılmaktaydı. *Lustratio* öncesinde bebeği koruma amaçlı evde nöbet tutulmasını da içeren bir merasim düzenlenmekteydi. Bu merasim evdeki kötü ruhların korunmasını sembolize etmekteydi. Ancak bu törenin tüm Roma halkında uygulandığını söylemek güçtür. Soylu ve dindar ailelerin bu merasimi uyguladığını varsaymak daha olasıdır.⁴² Bu merasimin imparatorların aileleri tarafından uygulandığına dair elimizde net kanıt bulunmamaktadır ancak yapılmış olması muhtemeldir.

³⁶ (Blanck, 1999, s. 185)

³⁷ (Rawson, 2005, s. 105)

³⁸ (İpek, 2017, s. 324)

³⁹ Nazarlık, muska (Blanck, 1999, s. 189)

⁴⁰ (Rawson, 2005, s. 111)

⁴¹ (Blanck, 1999, s. 189)

⁴² (Rawson, 2005, s. 111)

Görsel 2.2 Altın kolyenin ucunda içi boş bir bulla, yaprak motifleriyle işlenmiş bir altın silindire asılıdır. **Kaynak:** British Müzesi Koleksiyonu. <https://www.britishmuseum.org/collection/image/15176001> (Erişim Tarihi: 21.08.2025)

2.4 Çocuğun Yetiştirilme Süreci

Bebeğin dünyaya gelişi, ilk günlerinde yaşanan merasimler ve aileye kabul edilmesinin ardından asıl zorlu süreç olan çocuğun yetiştirilme evresi başlamaktadır. Bu süreç günümüz toplumlarında ebeveynlerin önem verdiği, ciddi özveri gösterdikleri bir dönemdir. Çocuğun gelişimi üzerinde önemli ölçüde etkisi olan bu dönemlere, Roma toplumu da gereken önemi vermiştir. Roma dünyasında çocuğun gelişimi yalnızca annenin yaşadığı duygusal bir endişe değil aynı zamanda soyun devamı ve mirası için de endişe duyulan bir dönemi teşkil etmektedir. Doğum ve erken çocukluk dönemi anne ve çocuk için tehlikeli zamanlardır ve bu noktada onların yaşamaları ve sağlıklı kalabilmeleri için uzman bakımına ihtiyaç duyulmaktadır.⁴³

Çocuğun yetiştirilmesi süreci, Roma toplumunda tartışmalı bir konudur. Çocuğun nasıl yetiştirilmesi gerektiğine dair filolojik kaynaklar farklı görüşler ortaya koymaktadır.

⁴³ (Rawson, 2005, s. 132)

Roma toplumunda özellikle üst sınıfa tabi olan ailelerde, yaygın olarak çocukların yetiştirilmesi için bakıcılardan destek aldıklarını görmekteyiz. Bakıcı desteğinin yalnızca üst sınıfla sınırlı kalmadığını, imkân dahilinde alt sınıf ailelerin de bakıcılardan destek aldığını söyleyebiliriz.⁴⁴ İmparatorların çocuklukları arasında da bu uygulamanın yaygın olduğunu söylemek mümkündür ancak elimizde buna dair en kesin kanıt Nero'nun çocukluğuna aittir.⁴⁵ Çocuğun ilk yıllarında, beslenme ve bakım işlerini bir sütanne (*nutrix*) veya anne kontrolünde bir köle üstlenmiştir. Bu noktada sütanne olarak belirlenen kişi sıkı bir denetimden geçirilmiştir.⁴⁶ Sütanneler bazı durumlarda çocuk süten kesildikten sonra da çocuk bakıcısı olarak kalmıştır.⁴⁷ *Favorinus*, *Soranus* ve *Tacitus* gibi yazarlar bu uygulamaya karşı çıkmışlardır.⁴⁸ Özellikle Tacitus, Germenlerin, çocukları anne memesinden beslemelerini onaylamıştır. Tacitus'a göre: "Her çocuk kendi annelerinin göğüsleri tarafından beslenir, kölelere ve bakıcılara teslim edilemezler."⁴⁹ Tacitus'un bu ifadesi, Roma toplumunda çocuğun annesiyle kurduğu doğrudan ilişkinin önemsendiğini ve erken çocukluk döneminde annelik rolünün vurgulandığını göstermektedir.

Sütanne dışında erken çocukluk döneminde *nutritores* olarak adlandırılan bir bakıcı daha karşımıza çıkmaktadır. *Nutritores*, daha geniş anlamda çocuğun beslenmesi ve bakımıyla ilgilenen görevlidir. Çocuk hemşiresi olarak kabul edebileceğimiz *nutritores*, Roma'da çocuk yetiştirme sürecinin önemli bir parçası olarak kabul edilmektedir. *Nutritores*, Roma toplumunda bilinen tek profesyonel hemşiredir. Hasta yetişkinler, yaralı askerler ya da ölmek üzere olanlar gibi başka türden eğitilmiş hemşirelere dair görsel ya da metinsel bir kayıt bulunmamaktadır. Uzmanlaşmış sağlık hizmetlerinin yalnızca doğum ve erken çocukluk dönemi için geliştirilmiş olması, Roma toplumunun çocuk yetiştirme konusuna ne kadar önem verdiğini göstermektedir.⁵⁰ Bu noktada Roma'da anne-çocuk ilişkisinin modern toplumlardan farklı olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle annenin rolü sabır, şefkat ve anlayış gösteren bir profil olmaktan ziyade disiplin sağlayan, etik, dilsel standartlar sağlayan bir otorite profilindedir.⁵¹

⁴⁴ (Bradley, 1985, s. 497)

⁴⁵ Suet. Nero. VI.

⁴⁶ (Blanck, 1999, s. 190)

⁴⁷ (Rawson, 2005, s. 132)

⁴⁸ (Dixon, 1988, s. 122)

⁴⁹ Tac. Ger. 20 "sua queraque mater uberibus alit, nee ancillis aut nutricibus delegantur."

⁵⁰ (Dixon, 1988, s. 122)

⁵¹ (Dixon, 1988, s. 120)

Çalışma kapsamında aşağıda ayrıntılı olarak ele alınacağı üzere, özellikle Octavius'un annesi Atia, bu bağlamda öne çıkan bir anne profili sergilemektedir.⁵²

Annenin çocuk yetiştirme sürecinde özellikle Geç Cumhuriyet döneminde geri planda kalması, bu süreci büyük oranda *nutritorese* devretmesi Romalı yazarlar tarafından konu edinilmiştir. Cicero, *epistulae ad brutum* isimli mektubunda ve Tacitus, *Dialogus*'ta annenin rolüne değinmiş ve çocukların yetiştirilmesinin *nutritores* tarafından yürütülmesi açık bir şekilde eleştirilmiştir. “Görünüşe göre çocuklar, annenin kucağında değil onun konuşmalarıyla büyümüşler.”⁵³ “Günümüzde bir bebek, sefil bir Yunan hizmetçiye teslim ediliyor ve ona genellikle en ucuz ve ciddi bir hizmete uygun olmayan bir veya daha fazla hizmetçi ekleniyor.”⁵⁴

Romalı yazarların *nutritorese* yaptıkları bu eleştirilerin ardından, Tacitus geçmişte ideal bir Romalı annenin nasıl olduğunu ve yaşadıkları günde nasıl olması gerektiğini de aktarmıştır:

“Eski güzel günlerde, her erkeğin evlilik içinde doğan oğlu, bir bakıcının odasında değil, annesinin kucağında ve dizinin dibinde büyütülürdü. Ve o anne, evi idare etmekten ve kendini çocuklarına vermekten daha büyük bir övgüye sahip olamazdı. Yine, yaşlı bir akraba seçilirdi ki, denenmiş ve asla eksik bulunmamış bir kişi olarak, aynı evin tüm genç evlatlarının bakımı ona emanet edilebilirdi; böyle birinin huzurunda, ağır bir suç olmadan hiçbir kötü söz söylenemez ve hiçbir yanlış iş yapılamazdı. Dindarca ve son derece hassas bir şekilde, sadece genç öğrencilerinin ciddi görevlerini değil, aynı zamanda onların eğlencelerini ve oyunlarını da düzenlerdi.”⁵⁵

Quintilianus, Cicero ve Tacitus'un aksine *nutritiores*'i eleştirmemiş, ancak dilsel anlamda endişeler taşımıştır. Eğitimin küçük yaşta evde başladığını ve *nutritores*'in iyi konuşabilenlerden seçilmesi gerektiğini savunmuştur.⁵⁶ “Bu hemşireler çocuğun dinleyeceği ilk kişilerdir, çocuğun taklit yoluyla şekillendirmeye çalışacağı sözler onların

⁵² Bkz. Bölüm 3.2.3

⁵³ Cic. ad Brut. 210. “*apparet filios non tam in gremio educatos quam in sermone matris.*”

⁵⁴ Tac. Dial. 29. “*At nunc natus infans delegatur Graeculae alicui ancillae cui adiungitur unus aut altei ex omnibus servis, plerumque vilissimus nee cuiquam serio ministerio adcommodatus.*”

⁵⁵ Tac. Dial. 28. “*Nam pridem suus cuique filius, ex casta parente natus, non in cellula emptae nutricis, sed gremio acsinu matris educabatur, cuius praecipua laus erat tueri domum et inservire liberis. Eligebatur autem maior aliqua natu propinqua, cuius probatis spectatisque moribus omnis eiusdem familiae suboles committeretur; coram qua neque dicere fas erat quod turpe dictu, neque facere quod inhonestum factu videretur. Ac non studia modo curasque, sed remissiones etiam lususque puerorum sanctitate quadam ac verecundia temperabat.*”

⁵⁶ (Dixon, 1988, s. 110)

sözleridir ve doğal olarak zihnimiz şekillenmemişken öğrendiğimiz şeylerden en sıkı şekilde etkileniriz.’’⁵⁷

Modern ve filolojik kaynaklarda da görüldüğü üzere, Roma toplumunda annenin kendi çocuğunu emzirmesi ve onun bakımıyla ilgilenmesi her ne kadar antik yazarlar tarafından arzu edilen bir şey olsa da Geç Cumhuriyet döneminde Romalı anne, çocuk bakımında geri planda kalmıştır. Çocuğun tüm bakımıyla ilgilenen anne profili yerine, statüsüne ve maddi durumuna göre bakıcı ya da bakıcılardan oluşan bir grubu denetleyen bir anne profili görülmektedir. Bu yetiştirme sürecinin, duygusal anlamda anne-çocuk ilişkisinin ne ölçüde etkilendiğine dair elimizde net bir kanıt bulunmamaktadır. Bu incelemede elde ettiğimiz en kesin kanıt, Romalı annenin, günümüz modern toplumlarında gördüğümüz anne profilinden farklı olduğudur. Çalışmanın üçüncü bölümünde Iulius-Claudius hanedanlığı imparatorlarının çocuklukları, bu tür bir anne-çocuk ilişkisi bağlamında ele alınacaktır.

2.5 Ebeveyn-Çocuk İlişkisi

Roma’da aile ilişkileri ideallerinin merkezinde *pietas* kavramı yer almaktadır. *Pietas*; tanrılara, vatana, ebeveynlere ve diğer akrabalara karşı saygı duyma durumudur. Öncelikle tanımın sevgi ve şefkatten çok bir görev bilinci taşıdığını söylemek gerekir. Romalılar bu tanımı üst otoriteye karşı gösterilen bir erdem olarak kabul etmektedir. Aile bağlamında çocukların ebeveynlere karşı göstermesi gereken bir tutum olarak değerlendirebiliriz. *Pietas* kavramı zaman içerisinde şefkat ve sevgiyi de içerisinde barındıran bir yapıya dönüşmüştür. Dolayısıyla, *pietas* yalnızca bir itaat değil, aynı zamanda şefkat, sadakat ve sevgi gibi değerleri de içeren karmaşık bir erdem olarak Roma aile yapısının merkezi haline gelmiştir.⁵⁸ Çocuğun aileye karşı göstermesi gereken erdemler olduğu gibi ebeveynlerin de çocuklara karşı belirli sorumlulukları vardır. Toplumun birçok kesiminde Romalı bir babanın temel sorumluluğu çocuklarına iyi bir temel eğitim sağlamak, ahlaki eğitim konusunda belirli roller üstlenmek ve vatandaşlık hayatına geçişlerini bizzat desteklemektir.⁵⁹

⁵⁷ Quin. Inst. 1.1.5. ‘‘has primum audiet puer, harum verba effingere imitando conabitur, et natura tenacissimi sumus eorum quae rudibus animis percepimus.’’

⁵⁸ (Saller, 1994, s. 105)

⁵⁹ (Rawson, 2005, s. 225)

Roma’da ebeveyn ve çocuk arasında sevgiye dayalı bir ilişkinin de kurulduğunu söylemek mümkündür. Nitekim Cicero, ebeveyn ve çocuklar arasındaki ilişkiyi tanımlamak için *caritate* (şefkat, sevgi) kelimesini kullandığı pasajda şöyle aktarmaktadır:

*“Bu duygunun ne olduğunu bazı hayvanlarda bile gözlemlemek mümkündür. Belirli bir süreye kadar yavrularını öyle çok sever ki bu eğilim açıkça görülebilir. Ancak bu insanda daha çok belirgindir: İlk olarak ebeveyn ve çocuk arasındaki sevgi bağından, ki bu bağ ancak korkunç bir suçla yok edilebilir.”*⁶⁰

Yine Cicero başka bir pasajında karı-koca arasında ve ebeveyn-çocuk arasında güçlü bir bağ olduğunu, bu bağın akrabalığı ve en küçük yapıdan oluşan bu bağın devleti temellendirdiğini savunmuştur. *“Zira üreme içgüdüsü doğa tarafından tüm canlılara verilmiş ortak bir yetidir; dolayısıyla ilk bağ karı ve koca arasında olmuştur; bunu anne-baba ile çocuklar arasındaki bağ izler”*⁶¹

Roma’da ebeveyn-çocuk ilişkisinin farklı sebeplerden dolayı yakın ve uzun süreli olamadığı durumlar olmuştur. Yakın ilişki kurulmasını engelleyen faktörlerin başında ebeveynlerin veya çocukların erken yaşta ölümü gelmektedir. Birçok çocuk -ki üçüncü bölümde inceleyeceğimiz Iulius-Claudius imparatorlarının da tamamı- ebeveynlerinin (anne ya da baba) erken yaşta ölümünden dolayı onlarla yakın ilişki kurmaktan mahrum kalmıştır. Tiberius özelinde ebeveyninin erken yaşta ölümüne ek olarak öncesinde boşanma hadisesi gerçekleşmiştir.⁶² Caligula ve Nero’da ise annelerinin sürgüne gönderilmeleri sebebiyle onlardan ayrı kaldıklarını görmekteyiz.⁶³ Roma’da beş yaşında bir çocuğun babasının hayatta kalma oranı %88 iken bu oran on yaşında %75’e, on beş yaşında ise bu oran %63’e düşmektedir. Anneler için aynı oran sırasıyla %91, %81 ve %72 oranında olmuştur.⁶⁴ Çocuğun ebeveyniyle yakın ilişki kurmasını engelleyen bir diğer önemli faktör ise boşanma olmuştur. Özellikle Geç Cumhuriyet ve Erken İmparatorluk dönemlerinde üst sınıf ailelerde sıklıkla boşanmalar görülmektedir. Alt sınıf

⁶⁰ Cic. Amic. 27.

⁶¹ Cic. Off. 1.54.

⁶² **Bkz.** Bölüm 3.3.2

⁶³ **Bkz.** Bölüm 3.4.3, 3.6.2

⁶⁴ (Rawson, 2005, s. 226) Rawson bu bilgiyi Richard Saller’ın *“Patriarchy, Property and Death in the Roman Family”* adlı kitabından aldığını belirtmiştir. Saller bu hesaplamaları, epigrafik ve hukuki verilerin sunduğu çerçeveye dayanarak yapılan bir demografik simülasyon ürünü olarak sunmuştur. Yani bu rakamlar, kaynaklardan doğrudan alıntı içermemektedir.

aileler arasında boşanma sıklığı tam olarak bilinmemektedir.⁶⁵ Ebeveyn-çocuk ilişkisini engelleyen faktörlerden bir diğeri de özellikle babanın iş veya kamu görevi için uzun süreli evden ayrılmasıdır.⁶⁶ Yine bu ilişkiyi engelleyen faktörlerden biri ise yukarıda da değindiğimiz gibi, annenin, çocukların bakımını sütannelere ve diğer bakıcılara bırakmasıdır.

Özetle, Roma’da ebeveyn ve çocuk ilişkisi sadece itaat ve otoriteye değil, zamanla sevgi şefkat gibi değerlere de dayanmıştır. *Pietas* kavramı bu ilişkinin temelini oluştururken, çocukların ebeveynlerine olduğu kadar, ebeveynlerin de çocuklara karşı sorumlulukları olduğunu görmekteyiz. Cicero bu bağı, hem doğal hem de toplumsal bir olgu olarak değerlendirmiştir. Ancak ölüm, boşanma, uzak görevler ve çocuk bakımının başkalarına bırakılması, bağı her zaman güçlü kurulumadığını göstermektedir.

2.6 Çocuğun Eğitimi

2.6.1 Evde gerçekleştirilen eğitim ve *Tutor*

Roma, günümüzde olduğu gibi çocuğun eğitimi konusuna önem vermiş; kamu hayatına hazır, ahlaki değerlere bağlı, topluma faydalı yurttaşlar yetiştirmeyi amaçlamıştır. Başlangıçta Romalı çocuk için ideal eğitim büyük ölçüde aile ve yakın çevresi tarafından verilmiştir.⁶⁷ Bu konuda filolojik metinlerde karşımıza çıkan en iyi örnek Cato Maior’un⁶⁸ durumudur. Plutarkhos’un kaleme aldığı Cato biyografisinde, Cato’nun çocuğunun eğitimiyle çok yakından ilgilendiği şu şekilde aktarılmıştır:

*“Çocuk anlayış belirtileri gösterir göstermez, Cato onu bizzat himayesine alarak okuma-yazma öğretmeye başladı. Oysaki, Chilo adında pek çok çocuğa öğretmenlik yapan eğitimli bir kölesi vardı. Fakat Cato, oğlunun bir köle tarafından azar işitmesini, derslerinde yavaş olduğunda kulağının çekilmesini doğru bulmadığını açıkça belirtir. Hele ki eğitim gibi paha biçilmez bir konuda bir köleye borçlu olmasını asla kabul edemezdi.”*⁶⁹

Cato’nun oğluna verdiği bu eğitim geleneksel Roma değerlerine dayanan örnek bir eğitimdi.⁷⁰ Roma’da idealize edilen anlayış Cato’nun yaptığı olsa da her Romalı

⁶⁵ (Saller, 1994, s. 219)

⁶⁶ (Rawson, 2005, s. 220)

⁶⁷ (Mark Joyal, 2009, s. 166)

⁶⁸ Maior, yaşlı anlamına gelmektedir. Cato Maior (MÖ 234–149), Roma Cumhuriyeti’nin en önemli devlet adamlarından ve yazarlarından biridir; geleneksel Roma değerlerini savunmuş, ahlak ve disiplin konusundaki katı tutumuyla tanınmıştır.

⁶⁹ Plut. Cat. Ma. 20.4.

⁷⁰ (Bonner, 2012, s. 12)

babadan bu beklenemezdi. Özellikle üst sınıfta babanın kamu görevlerinde artan meşguliyeti ve yaşı genç babaların çocuk büyürken evden uzakta olmaları Romalı babayı bu idealden uzaklaştırmaktaydı. Babanın, çocuğun eğitime vermesi gereken önem kadar anneden de bu konuda sorumluluk beklenmekteydi. Özellikle ilk kez okula başlama yaşının yedi yaş olarak kabul edildiği Roma’da bu yaşa kadar annenin de çocukların eğitimi konusunda yakın bir ilgi göstermesi beklenmekteydi.⁷¹ Anne veya babanın olmadığı ya da çocuklarla ilgilenemediği durumlarda yine büyükanne, büyükbaba ve amca veya dayının da çocukların eğitim süreciyle ilgilenmesi beklenebilirdi.⁷² Bu noktada Cicero’nun mektuplarında, on yaşındaki yeğeni Quintus’a evde Tyrannio adında özel öğretmen tuttuğunu görmekteyiz.⁷³

Geç Cumhuriyet döneminde Roma’daki aile temelli eğitim, geleneksel pratiklerle birlikte giderek Yunan kültürüne ait eğitim modeline evrilmeye başlamıştır. Bu konuda hakimiyeti ya da az önce değindiğimiz sebeplerle zamanı olmayan özellikle üst sınıf ebeveynler bu süreçte evlerine *tutor* olarak adlandırılan özel öğretmenler getirtmeye yönelik uygulamalara başvurmuştur.⁷⁴ Özellikle Octavius döneminde iyice artan bu uygulama Roma toplumunda bir tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Çocuklara evde özel öğretmenler tarafından mı eğitim verilmeliydi yoksa onlar okula mı gönderilmeliydi? Bu tartışmalarda Quintilianus, çocukların okulda eğitim görmesi gerektiğini belirtmiştir:

“Giderek büyüyen çocuğumuzun, annesinin kollarından ayrılması ve artık derslerine ciddi biçimde eğilmesi gerekmektedir. Bu nedenle eğitimin evde mi, yani kendi ailesinin çatısı altında mı yoksa kalabalık bir okulda, ‘kamusal’ öğretmenlere mi emanet edilmesinin daha uygun olduğu sorusunu ele almak için en uygun noktadayız. Söz konusu olanın, en ünlü toplulukların ahlaki değerlerini şekillendirenler ile bu alandaki en seçkin uzmanlar tarafından önerilenin ikinci yol olduğunu biliyorum. Ancak yine de bu yaygın eğitim sistemine katılmayan, kendi görüşlerine sahip kimseler de vardır. Bu kişilerin özellikle iki noktayı göz önünde bulundurdıkları görülmektedir. İlk olarak, çocuğun ahlakını düşünerek, onu ahlaki zaafılara en açık yaş grubundaki çok sayıda kişiyle temas ettirmekten kaçındıklarını iddia ederler. İkinci olarak ise, öğretmen kim olursa olsun, tek bir öğrenciye ayırdığı zamanı, aynı zamanı birçok öğrenciye bölüştürdüğünden daha cömertçe sunacaktır.”⁷⁵

⁷¹ A.g.k. s.14, Quint. Inst. 1.1.6

⁷² (Bonner, 2012, s. 16)

⁷³ Cic. Q. Fr. 2.4.2.

⁷⁴ (Bonner, 2012, s. 19)

⁷⁵ Quint. Inst. 1.2.1-2.

Her ne kadar Quintilianus aksi yönde öneride bulunsa da okullarda görülen ahlaki bozulmalar ve öğretmenlerin çok fazla öğrenciye aynı ilgi alakayı gösteremeyeceğinden dolayı üst sınıf Romalı ebeveynler, çocukları için kendi evlerinde çocuklarına eğitim vermesi amacıyla *tutor'lar* (özel öğretmenler) ile anlaşmışlardır. Bu öğretmenlerle anlaşma konusunda babalar genellikle ihtiyatlı davranmışlardır. *Tutor* 'ların referanslarını titizlikle inceler, adayın bilgi ve niteliklerini anlamaya çalışır ardından karakteri ve geçmişi ile ilgili dikkatli sorgulamalar yapardı. Sonuç tatmin ediciyse hizmet şartları ve ücretler görüşülürdü. Nitelikli ve sorumluluk sahibi bir *tutor*, sadece geçimini sağlayacak ücreti değil zaman zaman hediye ve jestler de beklerdi. Adını duyurmuş bir *tutor* 'un ücreti de aynı oranda yüksekti.⁷⁶ Octavius döneminde bu özel eğitim sistemi imparatorluk ailesine kadar genişlemiştir.⁷⁷ Evde özel öğretmenler tarafından verilen eğitimin büyük bir lüks olduğunu ve toplumun her kesimi tarafından karşılanamadığını unutmamak gerekir. Ancak çalışmanın konusu gereği evde verilen eğitim modeli üzerinde durmak daha anlamlıdır zira imparatorların çocukluklarında aldıkları eğitimin karakteristik biçimi çoğunlukla bu tür bireysel ve özel öğretmenler aracılığıyla gerçekleşmiştir.

2.6.2 Okulda gerçekleştirilen eğitim ve *Magister/Litterator* ve *Paedagogos*

Ailenin statüsü, maddi durumu ve koşulları ne olursa olsun, Romalılar çocuklarına eğitim aldırmanın gerekliliğine inanmışlardır. Bu amaç doğrultusunda çocuğuna evde eğitim vermeye zamanı veya isteği olmayan ya da maddi durumu yeterli olmayan aileler çocuklarını okula gönderirlerdi.⁷⁸ Bu noktada Roma'da okul kavramına değinmek gereklidir. Genel kabule göre Roma'da okullar Geç Cumhuriyet döneminde yaygınlaşmaya başlamıştır. Okulların isimlendirilmelerinde o seviyelerde eğitim veren öğretmenlerin ünvanlarının kullanıldığını belirtmek gerekmektedir. Okullar için genel kabul gören anlatıya göre, temel seviye (*litterator* veya *magister*), orta seviye (*grammaticus*), yüksek seviye (*rhethor*) olarak ayrılrsa da Roma'da okul hiyerarşisinde bu denli kesin ayrımlar görmemekteyiz.⁷⁹

Okul mekanları, sade, az eşyalı ve genellikle kamusal alanda konumlanmıştır. Kalıcı okul binalarına dair elimizde pek fazla kanıt bulunmamaktadır.⁸⁰ Filolojik

⁷⁶ (Bonner, 2012, s. 32)

⁷⁷ A.g.k. s. 33

⁷⁸ A.g.k. s. 34

⁷⁹ (Rawson, 2005, s. 165)

⁸⁰ A.g.k. s.165

metinlerde okul ortamında derslerin genellikle açık alanda resmi olmayan koşullarda yapıldığını görmekteyiz. Bu konudaki ilginç aktarımlardan biri şu şekildedir:

“Senin bizimle ne alıp veremediğin var lanetli öğretmen. Hem oğlanların hem de kızların nefret ettiği bir mahlusun. Horozlar daha gecenin sessizliğini bozmadı, ama sen tehditkar sesin ve şaklatan darbelerininle ortalığı birbirine katıyorsun. Biz komşular olarak senden bütün bir gece uykusu istemiyoruz; arada bir uyanık kalmak mesele değil ama bütün gece uyuyamamak hiç şakaya gelmez. Öğrencilerini gönder. Ey bağırp çağırın adam, söyle bakalım sustuğunda zaman da bağırdığın zaman kadar ücret almayı kabul eder misin?”⁸¹

Bu bağlamda Roma’da eğitim konusunda değinilmesi gereken önemli noktaların başında öğretmenler gelmektedir. Yukarıda da değindiğimiz üzere öğretmenler eğitim verdikleri kademelere göre farklı isimlerle anılmaktadır. İlk öğretim seviyesinde temel okuma-yazma bilgilerini veren öğretmenlere *magister* ya da *litterator* denmekteydi. Roma’da *magisterler*’den beklenen, küçük yaşta okuttuğu öğrencilere sevecen yaklaşması ve onları teşvik edecek tutum sergilemesidir. Quintilianus, bu konuyla ilgili şu yorumda bulunmaktadır:

“Ben yaş farklarının önemini göz ardı edecek kadar duyarsız değilim; çocukların zihinlerine baştan itibaren baskı yapılması ve onlardan açık biçimde sürekli başarı beklenmesi gerektiğini düşünmüyorum. Zira her şeyden önce henüz öğrenmeyi sevecek olgunluğa ulaşmamış çocuğun işe nefretle başlamaması gerekir. Aksi halde ileride eğitim çağına gelse bile bir zamanlar tattığı acıdan dolayı öğrenmeye yaklaşmaz.”⁸²

Horatius’ta da benzer bir yaklaşımı görmekteyiz: *“Tatlı dilli öğretmenler, küçük çocukların temel bilgileri öğrenmeye istek duymaları için onlara bazen küçük pastacıklar verir.”⁸³*

Filolojik metinlerde idealize edilen öğretmen davranışları her ne kadar böyle olsa da gerçekte gösterdikleri tutum bu şekilde değildir, bu noktada öğretmenler çocuklara sert

⁸¹ Mar. 9. 68. “ Quid tibi nobiscum est, ludi scelerate magister, invisum pueris virginibusque caput? nondum cristati rupere silentia galli: murraure iam saevo verberibusque tonas. tarn grave percussis incudibus aera resultant, causicum medio cum faber aptat equo: mitior in magno clamor furit amphitheatro, vincenti parmae cum sua turba favet. vicini somnum non tota nocte rogamus: iiani vigilare leve est, pervigilare grave est. discipulos dimitte tuos. vis, garrule, quantum accipis ut clames, accipere ut taceas?”

⁸² Quin. Inst. 1.1.20.

⁸³ Hor. S. 1.23-26

cezalar verebilirdi.⁸⁴ Horatius, öğretmeni Orbilius'u “döve döve ders ezberleten biri” olarak tanımlamıştır.⁸⁵

Roma'da eğitimin önemli kavramlarından bir diğeri de *paedagogos* olmuştur. Çocuklar okula giderken onlara göz kulak olan köleler çocukların *custos*'u (koruyucusu) olurlardı. Yunan kültüründe de karşımıza çıkan bu uygulamada *paidagogos* adı verilen köleler Yunan çocuklarına okula gidip gelirken eşlik etmiştir. Zamanla *custos* ve *paedagogos* kelimesi birbirleri yerine kullanılan kavramlar haline gelmiştir. Fakat Yunan kitlesel göçleri ve Roma'nın sınırlarının genişlemesiyle birlikte, Yunan kölelerin Roma'ya gelmesinin ardından, yaygın kullanımı Roma'da *paedagogos* olarak görülmektedir. Bir *paedagogos* olarak köle, çocuklara ders sırasında eşlik edebilir ve böylelikle kendisi de yararlı bilgiler edinebilirdi.⁸⁶

Evde eğitilmiş, kendi kendine öğrenmiş, çocuklara eğitiminde yardımcı olmuş pek çok köle *paedagogos* zamanla özgürlüklerini kazanmışlardır. Daha sonra birçoğu öğretmenlik yaparak kendi okullarını açmışlardır. Özellikle Roma'da eğitimin yaygınlaşmasında özgürlüğünü kazanan bu *paedagogos*'ların rolü büyük olmuştur. *Paedagogos*'ların yetkinliği daha çok Yunanca üzerinedir, aralarında Latince bilenler olsa da bu dilde yetkinlikleri yoktur. Roma'nın Yunan topraklarını fethetmesinin ardından pek çok Yunan köle Roma topraklarına getirilmiştir. Yunan topraklarından gelen köleler kendi topraklarında uygulanan sistemin Roma'da yaygınlaşmasında ve Yunan eğitim kültürünün Roma'ya egemen olmasına sebebiyet vermiştir.⁸⁷

Romalıların, Yunan *paedagogos*'lara bu kadar çabuk güvenip eve almaları şaşırtıcı olsa da bu kabul edilebilir bir tutumdur. Çünkü *paedagogos* kültürü Yunanlılarda zaten vardı ve görevlerini iyi yapıyorlardı. Roma'da Geç Cumhuriyet döneminde artan siyasi kargaşa *paedagogos*'ları iyiden iyiye gerekli kıldı. Çünkü çocukları bu kargaşa ortamında okula getirip götürecek birileri gerekiyordu.⁸⁸

Paedagogos, çocuğun okul sürecinin en önemli unsurunu teşkil etmekteydi. Ahlaki bütünlüğü, vicdanlı oluşu ve belirli bir eğitim seviyesine ulaşması bakımından özenle seçilmesi gerekmekteydi. Öğretmen olmamakla birlikte, çocuğun derslerini ve

⁸⁴ (Rawson, 2005, s. 175)

⁸⁵ Hor. Epis. 2.1.70

⁸⁶ (Bonner, 2012, s. 37)

⁸⁷ A.g.k. s. 38

⁸⁸ A.g.k. s. 40

eğitim sürecini gözetirdi. Bu bağlamda, kaçınılmaz olarak, çocuğa gayriresmi bir eğitim de verirdi.⁸⁹ Quintilianus, mümkün olan en nitelikli *paedagogosun* seçilmesi gerektiğini söylemiştir:

“Paedagogos ya tam anlamıyla eğitilmiş olmalıdır; -ilk kriter bu olmalıdır- ya da olmadıklarının farkında olmalıdır. Alfabeyi biraz geçmiş ama gerçek bilgiye sahip olduklarını sananlardan daha kötü bir şey yoktur. Bu kişiler, öğretme işini küçümseyip, kendilerinde otorite hakkı varmış gibi davranırlar.”⁹⁰

Bazı istisnalar olsa da genel kanı, *paedagogosların* Romalı ailelerin hayatına, çocuklar yedi yaşına girip okula başladığı dönemde girdiğidir. Eğitimin dışında *paedagogoslar* aynı zamanda çocuklara görgü ve davranış kuralları öğretilmesi konusunda da yardımcı olmuşlardır. Öğle yemeklerinde çocuklara nasıl düzgün oturulacağı, yiyeceğin nasıl zarif bir şekilde yenileceği gibi davranışlar öğretmektedir. Bazı *paedagogoslar* çocukların bacak bacak üstüne atmalarına dahi karşı olmuşlardır. Sürekli denetim altında olmaktan sıkılan çocuklar, *paedagogos'lara* isyan ettiklerinde, *paedagogos'lar* bu konuda çocukları cezalandırabilirdi.⁹¹

Özetle *paedagogos* figürü, Roma eğitim sisteminde yalnızca bir gözetmen ya da refakatçi değil, aynı zamanda çocuğun, eğitim, ahlaki gelişim ve sosyal terbiyesinde aktif rol oynayan önemli bir unsur haline gelmiştir. Başlangıçta köle statüsünde olan bu kişiler, zamanla eğitimin yaygınlaşmasında etkili olmuş, bazıları özgürlüklerini kazanarak öğretmenlik mesleğine yönelmiştir. Çoğunlukla Yunan kültüründen gelen bu kişiler, zamanla Yunan eğitim sisteminin Roma'da egemen olmasına yol açmıştır. Aşağıda göreceğimiz gibi, özellikle ilk imparator Octavius'un eğitiminde *paedagogos* figürü belirgin bir rol oynamıştır.⁹²

⁸⁹ (Rawson, 2005, s. 165)

⁹⁰ Quin. Inst. 1. 8-11

⁹¹ (Bonner, 2012, s. 42)

⁹² **Bkz.** Bölüm 3.2.4

3 IULIUS-CLAUDIUS İMPARATORLARININ ÇOCUKLUK DÖNEMLERİ

3.1 Genel Hatlarıyla Iulius-Claudius Hanedanlığı

Roma Cumhuriyeti'nin sona ermesinden sonra Octavius ile birlikte kurulan yeni siyasal düzen, Roma tarihinde köklü bir dönüm noktası olmuştur. *Principatus* olarak adlandırılan bu sistem görünüşte cumhuriyet kurumlarını korurken, fiiliyatta bir kişinin ömür boyu otoritesini ve hanedan fikrini yerleştirmiştir. Ancak Roma bu konuda tecrübesizdir zira ardılık meselesi ilk kez bu ölçüde önem kazanmış, kimin imparator olacağı, kan bağı, evlatlık ilişkileri ve aile içi dengelerle belirlenmek zorunda kalmıştır. Bu nedenle “Iulius” ve “Claudius” ayrımı yapılmıştır. (Bkz. Tablo 6.) Levick'in de belirttiği gibi, bu kavramlar kaynaklardaki karmaşık tabloya düzen verme girişimidir ve çoğu zaman yanıltıcıdır.⁹³

Claudius tarafının önde gelen ismi Tiberius'tur. Livia'nın oğlu olan ve Octavius tarafından MS 4'te evlat edinilen Tiberius, MS 14'te imparator ilan edilmiştir. Onun oğlu Drusus Caesar ve torunu Tiberius Gemellus da bu soya dâhil edilmiştir. Buna karşılık Iulius çizgisinin merkezinde Octavius'un kızı Julia ve Marcus Agrippa'dan olan çocukları –Gaius, Lucius, Agrippa Postumus ve Agrippina Maior– yer almaktadır. Germanicus ise genellikle “Iulius” kanadına yerleştirilir. Çünkü Octavius, Tiberius'u evlat edinmeden önce Germanicus'un da evlat edinilmesini şart koşmuştur. Ancak Levick'in işaret ettiği gibi Germanicus aynı zamanda Claudius ailesinin öz evladıdır, bu yüzden katı bir ayırım yapmak güçtür.⁹⁴

Burada asıl mesele, Roma hukukunda evlatlığın gerçek soyla eşdeğer kabul edilmesidir. Tiberius, Octavius tarafından evlat edinildiğinde artık hukuken bir “Iulius” olmuştur. Aynı şekilde Germanicus da aynı düzenleme ile “Iulius” sayılmıştır.⁹⁵ Bu nedenle “Iulius” ya da “Claudius” olmak çoğu zaman bakış açısına göre değişen bir değerlendirme olmuştur.

Hanedanın en açık özelliği, ardılık konusundaki belirsizliktir. Octavius, torunları Gaius ve Lucius'u evlat edinerek kendi kan bağını öne çıkarmak istemişse de gençlerin erken ölümüyle planı bozulmuştur. Bunun yerine Tiberius'un evlat edinilmesi, Roma tarihinde ilk kez kan bağı ile evlatlık kurumunun çatıştığı bir halef tartışması yaratmıştır.

⁹³ (Levick, 1975, s. 29)

⁹⁴ A.g.m. s. 30-31

⁹⁵ A.g.m. s. 30-31

Bu durum, Germanicus'un ön plana çıkmasına yol açmıştır, çünkü Germanicus, hem Tiberius'un evlatlığı hem de Octavius'un torununun kocası statüsünde yer almıştır. Ancak onun da erken ölümü, hanedanlık içerisindeki gerilimi artırmıştır.⁹⁶

Levick'in ortaya koyduğu üzere, "Iulius" ve "Claudiuslar" aslında gerçek birer hizip olmaktan ziyade aile içi kliklerdir. Julia'nın çocukları kendi geleceklerini güvence altına almak için Octavius'un otoritesine ve halkın desteğine yaslanırken Livia, oğlu Tiberius'un geleceğini garanti altına almak için yoğun bir çaba sarf etmiştir. Octavius'un son yılları, görünüşte istikrarlı bir imparatorluk içinde süren bir taht mücadelesine sahne olmuştur. Agrippa Postumus'un sürgünü, Julia'nın skandalları ve Germanicus'un hızlı yükselişi hep bu çekişmelerin yansımalarını teşkil etmektedir.⁹⁷

Bu rekabet, sonraki kuşaklara da taşınmıştır. Caligula, Germanicus'un oğlu olarak hem kan bağı hem de halkın sevgisi sayesinde tahta çıkmış, fakat kısa sürede bu mirası tüketmiştir. Onun ardından Claudius, başlangıçta göz ardı edilen bir isimken Praetorian Muhafızların desteğiyle iktidara gelmiştir. En sonunda Nero, annesi Agrippina'nın hırsı ve evlatlık düzeni sayesinde tahta çıkmıştır. Böylece Octavius ile başlayan hanedan, henüz bir yüzyıl dolmadan Nero'nun intiharıyla sona ermiştir.⁹⁸

Netice itibariyle Iulius-Claudius Hanedanlığı, Roma'nın ilk imparatorluk ailesi olarak tarihe geçmiştir. Bu hanedanlık, imparatorluk düzenini kan bağı ve evlatlık kurumuyla meşrulaştırmaya çalışmış ancak ardıllık konusundaki netlikten yoksun oluşu Roma siyasetine sürekli entrika ve belirsizlik katmıştır. İlk kez bir hanedanın iktidarda bulunması Roma'ya süreklilik hissi verse de aynı zamanda iç çekişmeler sebebiyle istikrarsızlık getirmiştir. Octavius'un bıraktığı sistem, güçlü bir liderin gözetiminde işleyebilmiştir fakat ondan sonra gelenler bu yükün altında çoğu kez ezilmiştir. Bu anlamda Iulius-Claudiuslar, Roma tarihinde hem sürekliliğin hem de kırılganlığın simgesi olmuşlardır.

⁹⁶ (Levick, 1975, s. 32)

⁹⁷ A.g.m. s. 33-34

⁹⁸ A.g.m. s. 35

3.2 Gaius Octavius (Augustus) (MÖ 63 – MS 14)

Görsel 3.1 Roma İmparatorluğu'nun ilk imparatoru, *Prima Porta Gaius Octavius heykeli*, Vatikan Müzesi, Roma.

Kaynak: İhsan Berkay CÖMERT arşivi.

Yalnızca Roma tarihine değil, hiç kuşkusuz dünya tarihine damga vuran figürlerden olan Gaius Octavius daha bilinen adıyla Augustus, Roma tarihinin en önemli kırılma noktalarından birini oluşturmaktadır. (Bkz. Görsel 3.1) Uzun yıllar boyunca cumhuriyet ile yönetilen Roma'yı; imparatorluk ile yönetilen bir devlet haline getiren, İmparatorluğun sıfır noktası olarak kabul edebileceğimiz Octavius, birçok tarihçi tarafından incelenmiş, makalelere ve kitaplara konu olmuştur. Tarihe damga vuran bu denli büyük karakterler her daim tarihçiler ve tarihe ilgi duyanlar için cazibe merkezi olmuştur. Diğer birçok büyük hükümdar gibi Octavius ile ilgili yapılan çalışmalar da genellikle onun savaşları, reformları, mimari ve ekonomik faaliyetleri üzerine yoğunlaşmıştır. Araştırmanın bu bölümünde Octavius'un çocukluğu üzerine

yoğunlaşılacaktır. Augustus'un bu ismi ya da bu ünvanı almasından önceki dönemleri yani çocukluk dönemi incelendiği için Octavius ismi kullanılacaktır.

3.2.1 İmparatorluğun sıfır noktası

Gaius Octavius, Marcus Tullius Cicero ve Gaius Antonius'un konsüllük yaptığı yıl, gün doğumundan hemen önce, günümüz takvimiyle MÖ 23 Eylül 63'te, sadece Gaius Octavius olarak doğdu.⁹⁹ Eylül ayı, Roma'nın on aylık ay takvimindeki yedinci aydı. Çünkü eski zamanlarda yıl, savaş tanrısı Mars'ın ayı olan mart ayı ile başlardı ve bu ayda lejyonlar sefere çıkardı. 23 Eylül günü Romalılar için ekim ayının Kalendae gününden dokuz gün önceydi. Yine Romalılar için o yıl, şehrin Romulus tarafından kuruluşunun (*ab urbe condita*) 691. yılıydı.¹⁰⁰

Suetonius'a göre Octavius'un doğduğu gün Senato'da Catilina komplosu meselesi tartışılmaktaydı. Octavius'un babası Gaius Octavius karısının doğum yapması sebebiyle toplantıya geç kalmıştır. Publius Nigidus Figulus, Gaius Octavius'un gecikme nedenini anlayıp çocuğunun doğum saatini öğrendikten sonra yeryüzünün bütün dünyanın efendisinin doğduğunu belirtmiştir.¹⁰¹ Octavius'un azatlısı ve resmi kayıtçısı Iulius Marathus'un¹⁰² anlattığına göre, Octavius doğmadan birkaç ay önce Roma'da bir doğa olayı herkesin gözü önünde Roma halkı için bir kralın doğmak üzere olduğunu olağanüstü bir belirtiyle göstermiş; Senato bundan korkarak o yıl doğan hiçbir erkek çocuğun büyütülmemesine karar vermişti. Eşleri gebe olan erkekler kendi soylarının devamını düşündükleri için Senato kararının uygulanmaması için çaba göstermişlerdi.¹⁰³

Octavius'un doğumuyla ilgili en net bilgi, babası Gaius Octavius'un o günkü Senato toplantısına geç kalmasıyla ilgilidir. Bunu Dio ve Nicolaus da doğrulamaktadır.¹⁰⁴ Octavius'un doğumu dışında çocukluğunun diğer evreleriyle ilgili de mucizevi hikayeler anlatılmaktadır ki bu konuya aşağıda değinilecektir.

Octavius'un doğumu, o yıllarda Roma'da dünyaya gelen birçok çocuktan farklı değildir. Ancak annesi Atia'nın soylu kökeni ve babası Gaius Octavius'un senatör olması, onun diğer çocuklara kıyasla daha ayrıcalıklı bir başlangıç yapmasını sağlamıştır.

⁹⁹ (Southern, 2014, s. 2)

¹⁰⁰ (Goldsworthy, 2023, s. 34)

¹⁰¹ Suet. Aug. XCIV

¹⁰² Marathus, Octavius'un azatlısı ve resmi kayıtlarını tutan memuru. Suet. Aug. LXXIX

¹⁰³ Suet. Aug. XCIV

¹⁰⁴ Dio. His. 45.1.2, Nic. Aug. 6-7

Bununla birlikte doğumunun dikkatleri üzerine çeken olağanüstü bir nitelik taşıdığını söylemek zordur zira babası Gaius Octavius, Roma’da ön planda olmayan bir senatördür. Dolayısıyla Octavius’un doğumu, Roma kenti için son derece sıradan bir olaydır. Onunla ilgili mucizevi anlatıların neredeyse tamamı ise imparator olmasının ardından kurgulanmıştır.¹⁰⁵

30 Eylül gecesini Gaius Octavius ve Atia evlerinde gece ibadetlerini yerine getirmiştir. Ritüeller gerçekleştirilmiş, kurbanlar kesilmiştir. Ekim ayının Kalendae gününe, yani oğullarının doğumundan dokuz gün sonraya denk gelen ertesi günde de arınma seremonisi yerine getirilmiş ve Octavius’a *toga virilis* törenine kadar boynunda taşıyacağı *bullae* takılmıştır.¹⁰⁶ Octavius, bu tören ve ritüellerin ardından ismini resmen almış ve babasının adı Gaius’un oğlu Gaius Octavius olarak adlandırılmıştır. Vakti geldiğinde de vatandaş listelerine kaydı yapılmıştır.¹⁰⁷

Ailenin ve yaşanan çevrenin çocukluk dönemine etkisi yadsınamaz bir gerçektir. Octavius’un ailesine ve soyağacına baktığımızda, baba tarafından gelen soyunun Roma’nın birkaç kilometre güneydoğusunda Velitrae¹⁰⁸ adında bir bölgeden önemli bir soy olduğunu görmekteyiz. Velitrae’de en işlek caddenin adı Octavius’dur. Octavius soyundan ilk olarak C. Rufus halkın oyuyla kamu yüksek görevi elde etmiş ve Quaestor¹⁰⁹ olmuştur. Rufus’un Gnaeus ve Gaius adında iki oğlu vardır. Gnaeus ve ailesi uzun yıllar boyunca kamu yüksek görevinde bulunurken, Gaius’un soyu büyük olasılıkla koşullar gereği Octavius’un babasına dek Equites¹¹⁰ sınıfında yer almıştır. İlk kez Octavius’un babası Gaius Octavius aile geleneklerinin dışına çıkarak senatör olabilmıştır.¹¹¹ Octavius’un annesi Atia’nın soyunun babasına göre daha köklü olduğunu söyleyebiliriz. Atia’nın babası M. Atius Balbus, Aricia’lı ve ailesinde pek çok senatör olan biri, annesi Pompeius ile çok yakın akrabadır.¹¹² Octavius’un maddi anlamda şanslı bir çocukluk geçirdiğini söylemek mümkündür. Baba tarafından da anne tarafından da

¹⁰⁵ Bkz. Bölüm 3.2.5

¹⁰⁶ A.g.k. s. 35

¹⁰⁷ (Goldsworthy, 2023, s. 35)

¹⁰⁸ Roma şehrinin güneyinde Alban tepelerinde bulunan bir yer.

¹⁰⁹ Mali İşlerden Sorumlu Devlet Memuru. (Howatson, 2013, s. 987)

¹¹⁰ Roma yurttaşları içinde önemli bir toplumsal sınıf. Bilindiği kadarıyla başlangıçta ordunun atlı sınıfını oluşturmak için Roma krallarınca devletin en varlıklı yurttaşları arasından devşirilirdi. (Howatson, 2013, s. 117)

¹¹¹ Suet. Aug. II

¹¹² Suet. Aug. IV

varlıklı bir aileye sahipti. Bu durum özellikle Octavius'un gerekli tüm eğitimleri alabileceği anlamına gelmektedir.

3.2.2 Çocuklukta ilk kırılma anı: baba Gaius Octavius'un ölümü

Octavius'un çocukluğunda karşımıza çıkan ilk kırılma anı, henüz dört yaşındayken babasının ölümü ile gerçekleşmiştir.¹¹³ Octavius'un dört yaşındayken babasını kaybetmesi, çocuk gelişimi açısından kritik bir döneme denk gelmektedir. Bowlby, erken çocuklukta birincil bağlanma figürü kaybının çocukta önce protesto, ardından umutsuzluk ve nihayetinde kopma evrelerini tetiklediğini; bunun uzun vadede güvenli bağlanma yerine kaygılı ya da kaçınan bağlanma örüntülere yol açabileceğini belirtmektedir.¹¹⁴ Bowlby'nin haricinde, Bjørndal tarafından gerçekleştirilen modern araştırmalar ışığında, erken yaşta ebeveyn kaybı, yetişkinlikte depresyon, anksiyete, madde kullanımı ve stresle ilişkili bozukluk riskinde küçük-orta düzeyde artışla ilişkilendirilmiştir.¹¹⁵

Octavius'un erken yaşta yaşadığı baba kaybının yetişkinlik dönemine muhtemel yansımalarına bakıldığında, Bowlby'nin tanımladığı kaygılı davranış örüntüleriyle ilişkilendirilebilecek örnekler dikkat çekmektedir. Nitekim Suetonius'un aktardıklarına göre Octavius uykuları sırasında sık sık uyanır, yanında mutlaka birilerinin bulunmasını isterdi,¹¹⁶ ayrıca şimşek ve gök gürültüsünden olağanüstü derecede korkar, fırtınalarda yer altındaki tonozlu odalara sığınır.¹¹⁷ Bu tür yüksek uyarılmışlık ve güvenlik arayışı, Bowlby'nin "kaygılı bağlanma" örüntüsüyle uyumlu işaretlerdir. Öte yandan, uzun süreli ve yakın bağlar kurabilmesi, örneğin Livia ile evliliği¹¹⁸ ve çevresindeki kişilere bağlılığı,¹¹⁹ klasik anlamda kaçınan bir davranış örüntüsü düşündürmez. Dolayısıyla Octavius'ta kaygılı yönlerin daha belirgin olduğunu söylemek mümkündür.

Octavius'un yetişkinliğini Bjørndal'ın araştırmaları çerçevesinde incelediğimizde, depresyon, anksiyete ve madde kullanımı açısından bir kanıt

¹¹³ Suet. Aug. VIII

¹¹⁴ (Bowlby, 2012, s. 64-65)

¹¹⁵ (Bjørndal, 2025)

¹¹⁶ Suet. Aug. LXXVIII

¹¹⁷ Suet. Aug. XC

¹¹⁸ "Livia'ya öylesine büyük bir sevgi ve sadakatle bağlıydı ki, onunla kırk iki yıl boyunca evli kaldı; Livia'dan ayrılmayı hiç düşünmedi ve onun fikirlerine daima önem verdi." Suet. Aug. LXII

¹¹⁹ "Kolay kolay dostluk kurmazdı, kurunca da çok büyük bağlılıkla sürdürürdü, dostunun erdemlerini ve iyiliklerini yalnız hak ettiği biçimde onurlandırmakla kalmadı, kusurlarına ve kötülüklerine de, aşırı olmadığı sürece katlandı." Suet. Aug. LXVI

bulunmamaktadır. Aksine, Suetonius, onun “şarap içme konusunda olağanüstü ölçülü olduğunu, çok az içtiğini ve genellikle öğün öncesi şarap almadığını” aktarmıştır.¹²⁰

Babasının ölümünün ardından annesi Atia, yeniden evlenmiştir. Bu gibi durumlarda hayatta kalan ebeveyn yeniden evlendiğinde, çocuğun üvey ebeveynle yeni bir ilişki kurmasının yolu açılmaktadır. Özellikle Roma’da Geç Cumhuriyet ve Erken İmparatorluk dönemlerinde boşanma ve ölüm sebebiyle yeniden evlenme son derece yaygın bir durumdur.¹²¹ İlginçtir, Octavius’un kaderi diğer tüm Iulius-Claudius Hanedanlığı Dönemi imparatorlarına sirayet etmiş, tezin devamında bahsedeceğimiz tüm bu imparatorlar erken yaşta babalarını kaybetmiştir. Atia’nın yeni kocası, Octavius’un üvey babası Lucius Marcius Philippus’tur. MÖ 56 yılında, Gnaeus Cornelius Lentulus Marcellinus ile birlikte konsüllük yapan Philippus, daha önceki yıllarda *praetor*¹²² ve Syria¹²³ valiliği görevlerinde bulunan bir senatördür.¹²⁴

Babasını kaybettikten sonra Octavius ve annesi Atia, Philippus’un evine yerleşmiştir.¹²⁵ Dio, Octavius’un Philippus’un evi ve büyükannesi Julia’nın Velitrae’deki evinde dönüşümlü olarak kaldığını belirtmektedir.¹²⁶ Philippus’un, Octavius’u öz babası gibi sahiplendiğini, eşi Atia ile birlikte her gün Octavius’un eğitimcilerinden bilgi aldıkları Nicolaus tarafından aktarılmaktadır.¹²⁷ Octavius’un, üvey babası ile birlikte kamu veya senato toplantılarına katılmış olması kuvvetle muhtemeldir.¹²⁸

Octavius’un üvey babası ile kurduğu olumlu ilişki, onun erken yaşta yaşadığı ebeveyn kaybını bir ölçüde telafi edebilmesini sağlamış olabilir. Babasını dört yaşında kaybetmiş olmasına rağmen, Philippus’un varlığının ona bir tür destek ve güven hissi sunmuş olması muhtemeldir. Bu noktada Çocuk ve Ergen Psikiyatri Uzmanı Dr.

¹²⁰ Suet. Aug. LXXVII

¹²¹ **Bkz.** Bölüm 2.5

¹²² Roma’da başlangıçta imperium ya da yürütme yetkisini elinde tutanlar için kullanılan tanımlayıcı terim ve kralın yerini alan iki yüksek devlet memurunun adı, sonra bu kişilere konsül adı verildi. MÖ 366’da üçüncü bir yüksek devlet görevlisi, praetor urbanus ortaya çıktı. Praetor urbanus görev yılına adını veren bir memur değildi o, Roma yurttaşları arasındaki davalara bakardı. Bazen askeri birliklere komuta ederdi, ama diğer ikisine konsül adı verilmesinden sonra praetor ünvanını taşıyan bir o kaldığı için konumca onlardan aşağıydı. Praetor sayısı, Sicilya ve Sardinia eyaletlerinin yönetilmesi için MÖ 227’de dörde, İspanya’nın eklenmesiyle MÖ 197’de altıya çıkarıldı. Sulla bu sayıyı sekize yükseltti. (Howatson, 2013, s. 776)

¹²³ Bugünkü Suriye.

¹²⁴ Suet. Aug. VIII

¹²⁵ Dio. His. XLV. 2

¹²⁶ (Southern, 2014, s. 10)

¹²⁷ Nic. Aug. 6

¹²⁸ (Goldsworthy, 2023, s. 82)

Abdullah Alkaşı'nın da belirttiği üzere, sağlıklı ve güvenilir bir ikincil bakım figürünün varlığı, erken dönemde ebeveyn kaybının etkilerini yumuşatabilmektedir.¹²⁹ Netice itibarıyla, Iulius-Claudius hanedanlığı imparatorları arasında erken ebeveyn kaybını en az hasarla atlatan kişinin Octavius olduğunu söylemek mümkündür. Bu durum, yalnızca kişisel özellikleri ile ilgili değil, aynı zamanda Philippus ile kurduğu ilişki sayesinde mümkün olmuştur. Böylece Octavius, çocuklukta yaşadığı bu kaybı en az yıkımla atlatabilmiş ve ilerleyen yaşamında daha dengeli bir kişilik sergileyebilmiştir.

3.2.3 İdeal Romalı anne: Atia

Atia ve Octavius ilişkisine değinmeden önce genel bağlamda Roma'da anne-çocuk ilişkisinden bahsetmek gerekir. Çalışmanın ikinci bölümünde de incelendiği üzere, modern anne-çocuk ilişkisi ile Roma'da anne-çocuk ilişkisi arasında belirgin farklılıklar vardır.¹³⁰ Kadının evi yönetme ve kocasına kariyerinde destek olma konusunda yapacağı çok şey vardır. Özellikle Roma üst sınıfında anne genellikle çocuğunu emzirmez, bunu genellikle köle bir sütanneye bırakırdı. Bazı filozoflar bu duruma mesafeli yaklaşmış ve annenin çocuğu emzirmesi gerektiğinden aksi halde kölenin karakterinin çocuğa geçeceğinden bahsetmiştir. Fakat nadiren de olsa üst sınıflarda çocuğunu emziren annelere rastlanmaktadır.¹³¹ Annenin rolü genellikle çocuğu disiplin içinde büyütmek, ahlaki olarak temel ilkeleri öğretmek ve dilsel beceriler kazandırmak olarak kabul edilmektedir.¹³² Goldsworthy bu durumu mesafeli gözetime benzetmektedir.¹³³

Şefkatin ön planda olduğu günümüz annelik anlayışından farklı olarak Roma'da anneliği emzirme ve rutin diğer işlerden arındırılmış disiplinli bir öğretime benzetebiliriz. Bu noktada Octavius'un annesi Atia'nın, çocuğun tüm hayatını düzenlediği, yakından ilgilendiği ve eğitimini yakından takip ettiği filolojik kaynaklar tarafından doğrulanmaktadır. Özellikle Tacitus'ta karşımıza çıkan anlatı Atia'nın çocuğuna nasıl davrandığını ve genel olarak idealize edilmiş Romalı annenin nasıl olması gerektiğini ortaya koymaktadır:

“Gracchi'lerin annesi Cornelia'nın, Sezar'ın annesi Aurelia'nın, Octavius'un annesi Atia'nın çocuklarını bu ruhla yetiştirdikleri söylenir: Bu anneler seçkin çocuklarını böyle yetiştirmişlerdir. Bu titiz sistemin amacı, her çocuğun doğal eğiliminin, henüz özünde sağlam

¹²⁹ Bkz. Ekler, Uzm. Dr. Abdullah Alkaşı sözlü mülakat raporu.

¹³⁰ Bkz. Bölüm 2.4

¹³¹ A.g.k. s. 36

¹³² (Dixon, 1988, s. 121)

¹³³ (Goldsworthy, 2023, s. 36)

ve bozulmamışken, henüz herhangi bir kötü eğilim tarafından çarpıtılmamışken, bir an önce erdemli başarılarla yürekten ve ruhen tutunabilmesi ve eğilimi ister orduya, ister hukuka, isterse belagat arayışına yönelik olsun, bunu tek amacı ve tüm ilgisi haline getirebilmesiydi.’’¹³⁴

Filolojik kaynaklar Atia için genellikle ihtiyatlı bir anne profili çizmektedir. Paterculus, Iulius Caesar’ın ölümünün ardından Octavius’un Caesar’ın mirasını kabul etme sürecini aktarırken Atia’nın bu duruma tepkisine de değinmektedir. Paterculus, ‘‘Annesi Atia ile üvey babası Philippus, Caesar ismini almasına sıcak bakmıyorlardı; zira Caesar’ın talihinin ne denli kıskançlık uyandırdığını görmüşlerdi’’ diyerek Atia’nın ihtiyatlı tavrını belirtilmiştir.¹³⁵ Aynı durumun Nicolaus tarafından da aktarıldığını görmekteyiz:

‘‘Annesi Atia, bir yandan talihin görkeminin ve İmparatorluğun büyüklüğünün kendi oğluna intikal ettiğini görünce seviniyor, öte yandan girişimin korku ve tehlikelerle dolu olduğunu ve dayısı Caesar’ın başına gelenleri hatırladığı için pek de hevesli davranmıyordu. Böylece onun tutumu, kocası Philippus ile oğlu Octavius’un görüşleri arasında kalmış görünüyordu. Bu nedenle Atia, kimi zaman en yüce iktidarı ele geçirmeye çalışan birini bekleyen tehlikeleri sayıp dökerken kaygılanıyor, kimi zaman da bu iktidarın büyüklüğünü ve şerefini düşündüğünde sevinç duyuyordu. Dolayısıyla, oğlunu böylesine büyük bir girişimden ve haklı bir karşılık gerçekleştirmekten caydırmaya cesaret edemedi; fakat talihin belirsiz görüldüğünü düşündüğü için onu harekete geçirmeye de kalkışmadı. Yine de onun ‘‘Caesar’’ adını kullanmasına izin verdi ve hatta bu konuda ilk onaylayan kişi oldu. Octavius ise, tüm dostlarının bu konudaki düşüncelerini öğrenip onlara danıştıktan sonra, vakit kaybetmeden hem adı hem de evlat edinmeyi iyi talih ve uğurlu alametlerle kabul etti.’’¹³⁶

Atia’nın tutumu, oğluna imparatorluk yolu açıldığında sergilediği ihtiyat ve temkin ile dikkat çekmektedir. Iulius Caesar’ın ölümünden sonra Octavius’a miras ve isim hakkı geçtiğinde Atia, bu gelişmeyi kör bir hırsla karşılamamış, aksine büyük gururun yanında kaygı da duymuştur. Kaynaklarda onun hem oğlunun geleceğine sevinçle baktığı hem de Caesar’ın uğradığı akıbeti hatırlayarak tehlikeleri düşündüğü aktarılmıştır. Bu özellik, onu sonraki dönemlerde öne çıkan imparator annelerinden,

¹³⁴ Tac. Dial. 28 ‘‘Sic Corneliam Gracchorum, sic Aureliam Caesaris, sic Atiam Augusti [matrem] prae-fuisse educationibus ac produxisse principes liberos accepimus. Quae disciplina ac severitas eo pertinebat, ut sincera et integra et nullis pravitatibus detorta unius cuiusque natura toto statim pectore arriperet artis honestas, et sive ad rem militarem sive ad iuris scientiam sive ad eloquentiae studium inclinasset, id solum ageret, id universum hauriret.’’

¹³⁵ Pat. Aug. 2. 60

¹³⁶ Nic. Aug. 54

özellikle Livia ve Agrippina'dan ayırmaktadır. Livia, Tiberius'un hem imparator olma sürecinde etkin rol oynamış hem de iktidarını güvence altına almak için aktif siyasi stratejiler izlemiştir.¹³⁷ Agrippina ise Nero'nun tahta çıkması için entrikalarla örülü bir mücadele yürütmüştür.¹³⁸ Buna karşın Atia, oğlunu Roma siyasetine sürükleyen bir hırs figürü değil, daha çok evladının güvenliğini gözeten ve belirsizliğe karşı temkinli duran bir anne olarak idealize edilmiştir.

Filolojik kaynaklarda gördüğümüz üzere Octavius, özellikle annesi tarafından son derece ilgiyle büyütülmüş, tüm çocukluk dönemi kontrol altında tutulmuştur. Dolayısıyla Atia, Roma'da erdemi, ölçülülüğü ve ihtiyatı temsil eden bir figür olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuğunu özenle yetiştirmesi, hırstan uzak tutması ve siyasal tehlikelere karşı temkinli yaklaşması gibi tutumları büyük olasılıkla Octavius'un kişiliğine de yansımıştır.

Octavius'un, annesi Atia'ya gösterdiği bağlılık, onun hem kişisel dünyasında hem de siyasi imajında önemli bir yer tutmuştur. İlk konsüllüğü sırasında annesi Atia'yı kaybettiğinde, ona en yüksek cenaze onurlarını vermiştir. Suetonius'un aktardığı üzere, Atia hem yaşarken büyük bir saygıyla anılmış hem de ölümünde Octavius tarafından kamuya açık şekilde onurlandırılmıştır.¹³⁹ Dio da Atia için düzenlenen cenazenin *funus publicum*, yani devlet onuru taşıyan bir tören olduğunu özellikle belirtmektedir.¹⁴⁰ Bu durum, Octavius'un annesini yalnızca özel bir evlat sevgisiyle değil, Roma toplumuna örnek olacak bir saygıyla andığını gösterir. Böylece Atia'nın ihtiyatlı ve erdemli annelik imgesi, ölümünden sonra da oğlunun siyasal kimliğinde yer etmiş, Octavius'un kurduğu yeni düzenin meşruiyetinde aile onuru ve *pietas*¹⁴¹ değerleriyle bütünleşmiştir.

3.2.4 Octavius'un eğitimi

Çalışmanın ikinci bölümünde de değinildiği üzere, Roma'da çocukların eğitimi MÖ 2. yüzyıldan itibaren Yunan etkisi altında şekillenmeye başlamıştır. Bu döneme kadar eğitim daha çok aile içinde verilmekteyken, Roma'nın Yunan toprakları üzerinde hâkimiyet kurmasıyla birlikte özellikle eğitim alanında Yunan kültürü belirleyici

¹³⁷ Bkz. Bölüm 3.3.2

¹³⁸ Bkz. Bölüm 3.6

¹³⁹ Suet. Aug. LXI.

¹⁴⁰ Dio. His. 47.18

¹⁴¹ Bkz. Bölüm 2.5

olmuştur. Horatius'un "*Ele geçirilen Yunanistan, fatihini ele geçirdi*"¹⁴² sözü bu durumu en iyi şekilde özetlemektedir. Artık çocukların eğitiminde retorik ve felsefe ön plana çıkmış, bu süreçte Yunan kökenli *paedagogos*'lar önemli rol oynamıştır.¹⁴³

Octavius'un eğitim sürecinde de Yunan etkisini baskın bir şekilde görmekteyiz. Yunan kültürüne ilgi duymuş, retorik öğretmeni Pergamumlu¹⁴⁴ Apollodoros olduğu için Yunan dili ve edebiyatında da yeterince rol almış kendisinden yaşça büyük bu öğretmeni gençliğinde Roma'da Apollonia'ya¹⁴⁵ götürmüştür.¹⁴⁶ Octavius'un aldığı eğitim, soyunun mirasçılara verilecek eğitimin de başlangıç noktasını teşkil etmektedir. Ancak burada önemli bir farklılık olduğunu unutmamak gerekir; Octavius, kendinden sonraki imparatorlar gibi sarayda yetişmemiştir ve Roma onun çocukluğunda bir imparatorluk değildir.¹⁴⁷ Octavius'un eğitimindeki en önemli figürlerden biri *paedagogos*'u Sphaerus'dur. İlerleyen yıllarda azat edeceği Sphaerus'u, ölümünün ardından cenaze töreniyle onurlandırmıştır.¹⁴⁸

Octavius'un eğitiminde etkisi olması muhtemel bir diğer figür büyükannesi Iulia'dır. Octavius'un çocukluğunun belirli bölümlerinin büyükannesinin yanında geçtiğini söyleyebiliriz. Dönüşümlü olarak bir dönem büyükannesi Iulia ile Velitrae'de, bir dönem ise annesi Atia ve Philippus ile Roma'da yaşamıştır.¹⁴⁹ Octavius'un, büyükannesi Iulia ile olan ilişkisini ortaya koyan ve hatta gözlerin ilk kez Octavius'un üzerinde olduğu an Iulia'nın cenaze törenidir. Büyükannesi Iulia, MÖ 51 yılında öldüğünde Octavius on iki yaşındaydı. Soylu ailelerin cenaze törenleri halka açık yapıldı. Forumda bir seremoniyle başlar, ardından cesedin yakılacağı şehrin dışında da bir tören yapıldı. Bu yalnızca merhum ya da merhumeleri övmek için değil, ayrıca ailelerin bütün atalarının başarılarını sergilemek için de bir fırsattı. Octavius bu cenaze töreninde bir konuşma yapmış ve bu konuşmasıyla hitabet yeteneği övülmüştür.¹⁵⁰

O dönemde yetişkinliğe adım adım yaklaşan bir genç için eğitiminin değerlendirileceği hususlardan biri hitabettir. Bilindiği üzere Iulius Caesar, yeğeni

¹⁴² Hor. Epis. 2.1.155

¹⁴³ **Bkz.** Bölüm 2.6

¹⁴⁴ Günümüz Bergama ilçesi.

¹⁴⁵ Çok sayıda Apollonia kenti vardır, burada kastedilen bugünkü Arnavutluk-Fier yakınlarında bulunan Apollonia kentidir. Nic. Aug. 45

¹⁴⁶ Suet. Aug. LXXXIX

¹⁴⁷ (Parker, 1946, s. 29)

¹⁴⁸ Dio. His. 48.33.1

¹⁴⁹ (Southern, 2014, s. 10)

¹⁵⁰ (Goldsworthy, 2023, s. 82)

Octavius'u evlat edinmiş ve ölümünden sonra en büyük mirasçısı kabul etmiştir. Bu noktada Caesar'ın evlatlık ve mirasçı olarak neden Octavius'u seçtiğinin cevabı sarıh değildir. Dio, Julius Caesar'ın Octavius'u evlat edinmesini, yalnızca siyasi veya akrabalık sebepleriyle değil, aynı zamanda kehanetler ve olağanüstü işaretlerle ilişkilendirmektedir. Caesar'ın Octavius'u göz önüne almasının ardında tanrısal işaretler ve mucizevi olayların bulunduğunu aktarmaktadır.¹⁵¹ Bu bağlamda onun seçiminin yalnızca rasyonel bir değerlendirme değil, aynı zamanda kaderi işaret eden alametlerden etkilendiği vurgulanır. Caesar'ın evlat edinme kararında kehanetler ve olağanüstü işaretlerin belirleyici olduğu aktarılmakla birlikte, Iulia'nın cenaze töreninde Octavius'un sergilediği hitabet yeteneğinin de Caesar üzerinde etkili olmuş olabileceği ileri sürülebilir.

Dio'ya göre Caesar, çocuğa büyük umutlar bağlamış, onu bir hükümdarın sahip olması gereken tüm sanatlarda eğitmiştir.¹⁵² Dio'nun aktardığı bilgilere rağmen Caesar'ın, Octavius'un öğretmenlerini seçmede ve onları denetlemede etkili bir rol oynadığı konusu tartışmalıdır ve bu noktada elimizde Dio'nun anlatıları dışında net bir kanıt bulunmamaktadır. Burada kabul etmemiz gereken en net durum Octavius'un iyi eğitilmiş olduğudur. Onun eğitimini iyi hale getiren faktör, annesi Atia'nın ve üvey babası Philippus'un eğitimi üzerinde sağladığı denetim olmalıdır.¹⁵³ Nicolaus'a göre her gün öğretmenlerine ve görevlilere; ne yaptığını, nereye gittiğini, gününün nasıl geçtiğini ve kimlerle görüştüğünü sormuşlardır.¹⁵⁴

3.2.5 Octavius'un çocukluğuna dair kehanetler

Octavius'un doğumu ve çocukluğuna dair kehanetler ile onun mucizevî bir biçimde dünyaya gelişine ilişkin anlatıların bir kısmı, yukarıdaki bölümlerde kısaca ele alınmıştır.¹⁵⁵ Günümüz dünyasında bu tür rivayetlerin pek karşılığı bulunmasa da Roma dünyasında söz konusu dönemde bu kehanetler ve mucizeler, yaşamın ayrılmaz bir parçası olarak algılanmakta ve son derece gerçek addedilmektedir.

Bu noktada Suetonius, kehanetleri şu şekilde aktarmaktadır:

“Atia, Apollo'nun kutsal törenine gece yarısı gelince, tahtirevanını tapınağa koydurmuş, öbür kadınlar evlerine gidinceye dek derin bir uykuya dalmıştı. Birdenbire bir

¹⁵¹ Dio. His. 45.2

¹⁵² (Parker, 1946, s. 30)

¹⁵³ (Southern, 2014, s. 11)

¹⁵⁴ Nic. Aug. 6

¹⁵⁵ **Bkz.** Bölüm 3.2.1

yılan Atia'ya sokulmuş, az sonra da çıkıp gitmişti. Atia sanki kocasıyla birlikte olduktan sonra temizlenmiş gibi uyanmıştı. O anda bedeninde yılan derisine benzeyen bir leke kalmış ve bundan hiçbir zaman kurtulamamıştı. Öyle ki o zamandan sonra halk hamamlarına hiç gitmemişti; onuncu ayda doğan Octavius'un Apollo'nun oğlu olduğu düşünülmüştü. Yine Atia, doğurmadan önce, rüyasında iç organlarının yıldızlara taşındığını, oradan da bütün yeryüzüne ve gökyüzüne yayıldığını görmüştü. Babası Octavius da Atia'nın rahminden parlak bir güneş doğduğunu görmüştü.¹⁵⁶

Yine Suetonius'un aktardığına göre:

“Ordusunun başında Thrakia'nın ıssız bölgelerinden geçerken, Bacchus babanın korusunda o yörenin tören kurallarına göre kehanete danışan Gaius Octavius'a rahipler aynı şeyi söylediler, çünkü sunağa şarap dökülünce alevler öyle yükseldi ki, tapınağın alınlığını aşıp göğe yükseldi, aynı sunakta sunuda bulunan bir tek Büyük İskender'in başına buna benzer olağanüstü bir durum gelmişti. Hemen ertesi gece de oğlunu bir ölümlüden daha boylu poslu, elinde yıldırımı ve asasıyla Iuppiter Optimus Maximus'un kılığında, bembeyaz on iki atın çektiği defne dallarıyla süslü bir arabanın üzerinde başında ıssız saçan çelengiyle gördü. Daha bebekken bir akşam sütünesi tarafından giriş katındaki beşiğine yerleştirilmişti, ertesi sabah ise orada yokmuş, uzun süre arandıktan sonra sonunda yüksek bir kulenin tepesinde doğan güneşe karşı yatarken bulunmuştu. Konuşmaya başlar başlamaz, bir gün dededen kalma evde viraklayan kurbağalara seslerini kesmesini buyurdu ve o günden sonra orada kurbağaların hiç viraklamadıkları söylenir. Octavius'un erkeklik giysisini giydiği günde kenarları mor şeritli togasının dikişi her iki yandan sökülüp ayaklarının dibine düşmüş. Bunu, simgesi mor şeritli toga olan senatörler sınıfının günün birinde ona boyun eğmesinden başka bir şey ifade etmediği biçiminde yorumlayanlar da vardır.”¹⁵⁷

Octavius'a dair anlatılan mucizeler ve kehanetlere dayalı hikâyelerin tamamı, onun çocukluk döneminden sonra kaleme alınmış ya da aktarılmıştır. Bu anlatıların aynı zamanda Octavius'un meşruiyetini güçlendirmek amacıyla ortaya çıkmış olabileceği de dikkate alınmalıdır. Dolayısıyla bu anlatıların tarihsel gerçekliğinden bağımsız olarak bir çocuğun bu tür öykülerle büyümesiyle, hiç duymadan büyümesi arasında ciddi farklılıklar olacağı olasıdır. Ancak ergenliğinde, yetişkinliğinde ya da ölümünden sonra şekillenen bu rivayetlerin, Octavius'un çocukluk döneminde ortaya çıkan karakter örüntüsüne doğrudan etki ettiğini ileri sürmek mümkün değildir.

Netice itibarıyla Roma imparatorluğunun sıfır noktasına konumlandığıımız Octavius'un çocukluğu, mucizevi doğum hikâyeleriyle değil, soylu ama sıradan bir

¹⁵⁶ Suet. Aug. XCIV, Suetonius'un aktardıkları, Dio tarafından da aktarılmaktadır. Dio. His. 45.1

¹⁵⁷ Suet. Aug. XCIV, Suetonius'un bu bölümde aktardıklarından yalnızca *toga virilis*'in düşmesiyle olan kısmı Dio'da aktarılmaktadır. Dio. His. 45.2

doğum, dört yaşında yaşanan baba kaybı, temkinli ve hayatını düzenleyen bir anne, destekleyici bir ikincil bakım figürü (üvey baba Philippus) ve Yunan etkisi altında, disiplinli bir eğitim hattı üzerinden okunabilir. Kehanet ve alamet anlatılarının çoğunun yetişkinlik/ölüm sonrası inşa edilmesi, bunların hem meşruiyet üretme işlevini hem de çocukluk karakter örüntülerine doğrudan etki etmediğini göstermektedir. Bu rivayetlerin tarihsel gerçekliğinden bağımsız biçimde, Octavius'un çocukluğunu şekillendiren asli değişkenlerin aile yapısı, yas deneyimi ve pedagojik çevre olduğu değerlendirilmektedir. Filolojik kaynakların aktardığı veriler, erken yaşta ebeveyn kaybıyla uyumlu kaygılı bir çizgiye işaret ederken uzun süreli bağlar kurabilmesi, ölçülülüğü ve siyasî sabrı, bu kırılmanın ikincil figürler ve sıkı aile denetimiyle kısmen telafi edildiğini düşündürmektedir. Caesar'ın evlat edinme kararında, anlatılan alametler belirleyici görünse de Iulia'nın cenazesinde sergilediği hitabet gibi göstergelerin de etkili olmuş olabileceğini ileri sürmek makuldür.

3.3 Tiberius Cladius Nero (Tiberius) (MÖ 42 – MS 37)

Görsel 3.2 Roma İmparatorluğu'nun ikinci imparatoru Tiberius Claudius Nero'nun büstü, Uffizi Galerisi, Floransa.

Kaynak: İhsan Berkay CÖMERT arşivi.

Tam adı Tiberius Claudius Nero olan imparator çalışmamızda yalnızca Tiberius olarak belirtilecektir. (Bkz. Görsel 3.2) Tiberius, hem anne hem baba tarafından Claudius sülalesinin bir ferdi olarak, Roma'nın en çalkantılı dönemlerinde, Philippi Savaşının yaşandığı yıl olan MÖ 42 yılının 16 kasımında doğmuştur. Annesi Livia, babası ise Tiberius Claudius Nero'dur. (Bkz. Tablo 2) Babası Tiberius Claudius Nero, Julius Caesar'ın *Quaestor*'u olarak görev yapmış ve Alexandria Savaşı'nda sağladığı başarıların ardından *pontifex*¹⁵⁸ olarak atanmıştır. Roma'nın ikinci *Triumvirlik*¹⁵⁹ döneminde Marcus

¹⁵⁸ Roma'da devlet diniyle ilgili konularda en yüksek denetleme yetkisini elinde tutan rahipler birliği (Howatson, 2013, s. 767)

¹⁵⁹ Antonius, Lepidus ve Octavius tarafından kurulan üçlü yönetim. (Howatson, 2013, s. 958)

Antonius'u desteklemiştir. ¹⁶⁰ Cicero, Claudius Nero'yu (Tiberius'un babası) soylu, zeki ve ölçülü bir genç olarak tanımlamaktadır. ¹⁶¹

Annesi Livia da tıpkı eşi Tiberius Claudius Nero gibi Claudius ailesine mensuptur fakat soyu, eşinden farklı kollara ayrılan Claudiuslara dayanmaktadır. Bu noktada aralarında uzaktan bir akrabalık bağı mevcuttur. Bu bağı ne ölçüde yakınlık içerdiği ise belirsizdir. ¹⁶²

3.3.1 Sürgün ve kaçış içerisinde geçen erken çocukluk

Tiberius'un erken dönem çocukluğu, hem duygusal hem de fiziksel açıdan oldukça çalkantılı geçmiştir. Çocukluğunun bu denli çalkantılı geçmesindeki sebeplerden biri, Roma'nın Geç Cumhuriyet döneminde karşımıza çıkan siyasi istikrarsızlıktır. Yaşadığı ortam, bir çocuğun gelişimi açısından son derece sert ve güvensizdir. Bu noktada Tiberius'un erken dönem çocukluğunun sıradan bir Roma aristokratının çocukluğundan farklı olduğunu söylemek gerekir. Zira Tiberius, erken yaştan itibaren, ailesinin yaşadığı politik sürgünlerin ve askeri tehditlerin gölgesinde büyümüştür. Tiberius'un çocukluğuna dair karşımıza çıkan en erken tarihli bilgi Suetonius'un aktardığına göre ailesiyle birlikte Napoli'den kaçışlarıdır:

“Bebeklik ve çocukluk dönemi mutsuz ve sarsıntılı geçmişti; zira ailesinin oradan oraya süregiden kaçışlarına eşlik etmek zorunda kalmıştı. Bir keresinde, Napoli’de, düşman saldırısının eli kulağında olduğu bir sırada¹⁶³, gizlice bir gemiye ulaşmaya çalışırken, yüksek sesle ağlamasıyla iki kez onları ele verme tehlikesi yaratmıştı: ilkinde, sütannesinin memesinden alındığında; ikincisinde ise, annesinin kollarından, zor durumdaki bu kadınlara yardım etmeye çalışan insanlar tarafından birdenbire çekilip alındığında. Sicilya’nın her yanına, ardından da Yunanistan’a götürülmüş; burada Claudius ailesinin dostları olan Spartalıların resmî korumasına teslim edilmiştir. Oradan gece yolculuğu ile ayrılırken, ormanda aniden alev alan bir yangın konvoyu tamamen kuşatmış ve neredeyse hayatını kaybetme tehlikesi yaşamıştır; yangın sırasında annesi Livia’nın saçları ve giysileri alev almıştır.” ¹⁶⁴

Tacitus, Tiberius'un babasının sürgününe eşlik ettiğini belirtir ancak Suetonius'un aktardığı diğer hadiselerle değinmez. ¹⁶⁵ Bu noktada diğer filolojik kaynaklarda bu bilgiyi

¹⁶⁰ Suet. Tib. IV.

¹⁶¹ Cic. ad Fam. 13. 64.

¹⁶² (Barrett, 2002, s. 10)

¹⁶³ Burada bahsedilen düşman saldırısı, ileride Tiberius'un üvey babası olacak Octavius'un kuvvetlerinin saldırısı.

¹⁶⁴ Suet. Tib. VI.

¹⁶⁵ Tac. Ann. VI. LI.

doğrulayan bir anlatı karşımıza çıkmamaktadır. Bu nedenle şüphe ile yaklaşmak gerekmektedir. Tiberius'un çocukluğuna dair yalnızca Suetonius'un aktardığı bu olay, onun erken yaşta ciddi bir güvensizlik ve travma ortamında büyüdüğünü göstermektedir. Henüz bebekken ailesiyle birlikte tehlikeli bir biçimde kaçmak zorunda kalması güvenli bir çevreden ve istikrarlı bir ebeveyn varlığından mahrum kaldığını ortaya koymaktadır. Bu olay, Bowlby'nin bağlanma kuramı¹⁶⁶ açısından değerlendirildiğinde, güvenli bağlanma sürecinin kesintiye uğramış olabileceğini düşündürür.

Özellikle sütannesinden ayrıldığında ve annesinin kollarından alındığında yaşadığı yoğun ağlama krizleri, temel bakım veren ebeveynlere dair bir kayıp ve tehdit algısı geliştirdiğini gösterebilir. Böyle bir ortamda büyüyen bir çocuk, ileriki yaşamında insanlara güvenmekte zorlanabilir, bağlanma ve sevgi ilişkilerinde kontrolcü ve mesafeli olabilir.¹⁶⁷ Ayrıca bu olaylarda bebeklik çağına ait açıklanamayan tehlike duygusu çok baskındır. Ormanda çıkan yangın gibi ani tehditler ve ölümle burun buruna gelme deneyimi, Erikson'un gelişim evrelerinden, temel güvene karşı güvensizlik krizini Tiberius'un olumsuz tamamladığını düşündürmektedir. Bu da onun yukarıda belirtilen yoruma ek olarak paranoyak, içe kapanık ve kuşkucu bir kişilik geliştirmesine yol açmış olabilir.¹⁶⁸

Tiberius'un yetişkinlik döneminde insanlara duyduğu güvensizliğin muhtemel sebeplerinden biri çocukluğunda yaşadığı bu travmatik olaylardan kaynaklanmaktadır. Tacitus'un aktardığına göre Tiberius'un nadir güven duyduğu kişilerden biri Praetorian Muhafızlarının komutanı Sejanus'tur. Bu nadir güven, onun kişiliğinde mesafeli bağlanma örüntüsünün bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Zamanla Tiberius'un Capri'ye çekilmesi, içe kapanıklığının belirginleştiğini göstermektedir. Nihayetinde Sejanus'a bile şüpheyile yaklaşarak onu tahtı ele geçirme planları yaptığı gerekçesiyle idam ettirmesi ise kişiliğinde paranoyak eğilimlerin güçlü biçimde var olduğuna işaret etmektedir.¹⁶⁹

¹⁶⁶ Bowlby, bağlanma kuramında çocuğun bakım vereniyle kurduğu ilişkinin kişilik gelişiminde belirleyici olduğunu; güvenli bağlanmanın sağlıklı sosyal ilişkilerin, güvensiz bağlanmanın ise ileriki psikolojik sorunların temelini oluşturduğunu vurgular.

¹⁶⁷ (Bowlby, 2012, s. 396)

¹⁶⁸ (Erikson, 1963, s. 351-354)

¹⁶⁹ Tac. Ann. VI.

3.3.2 Tanrısal üvey baba: Octavius

Tiberius'un çocukluğunda yaşanan bir diğer önemli kırılma anı ise annesi Livia'nın ani bir şekilde eşi Tiberius Claudius Nero'dan boşanıp Octavius ile evlenmesidir. Boşanma hadisesinin bu denli ani değerlendirilmesine sebep olan durum Livia'nın altı aylık hamile olmasıdır.¹⁷⁰ Böylesine evlilik entrikaları Roma'nın üst sınıf toplumunda sık görülen bir durumdur. Fakat evliliğin, Livia altı aylık hamileyken gerçekleşmesi Roma toplumunun bile ahlaki normlarına göre aykırı olarak görülebilir. Tacitus, Octavius'un evlenmeden önce bu evliliğin uygun olup olmadığına dair *pontifex*lere danıştığını aktarmaktadır.¹⁷¹ Hem Suetonius hem de Tacitus bu evliliği, Octavius'un Livia'yı eşinden kopardığı şeklinde tanımlamışlardır. Peki alelacele gerçekleşen bu evliliğin sebebi nedir? Romantik bir aşk hikayesi mi, yoksa hırslı ve soylu bir kadın olan Livia'nın iktidara ortak olma çabası mı? Bu soruya verilecek cevap, varsayımlardan öteye geçemeyecektir. Ancak Livia'nın hırslı karakteri de göz önünde bulundurulduğunda ikinci seçeneğin daha akla yatkın olduğunu söylemek isabetli olacaktır.

Filolojik kaynaklardan edindiğimiz bu bilgiler ışığında, Tiberius'un erken çocukluk döneminde, klasik ödipal çatışmayı¹⁷² sağlıklı bir şekilde deneyimlemesi ve çözümlemesinin mümkün olmadığını söylemek olasıdır. Livia'nın, Tiberius henüz çocukken eşinden ayrılıp dönemin en güçlü siyasi figürü olan Octavius ile evlenmesi, çocuğun benliğinde hem anneden kopma hem de erişilmez bir baba modeline maruz kalmasına yol açmış olabilir. Freud'un ödipal kuramına göre erkek çocuk annesine karşı duyduğu sevgi ve yakınlığı, babasıyla özdeşim kurarak aşar ancak Tiberius'un babası erken yaşta hayatından çıkarken yerine geçen figür -Octavius- sıradan bir baba değil, tanrı olarak kabul edilen bir imparator, yani ulaşılabilecek durumda olmayan bir otoritedir. Dolayısıyla yeni baba figürü ile özdeşim kurması son derece zorlaşmıştır. Bu durum psikanalitik literatürde eksik ya da başarısız özdeşleşme olarak adlandırılmaktadır. Birey,

¹⁷⁰ Suet. Tib. IV, Suet. Aug. LXII.

¹⁷¹ Tac. Ann. 1.10

¹⁷² Ödipal çatışma (ya da Ödipus Kompleksi), Sigmund Freud'un psikanalitik kuramında yer alan temel bir kavramdır. Freud, bu terimi Antik Yunan mitolojisindeki Kral Oidipus'un -bilmeden babasını öldürüp annesiyle evlenmesi- hikâyesinden esinlenerek geliştirmiştir. Freud'a göre erkek çocuk, 3-6 yaş arası annesine karşı yoğun bir sevgi ve bağlanma hissederken, babasını bir rakip ve tehdit olarak görmeye başlar. Bu çatışma ancak çocuk, babasıyla özdeşim kurarak ve cinsel arzularını bastırarak aşabildiğinde sağlıklı şekilde çözülür. Bu süreç çocuğun benlik gelişiminde belirleyici önemdedir. (Freud, 2018, s. 393-395)

baba figürünü içselleştiremediğinde ya da ona karşı duyduğu bastırılmış kıskançlıkla başa çıkamadığında benliğini güvenle yapılandıramaz.¹⁷³

Tiberius'un yetişkinlik döneminde sergilediği kararsız, mesafeli, donuk ve zalim davranış örüntüleri, sağlıklı özdeşim eksikliğinin dışavurumu olabilir. Tacitus, Tiberius'un kararsızlığını şöyle aktarmaktadır.

*"Bu sırada senato, en aşağılık yakarışlarla kendini yerlere atarken, Tiberius tesadüfen, devletin tamamına layık olmadığını, ancak kendisine emanet edilen herhangi bir bölümün korunmasını üstleneceğini söyledi. Bunun üzerine Asinius Gallus şu soruyu yöneltti: "Caesar, öğrenmek istediğim, devletin hangi bölümünün size emanet edilmesini arzu ettiğinizdir." Beklenmedik bu soruyla sarsılan Tiberius bir süre sessiz kaldı; sonra toparlanarak şöyle yanıt verdi: "Tamamından muaf tutulmayı tercih ettiğim bir şeyin parçalarını seçmek ya da onlardan sakınmak, benim ölçülü ve çekingen tavrımla hiç bağdaşmaz"*¹⁷⁴

Tiberius'un iktidarı devralma anındaki tereddüdü ve senato karşısındaki tutukluğu, eksik özdeşimin erken politik kariyerindeki ilk yansımaları olabilir. Bu tür tutarsızlıklar, onun benliğinde gerçek anlamda bir imparator kimliğini içselleştiremediğini göstermektedir. Suetonius'un aktardığı üzere, Tiberius'un imparatorluk döneminde, Roma'dan uzaklaşıp tüm imparatorluk işleriyle ilgilenmeyi bırakması politik bir tercihten ziyade, psikanalitik bir içe çekilme davranışı olarak değerlendirilebilir.¹⁷⁵ Bu noktada daha çarpıcı olan durum ise Tiberius'un sergilemiş olduğu zalimce davranışlardır. Suetonius, Tiberius'a ait zalimce davranışları şu şekilde aktarır:

*Tiberius'un acımasızlığını gösteren eylemlerini teker teker anlatmak uzun sürer; bunları acımasızlık örneği olarak sınıflandırarak saymak yeterli olacaktır. İnsanları cezalandırmaya dini ve kutsal günlerde bile ara vermedi; kimilerini yılın ilk günü cezalandırdı. Birçok kişi çocuklarıyla birlikte, hatta kendi çocukları tarafından suçlandıktan sonra cezalandırıldı. Yakınlarının ölüm cezasına çarptırılanlar için yas tutmaları yasaklandı.*¹⁷⁶

"Caprae(Capri) adasında işkence yapılan yer hala görülmektedir, uzun ve korkunç işkencelerden sonra ölüm cezasına çarptırılanların buradan kendisinin gözü önünde tepe

¹⁷³ (Erikson, 1963, s. 261-265)

¹⁷⁴ Tac. Ann. I. 12

¹⁷⁵ "Capri Adası'na çekildikten sonra devlet işleriyle ilgilenmekten öyle uzaklaştı ki, atlı sınıftan kurulan on kişilik jürilerde boşalan yerlere yerini atamadı." Suet. Tib. XLI

¹⁷⁶ Suet. Tib. LXI

*taklak denize atılmalarını buyurdu, aşağıda bekleyen bir grup donanma askeri, hayatta kalan varsa son nefesini versin diye, cesetlere küreklerle ve uzun sırkılarla vururdu. Düşünerek bulunduğu işkence türleri arasında şu da vardı: Kandırılarak çok fazla katıksız şarap içirilen suçluların cinsel organları birdenbire işkence ipleriyle sımsıkı bağlanırdı, böylece idrara çıkamazlardı.*¹⁷⁷

Bu yönüyle Tiberius'un gerçekleştirdiği eylemler psikanalitik açıdan yalnızca eksik özdeşleşmenin bireysel yansımaları değil, aynı zamanda tarihsel ve politik bir bedene nasıl büründüğünü gösteren olaylardır.

3.3.3 Bastırılmış kıskançlık

Livia ve Octavius evliliğinde odaklanması gereken bir diğer önemli nokta, ileride doğacak olan Drusus'un (Tiberius'un kardeşi) gerçek babasının kim olduğu tartışmalarıdır. Suetonius, bu konuda doğrudan bir yargıda bulunmasa da Roma'da halk arasında yaygın biçimde dolaşan şu sözü aktarır: “*Şanslı olanlar çocuklarını üç ayda doğurur.*”¹⁷⁸ Bu ifade, o dönemde Drusus'un babasının kim olduğuna dair kamuoyunda bir şüphe ve tartışma bulunduğunu göstermektedir. Suetonius'un bu sözü kullanması, dolaylı da olsa Drusus'un babasının Octavius (Augustus) olduğuna dair bir imada bulunduğu şeklinde yorumlanabilir. Öte yandan, Drusus'un babasının Octavius olmadığını savunanlar, bu görüşlerini Livia'nın Tiberius Claudius Nero'dan bir çocuk (Tiberius) dünyaya getirmişken Octavius ile yaptığı evlilikten sonra çocuğunun olmamasına dayandırmaktadır.¹⁷⁹ Buna karşılık Suetonius, Livia'nın Octavius ile evlendikten sonra hamile kaldığını ancak düşük yaptığını özellikle belirtir.¹⁸⁰ Tüm bu şüpheli durumlar göz önünde bulundurulduğunda, Tiberius'un çocukluğuna dair başka bir boyutu da ele almak gerekmektedir. Eğer Drusus, biyolojik açıdan Tiberius'un üvey kardeşiyse, bu durum Tiberius'un çocukluk döneminde kıskançlık gibi psikolojik etkileri beraberinde getirmiş olabilir.

Tiberius ve Drusus ilişkisine değinmeden önce Drusus'a ayrı bir parantez açmak gereklidir. Yaşamı Roma'nın Erken İmparatorluk döneminde erdemli ve başarılı bir komutan profili sunmaktadır. Onun karakteri filolojik kaynaklar tarafından yüceltilmiştir. Velleius Paterculus, Drusus'u şu şekilde tanımlamaktadır.

¹⁷⁷ Suet. Tib. LXII

¹⁷⁸ Suet. Cla. I

¹⁷⁹ (Marañón, 1991, s. 34-35)

¹⁸⁰ Suet. Aug. LXIII

‘‘Kendisi doğanın bahşedebileceği ya da gayretle geliştirilebilecek meziyetlerin tümüne sahip genç bir adamdı. Onun yeteneklerinin askeri kariyere mi yoksa sivil görevlere mi daha uygun olduğunu söylemek zordur; ancak, karakterindeki çekicilik ve tatlılık öylesine eşsizdi ki, benzerine rastlanamazdı. ’’¹⁸¹

Hem askeri hem sivil hayatta göstermiş olduğu yetkinliklerle Octavius’un gözünde önemli bir yer edinmiştir. Octavius her ne kadar Drusus’un cumhuriyet rejimini arzuladığını düşündüğü için yeteri kadar güvenmese de ölümünden¹⁸² sonra onun için kullandığı sözler, sevgi beslediğini net bir şekilde ortaya koymaktadır:

‘‘Octavius, bir zamanlar Senato’da açıkça söylediği gibi, onu kendi oğulları arasında mirasçısı olarak gösterecek denli çok seviyordu ve ölümünden sonra halk toplantısında onu öyle övdü ki, tanrılara Caesarların Drusus’a benzemesi ve kendisine de ona verdikleri kadar bir ölüm vermeleri için yakardı. ’’¹⁸³

Octavius’un Drusus’a gösterdiği sevginin bir diğer yansıması olarak ölümünün ardından düzenlenen cenaze törenine bakmak gerekir. Tacitus cenaze törenini şu şekilde aktarmaktadır:

‘‘Octavius’un Augustus’un, Germanicus’un babası Drusus için yaptığı onurlandırmalarla karşılaştırmalar yapmıştı. Augustus, en sert kış mevsiminde bizzat Ticinum’a kadar ilerlemiş, naaşın yanında kalmış ve onunla birlikte Roma’ya girmişti; sedirin etrafına Claudius ve Julius ailelerinin portreleri serpiştirilmişti; forumda ağıtlar yakılmış, rostra (konuşma kürsüsü) önünde övgüler düzülmüşti; ataların icat ettiği ya da sonradan gelenlerin ortaya koyduğu ne varsa, hepsi onun için bir araya getirilmişti. ’’¹⁸⁴

Görüldüğü üzere Drusus, gerek Octavius özelinde gerek halk nezdinde sevilen bir figürdür. Buna karşılık Tiberius’ta bu durumu görmemekteyiz. Tiberius ve Octavius arasındaki ilişki filolojik kaynaklarda oldukça karmaşık ve zaman içinde dönüşen bir yapıyı ortaya koymaktadır. İlişkinin temelinde Octavius’un Tiberius’u isteksiz bir biçimde evlat edinmesi ve onun yerine kendi kanından gelen torunlarını tercih etme eğilimi yatmaktadır. Suetonius’a göre Octavius, Tiberius’u ancak Gaius ve Lucius Caesar’ın ölümlerinden sonra evlat edinmiştir ve bu durum Tiberius’un ikincil bir tercih olduğunu ima etmektedir.¹⁸⁵ Yine Suetonius, Octavius’un Tiberius’u senato ve halkın önünde ‘‘Bunlar onun ruhsal değil doğuştan gelen kusurları’’ diyerek aşağıladığını

¹⁸¹ Pat. Aug. II. XCVII

¹⁸² Suetonius, Drusus’un MÖ 9 yılında ordugahta hastalıktan öldüğünü aktarmaktadır. Suet. Cla. I.

¹⁸³ Suet. Tib. I

¹⁸⁴ Tac. Ann. 3. 5

¹⁸⁵ Suet. Tib. XXIII.

belirtmiştir.¹⁸⁶ Tacitus ise Octavius'un Tiberius'u veliaht olarak seçerken isteksizliğini ve halk nezdindeki olumsuz algısını aktarmaktadır. Octavius'un, Tiberius'un karakterinden hoşlanmadığı, halkın da onu sevmekte zorlandığına işaret eder; hatta Octavius'un ölümüne dair bazı söylentilerde Livia'nın, Octavius'un son arzularını yönlendirmiş olabileceğini ima etmektedir.¹⁸⁷

Netice itibariyle Drusus, Roma toplumunda ve Octavius özelinde sevgiyle anılan bir figür olarak konumlanırken, Tiberius'ta bu durumun tam tersi görülmektedir. Fakat iki kardeş arasındaki bu temel zıtlığa rağmen kıskançlık gibi bir yorum yapabilmek için doğrudan filolojik kaynaklı bir dayanak yoktur. Ancak Tiberius'un imparator olduktan sonra gösterdiği bazı tutum ve kararlarda, çocuklukta yaşanmış olabilecek kıskançlık dinamiklerinin bir izdüşümü görülebilir. Kardeşi Drusus erken sayılabilecek yaşta vefat ettiği için, ikili bir taht rekabetine girmemiştir. Fakat Tiberius kıskançlık duygularını ileriki yaşamında üretmiş olabilir. Özellikle üvey evlat ve yeğen konumundaki Germanicus ile olan ilişkisinin dikkat çekici olduğu söylenebilir. Germanicus, Drusus'un öz oğlu, Octavius'un torunu olarak Roma halkının çok sevdiği karizmatik ve başarılı bir komutandır. Tiberius, imparator olduktan sonra Germanicus'u evlatlık kabul ederek tahtın varisi yapsa da aralarındaki problemli ilişki filolojik kaynaklarda yer almaktadır. Tacitus, Tiberius'un Germanicus'u doğuda başarılı seferler yürütürken aniden geri çağırmasını, Germanicus'un kazandığı şan ve halk sevgisini kıskanmasına bağlamaktadır.¹⁸⁸ Germanicus'un ölümünün ardından Tiberius'un sevincini gizleyemediğini aktarır.¹⁸⁹ Suetonius ise, Tiberius'un Germanicus'a sürekli küçümseyici davrandığını, en parlak başarılarını bile önemsiz gösterdiğini, eşi ve çocuklarına son derece acımasız davrandığını aktarmaktadır.¹⁹⁰

Netice olarak, Tiberius ile Drusus arasındaki çocuklukta şekillenen potansiyel kıskançlık dinamikleri, doğrudan bir rekabete dönüşmeden yarım kalmış olmalıdır. Drusus'un erken ölümüyle boşalan bu alanın, Tiberius'un imparatorluk döneminde Germanicus'la olan ilişkisine taşınmış olması muhtemeldir. Germanicus'un halk nezdindeki sevgisi ve askeri başarıları, Tiberius'un kendi otoritesini gölgede bırakma tehlikesi yaratmış, bu da Tiberius'un kimi zaman küçümseyici, kimi zaman engelleyici

¹⁸⁶ Suet. Tib. LXVIII

¹⁸⁷ Tac. Ann. 1.5-6

¹⁸⁸ Tac. Ann. 2. 26

¹⁸⁹ Tac. Ann. 3.2

¹⁹⁰ Suet. Tib. LII

tutumlarına yol açmıştır. Dolayısıyla filolojik kaynaklarda kardeşine dair açık bir kıskançlık ifadesi bulunmasa da Tiberius'un, Germanicus karşısındaki tavırlarında çocuklukta gelişmiş olabilecek bastırılmış kıskançlık duygularının yetişkinlikte yeni bir hedefe yönelmiş izdüşümü görülebilir. Bununla birlikte, bu durum yalnızca kişisel bir kıskançlık duygusu ile değil, Roma siyasetinin doğasında var olan halef-selef çatışmasının doğal bir yansıması olarak da yorumlanabilir.

Tiberius'un kişiliğinin şekillenmesinde erken çocukluk döneminde maruz kaldığı travmatik deneyimlerin belirleyici olduğu görülmektedir. Sürgünler, tehlikeli kaçışlar ve ebeveyn figürlerindeki ani değişimler, güven duygusunun sağlıklı biçimde gelişmesine engel olmuş; Livia'nın Octavius ile evliliği ise Tiberius'u hem anneden kopma hem de ulaşılması imkânsız bir baba figürü ile özdeşim kurma güçlüğüyle karşı karşıya bırakmıştır. Buna karşılık kardeşi Drusus, hem Octavius'un hem de Roma halkının sevgisini kazanmış, erdemli bir figür olarak öne çıkmıştır. Filolojik kaynaklarda doğrudan bir kıskançlık ifadesi yer almamakla birlikte, Tiberius'un yetişkinlik döneminde sergilediği kuşkucu, mesafeli ve kimi zaman zalim tutumların, çocuklukta oluşan güvensizliklerin ve bastırılmış rekabet duygularının izdüşümü olduğu düşünülebilir. Bu bağlamda, Tiberius'un karakterinin ve iktidar pratiğinin doğru anlaşılabilmesi, yalnızca siyasi süreçlerin değil, aynı zamanda erken dönemde yaşadığı psikolojik kırılmaların da dikkate alınmasını gerektirmektedir.

3.4 Gaius Caesar (Caligula) (MS 12 – MS 41)

Görsel 3.3 *Roma İmparatorluğu'nun üçüncü imparatoru Gaius Caesar (Caligula) büstü, Uffizi Galerisi, Floransa.*

Kaynak: İhsan Berkay CÖMERT arşivi.

MS 12'de Antium'da¹⁹¹ dünyaya gelen Caligula¹⁹², Roma'nın kırk yılı aşkın süredir Octavius'un hâkimiyeti altında bulunduğu, iç savaşların sona erdiği ve yeni bir siyasal düzenin kurulduğu bir dönemde doğmuştur. Cumhuriyetin çalkantılı son yüzyılından sonra, Actium Savaşı'ndaki zaferiyle iktidarı tek elde toplayan Octavius, cumhuriyet kurumlarını görünüşte korurken fiilen monarşik bir düzen tesis etmiştir. Caligula, bu siyasal mirasın yanı sıra köklü bir aile geçmişine de sahiptir. Annesi Agrippina aracılığıyla Iulius soyuna, babası Germanicus üzerinden ise Claudius hanedanına bağlıydı. (Bkz. Tablo 3) Böylece Roma'nın ilk hanedanına adını veren her iki

¹⁹¹ Roma'nın güneyinde, Tyrrhen denizi kıyısında bir bölge.

¹⁹² Suet. Cal. VIII-IX

büyük aileyle kan bağı kurabilen ilk imparator olmuştur. (Bkz. Görsel 3.3) Bu seçkin köken, yalnızca Octavius'un doğrudan torunu sayılmasını değil, aynı zamanda Octavius'un başlıca rakibi Marcus Antonius'un soyundan gelmesini de sağlamakta, Caligula'yı Roma'nın siyasi ve hanedanî gelenekleri bakımından benzersiz bir konuma yerleştirmekteydi.¹⁹³

Filolojik kaynaklara göre Caligula'nın babası Germanicus, (Bkz. Görsel 3.4) Roma halkı tarafından çok sevilen, Octavius'un halefi olarak kendisinden sonra Roma'nın başına geçirmeyi düşündüğü başarılı bir komutandı.¹⁹⁴ Germanicus'un Roma halkı tarafından bu denli sevilmesinde, onun gösterdiği askeri başarılar ve erdemli kişiliği kadar, genç yaşta hayatını kaybeden babası Drusus'un halk nezdindeki sevgi ve ilgisinin de miras bırakılarak Germanicus'a yönelmiş olması etkili olmuş olabilir.¹⁹⁵ Caligula'nın annesi Agrippina Maior ise antik kaynaklarda hem örnek bir anne hem de Germanicus'un ölümü sonrası siyasal bir odak noktası olarak tasvir edilmektedir.

¹⁹³ (Barrett A. , 1989, s. 1-2)

¹⁹⁴ “Bu erdemlerin böylesine zengin bir bileşimiyle donatılmış olan Germanicus, ailesi tarafından o kadar saygı görüp sevilirdi ki, Octavius (diğer akrabalarından söz etmeye gerek bile yok), uzun süre onu halefi olarak atamayı düşünüp tartıştıktan sonra, nihayet Tiberius tarafından evlat edinilmesini sağladı. Pek çok yazarın aktardığına göre, halk tarafından da öylesine sevilmekteydi ki, nereye giderse gitsin veya bir yerden ayrıldığında, onu karşılamak veya uğurlamak üzere toplanan kalabalıklar zaman zaman hayatını tehlikeye atacak boyutlara ulaşırdı.” Suet. Cal. IV. “Germanicus'un erdemlerine yönelik övgü ve anmalarla kalabalık bir katılım sağlandı. Hatta kimileri, onun yakışıklılığı, yaşı ve ölüm biçimini — ölüm yerinin yakınlığı da hesaba katılarak— Büyük İskender'in kaderiyle kıyasladı: her ikisi de zarif bir bedene ve soylu bir aileye sahipti, otuz yaşını çok geçmeden, yabancı topraklarda kendi yakınlarının tuzaklarına düşerek hayatlarını yitirmişlerdi. Bununla birlikte, denildiğine göre Germanicus dostlarına karşı yumuşak huylu, zevklerinde ölçülüydü; yalnızca bir evlilik yapmış ve çocukları meşru idi. Savaşçı yönünden de geri kalmazdı; her ne kadar gözü peklikten yoksun bulunmuş ve Germany'a'yı —sayısız zaferle sarsmasına rağmen— boyun eğdirmeye yönelmekten alıkonulmuş olsa da. Onun devlet işlerinde tek hakem olsaydı, krallara özgü yetki ve tinvanla askerî şanını çok daha kolay elde edeceği; nasıl ki merhamet, itidal ve diğer erdemlerde öne çıkmışsa, askerî şöhrette de üstün geleceği söylenirdi.” Tac. Ann. 2.73

¹⁹⁵ Bkz. Bölüm 3.3.3

Görsel 3.4 *Caligula'nın babası, Tiberius'un yeğeni Germanicus'un büstü, Carlsberg Glyptothek Müzesi, Kopenhag.*

Kaynak: Prof. Dr. Erkan İZNİK arşivi.

3.4.1 Lejyonların süt oğlu: Caligula

Caligula'nın çocukluğuna dair elimizdeki en dikkat çekici bilgilerden biri, onun uzun süre askerî kamplarda büyümüş olmasıdır. Filolojik kaynakların aktardığına göre henüz küçük yaşlarda babası Germanicus'un yanında seferlere katılmış, bu sırada askerlerin arasında bulunmuştur. Hatta Suetonius'ta karşımıza çıkan ve o dönem söylenen bir maniden yola çıkarak, Caligula'nın doğumunun dahi askeri kampta gerçekleşmiş olabileceği belirtilmektedir.¹⁹⁶ Onun askerler arasında aldığı “Caligula” yani “küçük çizmecik” lakabı da giydiği minyatür asker giysilerinden ve askerlere olan yakınlığından kaynaklanmaktadır.¹⁹⁷ Bu durum yalnızca bir lakap meselesi değil, aynı zamanda Caligula'nın çocukluğunda ordunun disiplini, askerlerin sevgisi ve askeri kültürle iç içe büyüdüğünü göstermektedir. Bir sefer sırasında, ordu içinde ciddi bir huzursuzluk ve ayaklanma yaşandığında, askerlerin küçük Caligula'ya duyduğu sevgi ve bağlılık sayesinde isyanın yatıştırıldığı anlatılır.¹⁹⁸ Ancak bu anlatılarda şöyle bir husus da

¹⁹⁶ “Ordugahta doğdu, onu erler doyurdu, kehanette princeps olacağı duyuruldu.” Suet. Cal. VIII

¹⁹⁷ “Caligula takma adı askerlerin şakalarından kaynaklanırdı, çünkü askerlerin arasında sıradan bir asker giyisi giyerek büyümüştü.” Suet. Cal. IX

¹⁹⁸ “İlk gençlik yıllarında askerlerin gözünde ne denli sevilip sayıldığı özellikle Octavius'un ölümünden sonra hiç kuşkusuz yalnızca varlığı, ayaklananları bastırmaya ve öfkeye kapılanları da yatıştırmaya

mevcuttur. Hem Suetonius hem Dio, askerlerin bir süre Caligula'yı alıkoyduklarını aktarırlar.¹⁹⁹

Caligula'nın askerî kamplarda büyümesi, ayaklanmalara şahit olması ve Suetonius ile Dio'nun aktardığına göre bir süre askerler tarafından alıkonulması, psikanalitik açıdan önemli bir bağlam sunabilir. Caligula'nın çocukluğunda sevgi ve tehdidin aynı yerden geldiğini gözlemliyoruz. Yani hem askerler tarafından çok sevilen, lejyonlar tarafından "Süt oğlan"²⁰⁰ olarak sahiplenilen hem de günü geldiğinde alıkonarak onlardan zarar gören bir deneyime sahiptir. Psikanalitik açıdan Bowlby'nin ayrılık-yeniden birleşme gözlemlerinin gösterdiği gibi, böyle sahneler "güvenli üs" deneyimini aşındırır ve kaygılı bir bağlanma örüntüsüne zemin hazırlar.²⁰¹ Bu durum, aşırı kıskançlık ve denetleme ihtiyacı ortaya çıkarabilir.²⁰² Filolojik kaynaklarda Caligula'nın yetişkinlik döneminde yoğun kıskançlık gösterdiği birçok anlatı karşımıza çıkmaktadır:

"Ne zaman gür saçlı birine rastlasa, görünümünü bozmak için ense kısmını kazıttı. Aesius Proculus adında, bir baş centurionun²⁰³ oğlu olan ve heybetli boyu ve görünümüyle "Devlerin Sevdalı" diye bilinen biri vardı. Bu adam seyircilerin arasından derhâl sürüklenerek arenaya götürüldü; önce bir Trakyalı, sonra ağır silahlı bir gladyatörle karşılaştırıldı. İki rakibini de yendikten sonra ise, Caligula onun derhâl zincire vurulmasını, paçavralara büründürülerek sokaklarda dolaştırılmasını, kadınlara teşhir edilmesini ve ardından öldürülmesini emretti. Özetle, Caligula'nın kıskançlık duymadığı hiçbir kişi yoktu: ne kadar alçak bir rütbeye sahip olursa olsun, ne kadar yoksul durumda bulunursa bulunsun, herhangi bir üstünlük göstergesi onu rahatsız ediyordu. Nemi'deki Kral yıllarca rahipliğini sürdürdüğü için, onu görevden almak üzere ondan daha güçlü bir adam buldurdu. Bir gün oyunlar sırasında, Porius adında bir essedarius (savaş arabasıyla dövüşen gladyatör) zaferinin ardından kölesini azat etmiş ve büyük bir alkış toplamıştı. Bunun üzerine Caligula

yettiği zaman anlaşıldı. Askerler onun ayaklanma tehlikesi yüzünden uzaklaştırıldığını ve en yakın kente gönderildiğini anlayana dek eylemlerini sürdürdüler; sonunda pişman oldular; arabayı durdurup onu alıkoydular ve kendilerinden nefret etmesin diye yalvardılar." Suet. Cal. IX

¹⁹⁹ "Elçilerden bazılarını neredeyse öldürüyorlardı ve Germanicus'a karşı çok ısrarcı oldular, hatta onun tarafından sığınacak bir yere gönderilmiş olan karısı Agrippina ve oğlunu bile ele geçirdiler. Agrippina, Augustus'un kızı Agrippa ve Julia'nın kızıydı; çocuk Gaius'a onlar Caligula diyorlardı, çünkü büyük ölçüde kampta büyüdüğü için şehirde alışılmış sandaletler yerine askeri botlar giyiyordu. Daha sonra Germanicus'un isteği üzerine hamile olan Agrippina'yı serbest bıraktılar ama Gaius'u alıkoydular." Dio. His. LVII. 125

²⁰⁰ Tac. Ann. I. 44

²⁰¹ (Bowlby, 2012, s. 64-66)

²⁰² (Bowlby, 2012, s. 164-167)

²⁰³ Roma ordusunda en yüksek rütbeli muvazzaf subay olup bir centuria'ya komuta ederdi. (Howatson, 2013, s. 177)

öfkeyle oyunlardan dışarı fırladı; öyle ki, aceleyle koşarken togasının eteğine basıp basamaklardan baş aşağı yuvarlandı ve hiddetle bağırarak, “Dünyaya hükmeden bu halk, en küçük bir davranış için bir gladyatöre, tanrılaştırılmış imparatorlara veya bizzat bana, şu anki hükümdarına verdiğiinden daha fazla onur bahşediyor!” diye haykırdı. ’’²⁰⁴

“Çağının bütün Romalılarından daha bilge kabul edilen ve pek çoğunu aşan Lucius Annaeus Seneca, herhangi bir kusur işlememiş, hatta en ufak bir kuşku uyandırmamış olmasına rağmen, yalnızca senatoda imparatorun huzurunda başarılı bir savunma yapmış olması sebebiyle neredeyse yok edilmek üzereydi. Gaius onun idamını emretti; fakat daha sonra, yakın çevresindeki kadınlardan birinin Seneca’nın ileri derecede verem olduğunu ve kısa süre içinde öleceğini söylemesi üzerine, bu emrinden vazgeçti. ’’²⁰⁵

Görüldüğü üzere Caligula’daki kıskançlık, romantik-duygusal bir eş kıskançlığı değil; şöhret, güzellik ve yetenek kıskançlığı olarak tezahür etmektedir. Kendi özsaygısını düzenleyemediği yerlerde elinde bulundurduğu gücü kullanıp dış dünyayı eşitlemeye çalışmaktadır. Çocukluğunun kaygılı bağlanması, yetişkinliğinde ‘‘yerimi mi alacaklar’’ anlayışını ortaya çıkarmıştır.

3.4.2 Halkın sevgilisi bir babanın ölümü: Germanicus

Bir önceki bölümde de değinildiği üzere Caligula’nın babası Germanicus; Roma halkı tarafından büyük bir sevgiyle anılan, karizmatik ve başarılı bir komutandı. Öyle ki Octavius’un yerine geçebilecek olası haleflerden biri olarak görülmüş, askeri zaferleri ve halkla kurduğu yakın bağ sayesinde imparatorluk ailesi içinde özel bir konuma sahip olmuştur. Germanicus’un bu popülerliği, yalnızca siyasi anlamda değil, aile içindeki yeri bakımından da dikkat çekicidir. Caligula ile ilişkilerine dair ayrıntılı bilgiler elimizde olmasa da küçük yaşta babasının seferlerine katılmış olması ve askeri kamplarda onun yanında büyümesi, baba-oğul arasında sıcak ve güçlü bir bağ bulunduğunu düşündürmektedir.

Germanicus’un ölümü, antik kaynaklarda yalnızca biyografik bir olay olarak değil, aynı zamanda Roma toplumunu derinden sarsan bir dönüm noktası olarak aktarılır. Tacitus, Germanicus’un Suriye’de, hastalanarak öldüğünü aktarmış ve bu süreci ayrıntılarıyla tasvir etmiştir. Tacitus’a göre Germanicus, doğrudan Tiberius’un emriyle olmasa da Tiberius’un yakın adamı olan Suriye valisi Gnaeus Piso tarafından düşmanlıkla

²⁰⁴ Suet. Cal. XXXV

²⁰⁵ Dio. His. LIX. 19.8

karşılanmış, hatta onun zehirletilmiş olabileceği şüphesi dile getirilmiştir.²⁰⁶ Suetonius ise kesin bir ifadeyle Germanicus'un Piso tarafından zehirlendiğini aktarmıştır.²⁰⁷

Caligula, Germanicus'u kaybettiğinde 7 yaşındaydı. Yani bu kayıp, Erikson'un "İnisiyatif ve Suçluluk" olarak adlandırdığı dönemin hemen sonrasına denk gelmektedir. Erikson'a göre bu evrede çocuk, merak ve oyun aracılığıyla dünyayı keşfeder; girişimlerini ailesinin onayıyla pekiştirir ancak aşırı engellemeler ve ani kayıplar, girişimciliğin yerine suçluluk duygusunu bırakmaktadır.²⁰⁸ Germanicus'un ani ölümünün, Caligula'nın güven ve keşif alanını yıkması muhtemeldir. Büyük olasılıkla Caligula'nın girişimleri, destek göreceği bir ortamda gelişmek yerine, suçluluk ve boşluk duygusuyla gölgelenmiştir. İmparator olarak sergilediği ani öfke patlamaları, gösterişçi davranışlar ve halkla kurduğu çelişkili sevgi-nefret ilişkileri, aslında erken çocuklukta bastırılmış girişimciliğin suçlulukla birleşmesinin politik düzeydeki yansımaları olarak okunabilir. Bununla birlikte, Çocuk ve Ergen Psikiyatri Uzmanı ile yapılan sözlü mülakatta vurgulandığı gibi, bu tür ani kayıplar çevreye karşı acımasızlık eğilimini de tetikleyebilir.²⁰⁹

Caligula'nın kişiliğinde ve yetişkinlik döneminde yukarıda bahsedilen eğilimlerin hemen hemen tümünü görmek mümkündür. Suetonius, Caligula'nın acımasızlığını şöyle aktarmaktadır: *"O zaman bile içindeki acımasızlığı ve kötülük duygusunu saklayamıyordu, işkencelerde ve suçluların cezalarının infazında hazır bulunmaktan çok zevk alıyordu."*²¹⁰ Yine Suetonius başka bir pasajında:

*"Hem dinlenirken hem de kendisini oyun oynamaya ya da eğlenceye kaptırdığında söylediklerinde ve davranışlarında aynı acımasızlık kendini gösteriyordu. Çoğu kez öğle yemeği yerken ya da akşam yemeği ve sonrası eğlenceler sırasında suçlulara onun gözü önünde işkence edilirdi, kafa kesmede usta bir asker, hapishaneden kim getirilirse getirilsin kafasını kesiyordu. Puteoli'de kendisinin tasarladığı köprüünün adanması sırasında, birçok kişiyi kıydan kendi yanına çağırdıktan sonra, birdenbire herkesi denize attı, kimileri geminin dümenlerine tutunmaya çalışırken, onları çengelli uzun sırkalar ve küreklerle denize itti."*²¹¹

²⁰⁶ Tac. Ann. 2.69-70

²⁰⁷ Suet. Cal. III

²⁰⁸ (Erikson, 1963, s. 255-258)

²⁰⁹ Bkz. Ekler, Uzm. Dr. Abdullah Alkaşı sözlü mülakat raporu.

²¹⁰ Suet. Cal. XI.

²¹¹ Suet. Cal. XXXII.

Caligula'nın acımasızlığı Dio'nun anlatılarında da karşımıza çıkmaktadır. Dio, Caligula'nın acımasız davranışlarını şu şekilde aktarmaktadır:

“Nitekim bir defasında bir grup esiri ya da başka insanları görünce, ünlü deyişiyle “kel baştan kel başa” hepsinin öldürülmesini emretti. Bir başka sefer zar oynuyordu; elinde para olmadığını fark edince, Galyalıların nüfus sayımı (census) listelerini getirtti ve en zenginlerinin idam edilmesini buyurdu; sonra da oyun arkadaşlarının yanına dönerek: “Siz burada birkaç denarii için oynuyorsunuz; bense şöyle bir yüz elli milyon götürdüm,” dedi.”²¹²

Tiberius, Caligula'daki acımasızlığı ergenlik döneminde Capri'de birlikte yaşadığı dönemlerde fark etmiş, kendisinin ve herkesin sonunu hazırladığını ima etmiş ve onun hakkında *“Roma halkı için bir su yılanı, tüm dünya içinse bir piton yetiştirdiğini”* söylemiştir.²¹³

Caligula'nın halkla kurduğu sevgi-nefret ilişkileri, tıpkı acımasızlığı gibi, filolojik kaynaklarda sarıh bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Tahta çıktığı ilk günlerde Roma halkı tarafından büyük bir coşkuyla karşılanmış; adaklar adanmış, şenlikler düzenlenmiş ve imparatorluğa yoğun bir sevgi atmosferi içinde girmiştir.²¹⁴ Ancak çok kısa bir süre içinde bu olumlu imajı tersine dönmüş, aynı halkın gözünde nefret edilen ve korkuyla anılan bir figüre evrilmiştir. Suetonius, Caligula'nın bir tragedya ozanının şu mısrasını halk ve senatoya yönelik sürekli söylediğini aktarmaktadır. *“Korktukları sürece nefret etsinler”*.²¹⁵ Caligula'nın halka karşı duyduğu nefreti gösteren bir diğer hadiseyi de Dio, şu sözlerle aktarmaktadır:

“O, her zaman bu tür davranışlarda bulunuyordu; bir keresinde tüm halka tehditkâr bir biçimde şöyle demişti: “Keşke hepinizin tek bir boynu olsaydı.” Bu dönemde, alışılmış öfkesini sergilerken, halk hoşnutsuzluk içinde gösteriyi izlemeyi bıraktı ve muhbirlerin kendilerine teslim edilmesini uzun süre yüksek sesle talep ederek onlara karşı döndü. Gaius ise öfkелendi, hiçbir yanıt vermedi ve oyunların idaresini başkalarına bıraktı.”²¹⁶

Bu anlatı Suetonius tarafından da aktarılmıştır.²¹⁷ Caligula'nın erken yaşamına bakıldığında, çocuklukta yaşanan kayıpların ve ardından gelen psikolojik kırılmaların,

²¹² Dio. His. LIX. 22.3-4

²¹³ Suet. Cal. X

²¹⁴ Suet. Cal. XIII-XIV

²¹⁵ Suet. Cal. XXX

²¹⁶ Dio. His. LIX. 13.6

²¹⁷ Suet. Cal. XXX

iktidarının karakterini doğrudan şekillendirdiği görülmektedir. Halkla ilişkisindeki sevgi ve nefret sarkacı, aslında onun iç dünyasındaki çelişkilerin yansımasıdır. Erken yaşta güven duygusunun sarsılması, ileride hem ölçüsüz ihtişam arayışına hem de hoyrat bir acımasızlığa dönüşmüştür. Antik yazarların aktardıkları bu sahneler, Caligula'nın kişisel travmalarının yalnızca bireysel davranışlarına değil, bütün bir imparatorluğun yönetim sürecine sirayet ettiğini göstermektedir.

3.4.3 İyi köle, kötü efendi

Germanicus'un MS 19'da Suriye'de ölümü Roma'da derin bir kamusal yasa yol açmıştır; dul eşi Agrippina Maior, külleri gemiyle İtalya'ya getirirken Brundisium'dan²¹⁸ itibaren büyük bir kalabalık yas alayına katılmıştır ve cenaze alayı Roma'ya kadar eşlik etmiştir.²¹⁹ Germanicus'un ölümünün ardından filolojik metinler, suçlamaların Piso'ya ve özellikle Tiberius'a yöneldiğini aktarmaktadır. Suetonius, Germanicus'un ölümünde Tiberius'tan şüphelenildiğini açıkça belirtmektedir.²²⁰

Ölümün ardından, Tiberius ve Agrippina arasındaki gerginlik hızlı bir şekilde tırmanmıştır. Suetonius, Tiberius'un Agrippina'yı *"hükmetmediğin için mi kendini mağdur sanıyorsun?"* diye azarladığını, sofrada uzattığı elmayı reddetmesi üzerine onu zehir şüphesiyle suçlar gibi yapıp artık sofraya çağırmadığını aktarmaktadır:

"Agrippina, kocasının ölümünden sonra şikâyetlerini biraz fazla açık dile getirdiğinde, Tiberius onu eliyle yakaladı ve Yunanca şu sözleri söyledi: "Kızım, hükmetmiyorsan kendini mağdur mu sanıyorsun?" Bundan sonra onunla bir daha konuşmaya tenezzül etmedi. Nitekim Agrippina, sofrada kendisine ikram edilen elmayı yemeye cesaret etmeyince, Tiberius onu artık davet etmedi; onun, kendisini zehirlemekle suçladığını iddia etti. Oysa bütün olay, Agrippina'nın meyveyi ölümcül bir tuzak olarak görmesi için bilerek kurgulanmıştı. Bununla da yetinmeyip, onun Augustus'un heykeline ya da ordulara sığınmaya çalıştığını öne sürerek sürgüne gönderilmesini sağladı. Agrippina Pandateria adasına²²¹ sürüldü; orada şikâyetlerini sürdürünce, bir centuriona onu dövdürttü ve bir gözünü kaybetmesine neden oldu. Açlık greviyle ölümü seçtiğinde ise, ağzının zorla açılıp içine yemek tıklmasını emretti. Yine de Agrippina kararlılıkla direnerek yaşamını bu şekilde sonlandırdı. Ölümünden sonra Tiberius, onun aleyhinde en korkunç suçlamaları

²¹⁸ Günümüzde İtalya'nın Brindisi şehri.

²¹⁹ Tac. Ann. 3.1

²²⁰ Suet. Tib. LII

²²¹ Tiren denizinde bir ada; imparatorluk döneminde sürgün yeri. (Suetonius, 2008, s. 192)

yöneltti ve senatoyu, doğum gününün uğursuz günler arasına katılması için ikna etmeye çalıştı.’’²²²

Görüldüğü üzere, Agrippina MS 29’da Tiberius’la gerilimin tırmanması üzerine sürgüne gönderilmiştir. Aynı süreçte oğulları da hedef alınmış, Nero, Pontia’ya sürülmüş, Drusus ise hapsedilmiştir; ancak ölümleri aynı yıl değil, birkaç yıl sonra gerçekleşmiştir (Nero MS 31, Drusus MS 33).²²³ Germanicus’un MS 19’daki ölümünden, MS 29’daki Agrippina’nın sürgününe uzanan on yılda filolojik kaynaklar, Caligula’nın çocukluk günlerine dair somut veriler sunmamaktır. Buna karşılık Tiberius–Agrippina hattındaki siyasal gerilimin hane içinde gerçekleştiği ve Caligula’nın bu iklimde ergenliğe adım attığı açıktır. Bu yüzden değerlendirmeyi çocuk Caligula’dan çok, saray gözetimi ve siyasal baskı altında şekillenen ergen Caligula (Bkz. Görsel 3.5) üzerinden kurmak daha yerinde olacaktır.

Görsel 3.5 *Caligula’nın gençliğini tasvir eden büst, Carlsberg Glyptothek Müzesi, Kopenhag.*

Kaynak: Prof. Dr. Erkan İZNİK arşivi.

²²² Suet. Tib. LIII

²²³ Suet. Tib. LIV

Annesinin sürgüne gönderilmesinin ardından Caligula, bir süre büyük anneannesi Livia Augusta ile yaşamıştır. Onun ölümünün ardından ise babaannesi Antonia ile yaşamaya başlamıştır. On dokuz yaşına geldiğinde ise annesinin, babasının ve kardeşlerinin ölümünden sorumlu tutulan Tiberius tarafından Capri Adası'na çağırılmıştır. Capri'ye gittiği gibi toga virilisini giymiş ve ilk tıraşını olmuştur.²²⁴

Caligula'nın ergenlik döneminin, bir gencin kimlik inşası için ihtiyaç duyduğu temel aile desteğinden bütünüyle yoksun geçmesi muhtemeldir. Annesi Agrippina'nın MS 29'da sürgüne gönderilmesi, onun için yalnızca annesinden ayrılık değil, aynı zamanda güven ve bağlılık duygusunun kesintiye uğraması anlamına gelmektedir. Anna Freud'un belirttiği gibi ergenlik, zaten duygusal dalgalanmaların öfke ve çekilmenin bir arada görüldüğü, çelişkilerin yoğun yaşandığı bir dönemdir; bu dönemde ebeveyn figürünün kaybı, gencin iç dengesini daha da kırılgan hale getirmektedir.²²⁵ Büyük olasılıkla Caligula bu ayrılıkla, annesi hayatta olsa bile erişilemez oluşunun yarattığı karmaşık bir yas sürecine sürüklenmiştir.

Annesinin ardından kardeşlerinin teker teker öldürülmesi, Caligula'nın üzerindeki yükü katlamıştır. Balk ve Corr'un ergen yasına ilişkin çalışmalarında vurguladıkları gibi, kardeş kayıpları ergenin kimlik gelişimini doğrudan etkiler; çünkü kardeşler yalnızca aile üyeleri değil, aynı zamanda benlik duygusunun ve akran ilişkilerinin yansıtıcılarıdır.²²⁶ Bu kayıplar Caligula'da hem yalnızlık hem de suçluluk duygularını artırmış olabilir. Dahası, ölümün aile içinde sistematik bir tasfiye olarak gerçekleşmesi, ona kayıpların rastlantısal değil düşmanca bir yer olduğu izlenimini vermiştir.

Caligula'nın ergenliğine dair en dikkat çekici bölüm Capri'de, Tiberius'un gözetiminde geçirdiği yıllar olmuştur. Freud'un işaret ettiği gibi ergen, böylesi bir dönemde içsel fırtınalarını yatıştıracak bir tahammül alanına ihtiyaç duymaktadır.²²⁷ Halbuki Caligula, tam aksine, her an gözetim altında olduğu ve en ufak bir sözünün bile ihanet olarak algılanabileceği bir atmosferde hayatına devam etmiştir. Bu durum, yasin anlamlandırılmadığı ve duyguların ifade edilemediği ortamlarda görülen "donmuş yasa" çok benzer bir tablo ortaya çıkarmış olabilir.²²⁸ Filolojik anlatılarda, Caligula'nın

²²⁴ Suet. Cal. X

²²⁵ (Freud A. , 1958, s. 267)

²²⁶ (Balk, 2009, s. 211-214)

²²⁷ (Freud A. , 1958, s. 269)

²²⁸ (Servaty-Seib, 2009, s. 223-225)

Capri’de geçirdiği süre boyunca tüm bu yaşanan olaylara rağmen hiçbir şey olmamış gibi davrandığı aktarılır. Çevresine ve Tiberius’a karşı hiçbir saygısızlık yapmadığı hatta Tiberius ve çevresi tarafından Caligula hakkında şu yargının dile getirildiği söylenmektedir: *‘Hiçbir köle bu kadar iyi olmamıştı ve hiçbir efendi de bu kadar kötü’*.²²⁹ Caligula’nın gösterdiği bu uyum, sağlıklı kişilik ilerlemesi değil muhtemelen hayatta kalmak için geliştirdiği sahte bir kişilik olmalıdır. Çünkü yaşamının geri kalanında bu uyumlu halinin ön plana çıkmadığını görmekteyiz.

Caligula’nın erken yaşamına dair filolojik anlatılar, onun kişiliğinin şekillenmesinde çocukluk ve ergenlik yıllarındaki kayıpların belirleyici olduğunu göstermektedir. Askerî kamplarda büyürken hem sevgi hem de tehdit içeren bir ortamla tanışmış, babasının ani ölümüyle güven duygusu sarsılmış, annesinin sürgünü ve ardından ölümüyle aile bağları parçalanmış, kardeşlerinin tasfiyesiyle ise yalnız bırakılmıştır. Ergenlik döneminde Tiberius’un Capri’deki gözetimi altında geçen yıllar, bu kırılmaları daha da derinleştirmiştir. Dışarıya gösterdiği uyumlu tutumun ardında, hayatta kalmak için geliştirilmiş bir maske gizlenmiş olmalıdır. Filolojik kaynakların ortak şekilde aktardığı üzere, Caligula’nın imparator olduğunda sergilediği öfke, kıskançlık ve acımasızlık, aslında bu bastırılmış duyguların iktidar sahnesinde yeniden ortaya çıkışıdır. Bu nedenle Caligula, antik tarih yazarlarının büyük kısmı tarafından Roma’nın en kötü ve en zalim imparatorlarından biri olarak anılmış, bireysel trajedileriyle, şiddetin birleştiği bir örnek haline dönüştürülmüştür.

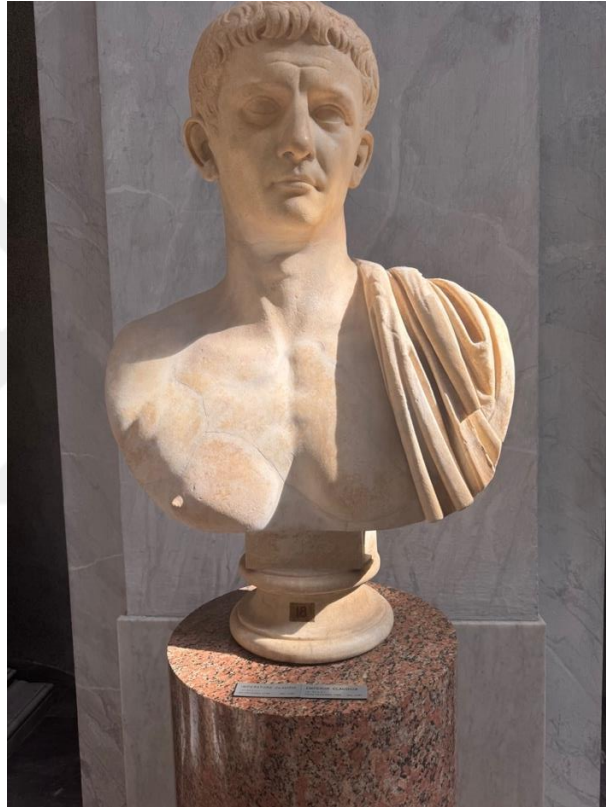
Caligula tarih yazımında çoğu zaman Roma’nın en kötü imparatorlarından biri olarak anılmıştır. Antik yazarlar onun zalimliğini, keyfî kararlarını, gösteriş düşkünlüğünü ve halkla kurduğu sevgi–nefret ilişkisini uzun uzun anlatmaktadırlar. Gerçekten de salt iktidar icraatlarına bakıldığında, Caligula’nın Roma toplumunda korku ve nefret uyandıran bir figür haline geldiği açıktır. Ancak böylesi bir sonucun arkasında yalnızca bireysel tercihler değil, çocukluk ve ergenlikte yaşanan kırılmaların da payı olabilir.

Dolayısıyla, ‘‘evet’’, Caligula zalimdir, acımasızdır, çoğu zaman da akıldışı davranışlar sergilemiştir. Fakat onun bu zalimliğini yalnızca ‘‘delilik’’ ya da ‘‘ahlaki çöküntü’’ ile açıklamak yetersizdir. Bir imparatorun nasıl bu denli hoyrat hale

²²⁹ Suet. Cal. X

gelebildiğini anlamak için, çocukluk ve ergenlikte maruz kaldığı kayıpları ve travmaları göz ardı etmemek gerekir. En kötü imparatorların bile bir zamanlar çocuk olduklarını, sevgi ve güven aradıklarını, fakat çoğu kez bunlardan mahrum bırakıldıklarını hatırlamak önemlidir. Caligula örneği bize, bireysel trajedilerle siyasal iktidarın nasıl iç içe geçebileceğini ve kişisel yaraların bir imparatorluğun kaderine nasıl yansiyebileceğini gösteren çarpıcı bir vaka sunmaktadır.

3.5 Tiberius Claudius Nero (Claudius) (MÖ 10 – MS 54)

Görsel 3.6 Roma İmparatorluğunun dördüncü imparatoru Claudius Nero'nun (Claudius) büstü, Vatikan Müzesi, Roma.

Kaynak: İhsan Berkay CÖMERT arşivi.

Claudius, (Bkz. Görsel 3.6) MÖ 10 yılının 1 Ağustos'unda Lugdunum'da²³⁰ doğmuştur; o gün kentte Augustus sunağının adanmasının yıldönümü de kutlanmaktadır. Babası, Germany seferleriyle ünlenen Drusus; annesi ise "Antonia Minor"dur²³¹ (Bkz. Tablo 4.). Drusus'un Antonia'dan olan çocukları arasında Germanicus, Livilla ve Claudius hayatta kalmıştır.²³²

²³⁰ Bugünkü Lyon şehri.

²³¹ Genç Antonia.

²³² Suet. Cla. II

MS 41’de Caligula’nın öldürülmesinin ardından yaşanan gelişmeler, Claudius’un tahta çıkışını hem tesadüfî hem de maddi çıkar temelli bir çerçeveye oturtmaktadır. Suetonius’un aktardığına göre, sarayda kargaşanın doruğa ulaştığı sırada Claudius Palatine’de²³³ bir perdenin arkasına gizlenmiş, ancak bir askerin onu fark etmesiyle ortaya çıkarılmış ve Praetoryanların²³⁴ kampına götürülmüştür. Ertesi gün askerlerin desteğini sağlamak amacıyla her birine 15.000 sestertius²³⁵ vaat etmiştir; Suetonius, bu bağlamda Claudius’u “*askerlerin bağlılığını para ile kazanan ilk Caesar*” olarak nitelendirmiştir.²³⁶

Dio’da da benzer bir anlatı karşımıza çıkmaktadır; sarayı yağmalayan askerler, Claudius’u karanlık bir köşede “*tamamen tesadüf eseri*” bulmuş ve hanedan bağına dayanarak imparator ilan etmişlerdir. İlk anda isteksiz davranan Claudius, askerlerin “*başkaları tarafından seçilen birini kabul etmeyeceklerini*” söylemeleri üzerine ikna edilmiştir.²³⁷ Böylelikle Claudius’un imparatorluğu, bir yandan rastlantısal, diğer yandan da praetoryanlara vaat edilen *donativumun*²³⁸ ürünü olarak şekillenmiştir. Bu iki unsur, şans ve rüşvet hem Suetonius’un hem de Dio’nun anlatılarında ortak vurgu noktasıdır.

3.5.1 Bedensel ve zihinsel kusurlar

Iulius-Claudius hanedanı içerisinde en dezavantajlı çocukluğu yaşayan kişi şüphesiz imparator Claudius’tur. Henüz bir yaşındayken babası Drusus’un ölümüyle yetim kalan Claudius, hanedanlık içinde hiçbir zaman evlatlık edinilmemiştir. Amcası Tiberius, Claudius’un kardeşi Germanicus’u evlatlık olarak ailesine kabul etmiş ancak Claudius’u bu sürece dâhil etmemiştir. Onun evlatlık alınmamasında, büyük olasılıkla sahip olduğu bedensel kusurlar belirleyici olmuştur. Suetonius, Claudius’un çocukluk yaştan itibaren fiziksel ve zihinsel gelişimini engelleyecek derecede çeşitli kalıcı hastalıklardan mustarip olduğunu, uygun yaşa geldiğinde bile herhangi bir kamu veya özel göreve getirilmediğini, reşit olduktan sonra bile reşit muamelesi görmediğini aktarmaktadır.²³⁹ Suetonius, Claudius’un rahatsızlıklarını şu şekilde aktarmaktadır:

²³³ Roma’nın merkezinde, Forum Romanum ile Circus Maximus arasında kalan bölge. İmparatorluk saraylarının bulunduğu yer. Burada saray olarak kastedilmiştir.

²³⁴ Doğrudan imparator ve ailesine hizmet eden muhafız alayı. (Howatson, 2013, s. 777)

²³⁵ Romalıların küçük gümüş sikkesi. Dört sestertius bir denarius ederdi. (Howatson, 2013, s. 858)

²³⁶ Suet. Cla. X

²³⁷ Dio. His. 60.1

²³⁸ Bağış.

²³⁹ Suet. Cla. II

‘‘Ayaktayken, otururken ve özellikle de uzandığında görünümü otorite ve vakar bakımından eksik değildi; çünkü yapısı uzun boylu ve zayıf olmayan bir bedene sahipti, yüzü yakışıklıydı, beyaz saçları güzeldi ve boynu dolgun görünüyordu. Ancak yürümeye başladığında, zayıf dizleri onu yarı yolda bırakırdı ve hem dinlenme anlarında hem de devlet işlerinde pek çok vakara aykırı özelliği ortaya çıkardı. Kahkahası yakışsızdı; öfkesiye daha da utanç vericiydi, çünkü bu hâlde ağzından köpükler saçar, burnu akar dururdu. Bunun dışında, konuşma güçlüğü vardı ve başı sürekli seğirirdi; özellikle de en küçük bir hareket yaptığında bu titreme daha da belirginleşirdi. ’’²⁴⁰

Dio ise Claudius’un zihinsel bir probleme sahip olmadığını ancak bedensel kusurlarının var olduğu vurgusunu yapmıştır:

‘‘Zihinsel yetenek bakımından hiç de aşağı değildi; zira zihni sürekli olarak çalıştırılmış, hatta tarihsel incelemeler de kaleme almıştı. Ancak bedeni hastalıklıydı; başı ve elleri hafifçe titrerdi. Bu sebeple sesi de dalgalıydı ve senatoya sunduğu kararların tümünü kendisi okumaz, çoğunlukla quaestor’a²⁴¹ okuturdu; fakat en azından başlangıçta genellikle hazır bulunurdu. Kendisi bir şey okuduğunda ise çoğu kez oturarak yapardı. Ayrıca kapalı bir koltuk (sella)²⁴² kullanan ilk Romalı oydu; onun örneği sayesinde bugün yalnızca imparatorlar değil, biz eski konsüller de koltuklarda taşınırız. Oysa Augustus, Tiberius ve bazı diğerleri daha önce kadınların hâlâ tercih ettiği türden tahtirevanla taşınmışlardı. ’’²⁴³

Seneca, Claudius’un ölümünden sonraki durumunu alaycı bir biçimde tasvir etmektedir. Ona göre Claudius, tanrılar huzuruna çıktığında ne Romalı ne de Yunanlı olarak anlaşılır; dili anlaşılmaz, yürüyüşü bozuk ve sesi insana değil, daha çok deniz mahlûklarına özgü boğuk bir tınıya benzer. Jupiter, bu yabancının kimliğini çözmek üzere Herakles’i görevlendirir.²⁴⁴

Claudius’un bedensel rahatsızlıklarını Lacan’ın ‘‘Ayna’’ perspektifinde değerlendirmek olasıdır. Lacan’a göre benliğin ilk örgütlenmesi ayna evresinde, çocuğun kendi bedenini bütün bir imge olarak kavramasıyla başlar.²⁴⁵ Claudius’ta erken yaştan itibaren görülen titreme, yürüyüş bozukluğu ve konuşma güçlüğü gibi rahatsızlıklar, onun bütün imgeyle kuracağı özdeşimi zedeleyecek düzeydedir. Çocuklukta kendi bedeniyle

²⁴⁰ Suet. Cla. XXX

²⁴¹ Roma’da üst düzey devlet görevlileri, Erken Cumhuriyet döneminde ceza davalarına bakmaları için konsüllerin kendilerine yardımcı seçtiği iki devlet memuru. (Howatson, 2013, s. 796)

²⁴² Roma’da yüksek konumları gereği bazı memurlara otoritelerini simgeleyen sella curulis (makam koltuğunu) kullanma hakkı tanınır, bu tür memurluklara magistratus curules denirdi. (Howatson, 2013, s. 572-573)

²⁴³ Dio. His. 60. 2

²⁴⁴ Sen. Apoc. V

²⁴⁵ (Lacan, 1949, s. 449)

kuramadığı bu özdeşimin sonuçları ise imparatorluk döneminde açıkça görülebilir. Nitekim Dio'nun aktardığı üzere senatoda kararlarını çoğunlukla bir quaestor'a okutması ve taşınmak için daha çok kadınların tercih ettiği kapalı *sellay*²⁴⁶ kullanması ve kimi zaman karar süreçlerinde gösterdiği çekingen, geri planda kalmaya yönelik tutumları çocuklukta oluşamayan özdeşimin yetişkinlikte aracı yollarla telafi edilmeye çalışıldığının göstergesi şeklinde yorumlanabilir.

3.5.2 Doğanın yarım bıraktığı insan

Hanedanlık içerisinde Claudius'un konumu, daha çocukluk yıllarından itibaren ailesi tarafından çizilen sınırlarla belirlenmiştir. Babasının erken ölümüyle otoriter bir baba figüründen yoksun kalan Claudius, annesi Antonia'nın onu "*doğanın yarım bıraktığı bir insan*" şeklinde nitelemesiyle aile içinde damgalanmıştır. Yine annesi ucube olarak adlandırmış, birinin aptallığını vurgulamak istediğinde "*oğlum Claudius'tan daha aptal*" diyerek tarif etmiştir. Büyükannesi Livia çoğu kez yalnızca kısa ve buyurgan notlarla iletişim kurarak ona soğuk bir mesafe koymuştur. Kız kardeşi Livilla ise onun imparator olacağı söylentilerine "*Roma için talihsizlik*" diyerek tepki vermiştir.²⁴⁷

Aile içerisinde mal nakliyatının gözetiminden sorumlu barbar bir nezaretçinin sıkı denetiminde büyümüş ve en ufak hatasında cezalandırılmıştır. Kamusal görünürlüğüne azaltmak amacıyla, oyunlarda Yunan pelerini²⁴⁸ giydirilmiş, toga virilis giyme töreni dahi gece yarısı alelacele gerçekleştirilmiştir.²⁴⁹ Octavius'un bu amaçla yazdığı mektuplar Suetonius tarafından şu şekilde aktarılmıştır:

"Sevgili Livia, senin talimatın üzerine torunun Tiberius'un Mars Oyunları'ndaki durumu hakkında Tiberius ile istişare ettim. Gerçekten de ikimiz de, onunla ilgili nasıl bir plan benimseyeceğimize artık kesin olarak karar vermemiz gerektiği kanaatindeyiz. Zira eğer sağlam ise ve tabir yerindeyse zihnen ve bedenlen tam ise, neden ağabeyinin izlediği yoldan aynı adımlarla ilerleyemeyeceğini düşünelim ki? Fakat, zihninin ve bedeninin bütünlüğü bakımından eksik ve sakatlanmış olduğundan şüpheleniyorsak, bu tür şeylerle alay etmeye meyilli kişilere hem onu hem de kendimizi gülünç duruma düşürecek fırsatlar vermemeliyiz. Çünkü her bir vesile için ayrı ayrı karar verir, önceden onun kamu görevlerini yerine getirmeye muktedir olup olmadığına hükmetmezsek, hep kararsız kalacağız.

²⁴⁶ Tahtirevan.

²⁴⁷ Suet. Cla. III

²⁴⁸ Pallium. Roma'da Yunan pelerini giymek, hoş görülme-yen yozlaşmış bir kültür olarak kabul edilir.

Juv. Sat. 1.3.95

²⁴⁹ Suet. Cla. II

Sorup görüşümü istediğin mevcut meseleye gelince, rahiplerin ziyafetinden Mars Oyunları'nda sorumlu olmasına razıyım; yeter ki evlilik yoluyla akrabası olan Silvanus'un oğlunun rehberliğine izin versin ve kendisini göz önüne çıkaracak ya da gülünç kılacak hiçbir şey yapmasın. Ancak, yarışları imparator locasından seyretmesini istemiyorum; çünkü seyircilerin önünde en görünür yerde olacak. Ayrıca Alban Dağı'na gitmesini ya da Latin şenliğinin yapıldığı gün Roma'da bulunmasını da istemiyorum. Çünkü eğer ağabeyine refakat ederek dağa gidebilecek durumda ise, neden şehrin praefectus'u²⁵⁰ yapılmasını ki? İşte görüşlerim, sevgili Livia: Meseleye dair tüm kararı nihai olarak vermeliyiz ki, hep umut ile kaygı arasında bocalayıp durmayalım. Dilersen, mektubumun bu kısmını Antonia'mıza da okutabilirsin."²⁵¹

Görüldüğü üzere, Claudius özellikle çocukluk döneminde ailesi tarafından duygusal istismara maruz kalmıştır. Duygusal istismar, çocuğun duygu dünyasına yönelik olarak onu küçümseyen, aşağılayan, sürekli eleştiren, görmezden gelen ya da sevgiden yoksun bırakan davranışların bütünü olarak tanımlanmaktadır.²⁵² Duygusal istismara uğrayan çocuklarda sıklıkla aileden kopma eğilimi, sürekli gerginlik, bağımlı kişilik özellikleri, yoğun değersizlik duyguları, çevreye uyum sağlamakta zorlanma ve saldırgan davranışlar görülmektedir.²⁵³

Claudius'ta bu davranış örüntülerinin büyük birçoğunu görmek mümkündür. Claudius'un, Tiberius'tan istediği makamı alamayınca inzivaya çekildiği ve burada içki ve kumara düşkünlüğü ile öne çıktığı aktarılmaktadır.²⁵⁴ Bu durum aileden kopma eğiliminin erken yetişkinlik döneminde tezahürü olabilir. Claudius'un bağımlı kişilik örüntüsü gösterdiğine dair çıkarım yapmak da mümkündür. Dio, Claudius'un çevresine bağımlı kişilik gösterdiğini şu sözlerle aktarmaktadır:

*"Ne var ki Claudius'un karakterindeki bozulmaya asıl sebep olan şey bu bedensel kusurlar değil, birlikte vakit geçirdiği azatlılar ve kadınlardı. Çünkü o, çağdaşlarının hepsinden daha belirgin biçimde kölelerin ve kadınların etkisi altında kalmıştı. Tüm Romalıların ve onların tebaasının hükümdarı olmasına rağmen kendisi bir köleye dönüşmüştü."*²⁵⁵

²⁵⁰ Roma'da bir askeri ya da idari hizmetten ve özellikle taşra kentlerinde adli işlerin yönetilmesinden "sorumlu devlet görevlisi". (Howatson, 2013, s. 775)

²⁵¹ Suet. Cla. IV

²⁵² (Gürsoy, 2001)

²⁵³ (Bülent Kara, 2004-Sayı 2 , s. 143)

²⁵⁴ Suet. Cla. V

²⁵⁵ Dio. His. 60.2

Suetonius'ta da benzer bir anlatı karşımıza çıkmaktadır:

‘‘Sözünü ettiğim üzere, bu azatlıların ve eşlerinin insafına kalmış olan Claudius, bir imparator gibi değil, adeta bir hizmetkâr gibi davranıyordu; magistralıklara atamaları, askerî komutanlıkları, muafiyetleri ve cezaları onların çıkarlarına, hatta tutkularına ve aşklarına göre dağıtıyor, kendisi ise çoğu zaman olup bitenlerden habersiz ve bilgisiz kalıyordu. Ayır ayrı küçük olaylara değinmek yerine yalnızca şunu belirtmek yeterlidir: Bağışları geri alınıyor, hükümleri iptal ediliyor, resmî mektupları değiştiriliyor ya da açıkça tahrif ediliyordu.’’²⁵⁶

Claudius bölümü değerlendirildiğinde, onun hanedanın en dezavantajlı figürlerinden biri olduğu açıktır. Henüz çocuk yaşta babasız kalması, ailesi tarafından küçümсенmesi ve bedenindeki rahatsızlıkların sürekli alay konusu yapılması kişiliğinde derin izler bırakmıştır. Yürüyüşündeki bozukluk, konuşma güçlüğü, titremeleri ya da kahkahasındaki uygunsuzluk gibi özellikler, çağdaşlarının gözünde ona sık sık bir eksiklik ve yetersizlik damgası vurmuştur. Bunun yanında annesi, büyükannesi ve kız kardeşinden gelen küçümseyici sözler, Claudius'un insani yönünde kırılanlıklar yaratmış, onu içine kapanmaya ve çevresine bağımlı kalmaya sürüklemiştir.

Tüm bu dezavantajlara rağmen Claudius'un hayatı, beklenmedik bir dönemeçte değişmiştir. Caligula'nın öldürölmesiyle başlayan kargaşada tesadüf eseri bulunan ve Praetoryanların desteğıyle tahta çıkarılan Claudius, aslında hanedanın en zayıf görünen üyesiyken imparatorluk makamına ulaşmıştır. Onun hikâyesi, zayıflıkları ve insani zaaflarıyla birlikte, imparatorluk tahtına çıkan yolun yalnızca güç ya da kudretle değil, kimi zaman şans ve koşulların birleşimiyle de şekillenebileceğini göstermektedir. Bu örnek aynı zamanda tarihin yalnızca karizmatik kahramanlardan ibaret olmadığını; zaafı, eksiklikleri ve insani kırılanlıklarıyla öne çıkan figürlerin de tarihin akışını belirleyebildiğini hatırlatmaktadır.

²⁵⁶ Suet. Cla. XXIX

3.6 Tiberius Claudius Nero (Nero) (MS 37 – MS 68)

Görsel 3.7 Roma İmparatorluğu'nun beşinci imparatoru Tiberius Claudius Nero'nun (Nero) çocukluğuna ait olduğu düşünülen büst²⁵⁷, Uffizi Galerisi, Floransa.

Kaynak: İhsan Berkay CÖMERT arşivi.

Nero, (Bkz. Görsel 3.7) asıl adıyla Lucius Domitus Ahenobarbus, 15 Aralık 37'de Antium'da doğmuştur. Babası konsül Gnaeus Domitus Ahenobarbus, annesi ise Germanicus'un kızı Agrippina'dır (Minor) (Bkz. Tablo 5).²⁵⁸ 25 Şubat 50'de Claudius tarafından evlat edinilerek Nero Claudius Drusus Germanicus Ceasar adını almıştır.²⁵⁹ 13 Ekim 54'de Claudius'un ölümü sonrasında Iulius-Claudius hanedanlığının son temsilcisi olarak Roma imparatoru olmuştur.²⁶⁰

Nero'nun çocukluk dönemine geçmeden önce annesi Agrippina'ya değinmek gereklidir çünkü Agrippina, Iulius-Claudius hanedanlığının en önemli siyasi

²⁵⁷ Dört yaşından büyük olmayan bir çocuğu tasvir eder. Geleneksel olarak çocuk Nero'yu (MS 54–68) betimlediği düşünülmüş olsa da günümüzde bilim insanları bu portreyi Iulius-Claudius hanedanının bir üyesi olarak tanımlamaya daha eğilimlidir (MÖ 14 – MS 68). Bu varsayım, çocuğun alnındaki çatallı buklet çiftine dayanır; bu, Octavius döneminde (MÖ 27 – MS 14) ve onun haleflerinin portrelerinde sık görülen bir özelliktir.

²⁵⁸ Suet. Nero. VI

²⁵⁹ Suet. Nero. VII

²⁶⁰ Tac. Ann. 13.1-2

figürlerinden biri olarak siyasi hırsları ile Roma tarihine damga vurmuştur. Caligula'nın kız kardeşi,²⁶¹ Claudius'un eşi²⁶² ve Nero'nun annesi²⁶³ olarak üç Roma imparatoru ile doğrudan ilişkilendirilmektedir. (Bkz. Görsel 3.9)

Görsel 3.8 Nero ve Agrippina'yı betimleyen kabartma. Agrippina, oğlunu defne çelengiyle taçlandırırken; elinde bereket boynuzu, Nero ise askeri kıyafetlerle betimlenmiştir. MS 54'teki tahta çıkışı simgeleyen kabartması, MS 59'dan önceye tarihlendirilmektedir. Aphrodisias Müzesi, Aydın.

Kaynak: Prof. Dr. Erkan İZNİK arşivi.

Agrippina, babası Germanicus'un ölümü sonrasında Livia²⁶⁴ tarafından büyütülmüş, ilk evliliğini on beş yaşındayken Gnaeus Domitus Ahenobarbus ile yapmış, bu evlilikten Nero dünyaya gelmiştir.²⁶⁵ MS 39 yılında kardeşi Caligula tarafından sürgüne gönderilmiştir.²⁶⁶ Caligula'nın öldürülmesinin ardından Claudius döneminin başında MS 41 yılında sürgünden dönmüştür.²⁶⁷ Ardından MS 49 yılında amcası Claudius ile evlenmiştir. Agrippina'nın Claudius ile evliliği yalnızca kişisel bir tercih değil, Roma'nın siyasi dengelerini de etkileyen önemli bir dönüm noktasını teşkil etmektedir. Claudius, Agrippina'nın amcasıdır ve bu Roma'da yasaklanmış ensest bir ilişki olarak kabul edilmektedir. Claudius senatoda bunun Roma'nın yararına olacağını savunarak

²⁶¹ (Barrett A. A., Agrippina, 1996, s. 46)

²⁶² A.g.k s. 108

²⁶³ A.g.k s. 171

²⁶⁴ Octavius'un eşi.

²⁶⁵ A.g.k s. 46

²⁶⁶ Suet. Cal. XXIV, Tac. Ann. 12.22, Dio. His. 59. 22

²⁶⁷ Tac. Ann. 12. 64, Dio. His. 60.2

kabul ettirmiştir.²⁶⁸ Bu evlilik ile birlikte Nero, Claudius tarafından evlat edinilmiş ve ileride imparator olmasının yolu açılmıştır.

Filolojik kaynaklar Agrippina'nın kişiliğini genellikle hırs, sertlik ve iktidar arzusuyla tanımlamaktadır. Tacitus, onu *“doğası gereği sert ve iktidar hırsıyla yanıp tutuşan, neredeyse erkeklere özgü bir güç rolünü kendine yakıştıran”* bir kadın olarak betimlemektedir.²⁶⁹ Suetonius ise, Agrippina'nın hem Claudius'u zehirleyerek öldürdüğü söylentisini hem de Nero'ya aşırı bağıllığının ensest şüphesi uyandıracak kadar ileri gittiğini aktarmaktadır.²⁷⁰ Dio da onun *“erkeklere özgü ihtiras ve sertlikle hareket ettiğini, iktidar arzusuyla yandığını”* vurgulamaktadır.²⁷¹ Bu anlatıların ne ölçüde abartı ya da önyargı içerdiği kesin olarak bilinmese de kaynakların çizdiği portre Agrippina'yı yalnızca bir anne ya da imparatoriçe olarak değil, aynı zamanda siyasi güç mücadelesinin merkezinde duran ve erkeksi hırs ile anılan bir figür olarak göstermektedir. (Bkz. Görsel 3.8) Bu noktada antik kaynakların Agrippina tasviri, Livia ile önemli ölçüde benzerlik göstermektedir. Bu benzerlikte Livia tarafından büyütülmüş olmasının önemli bir payı olabilir. Dolayısıyla, doğrudan konumuzla ilgili olmasa da saraydaki önemli kadınların da çocukluk dönemlerinden gelen birtakım travmalar taşıdıkları ve bunları yetişkinlik dönemlerinde ortaya çıkardıkları söylenebilir.

²⁶⁸ Suet. Cla. XXVI, Tac. Ann. 12. 5, Dio His. 60. 31

²⁶⁹ Tac. Ann. 12.7

²⁷⁰ Suet. Cla. XLIV, Nero. XXVIII

²⁷¹ Dio. His. 61.7

Görsel 3.9 Nero'nun annesi, Claudius'un eşi Agrippina'nın büstü, Carlsberg Glyptothek Müzesi, Kopenhag.

Kaynak: Prof. Dr. Erkan İZNİK arşivi.

3.6.1 Çalkantılı erken çocukluk dönemi

Nero'nun çocukluğunda gerçekleşen ilk kırılma anı hiç kuşkusuz babasını üç yaşında kaybetmesi olacaktır. Suetonius, Nero'nun babasının vefatını açık bir şekilde belirtmiştir.²⁷² Iulius-Claudius hanedanlığında imparator olan çocukların ortak kaderi Nero tarafından da paylaşılmıştır. Fakat bu kırılma anı, diğer varislerden farklı olarak hemen hemen eş zamanlı farklı bir kırılma anı ile birlikte yaşanmıştır. Babasının ölümü ile yüzleşen çocuk Nero, aynı zamanda annesinin Caligula tarafından sürgüne gönderilmesiyle de yüzleşmiştir.²⁷³ Henüz üç-dört yaşlarında annesiz (bir süre) ve babasız kalan Nero, Caligula'nın mirasına el koymasıyla birlikte maddi imkansızlıklar eşliğinde teyzesi Lepidia'nın gözetiminde, biri dansçı biri berber olmak üzere iki -düşük statülü-bakıcı tarafından büyütülmüştür.²⁷⁴

Çocuk ve Ergen Psikiyatri uzmanı ile yapılan sözlü mülakatta, özellikle 3–5 yaş aralığının erkek çocuk için kritik olduğu; bu dönemde baba figürünün rol modeli olarak

²⁷² Suet. Nero. VI

²⁷³ Suet. Cal. XXIV, Tac. Ann. 12.22, Dio. His. 59. 22

²⁷⁴ Suet. Nero. VI

sınır, özdenetim ve toplumsal cinsiyet rolleri açısından belirleyici bir işlev gördüğü vurgulanmıştır. Uzman, erken yaşta baba kaybının bazı olgularda erkek çocuğun kadın bakım vericilerle daha yoğun temas kurmasına ve bunun daha “feminen” davranış örüntüleri ile eşleşmesine yol açabildiğini; ancak cinsel yönelimin çok etmenli bir süreç olduğunu ve tek başına baba yokluğu ile açıklanamayacağını özellikle belirtmiştir. Görüşmede ayrıca, baba kaybına eşlik eden ayrılık–yas deneyimlerinin ilerleyen yaşlarda depresif duygudurum, keyifsizlik, içe çekilme, öfke düzenleme güçlükleri, acımasız davranış eğilimleri ve kin tutma eğilimi gibi sonuçlara zemin hazırlayabildiği aktarılmıştır.²⁷⁵

Nero’da bu muhtemel davranış ve kişilik örüntülerinin bazılarını görmek mümkündür. Suetonius, Nero’nun feminen davranışları ve eşcinsel ilişkilerini şu şekilde aktarmaktadır:

“Sporus adında bir oğlanın hadım edilmesini emretti, onu bir kadına dönüştürmeye kalkıştı; çeyiz, gelin duvağı ve tüm evlilik merasimleriyle onunla evlendi; ardından büyük bir kalabalık eşliğinde kendi evine götürdü ve orada karıstıymış gibi davrandı.”²⁷⁶

Başka bir pasajında da Sporus’un rolünü bu kez Nero’nun üstlendiğini şu sözlerle aktarmaktadır:

“Vahşi bir hayvan postuna bürünerek bir ininden fırlıyor, kazıklara bağlanmış kadın ve erkeklerin tenasül organlarına saldırıyor; hayvan rolünü oynamaktan yorulduğunda ise azatlı kölesi Doryphorus tarafından “sahip olunuyordu.” Bu adamla, Sporus’un onunla yaptığı gibi, kendisi gelin rolünü üstleniyor, hatta tecavüze uğrayan bakirelerin çığlıklarını ve feryatlarını taklit ediyordu.”²⁷⁷

Suetonius tarafından aktarılan bu anlatılar Tacitus ve Dio tarafından da aktarılmıştır. Yalnızca Dio, Sporus’un “Sabina” olarak adlandırıldığını ve azatlı kölesinin adının Doryphorus değil Pythagoras olduğunu belirtmiştir.²⁷⁸

Filolojik kaynaklarda Nero’nun öfke ve acımasızlığına dair de aktarımlar görmek mümkündür. Nero’nun özel hayatındaki evlilikleri ve akrabalarına karşı tavrı, olağanüstü bir acımasızlıkla karakterize edilmiştir. Önce Octavia ile evlenmiş, fakat ondan kısa sürede bıkmış ve dostlarının eleştirilerine “eşlik alametleriyle yetinmesi gerektiğini”

²⁷⁵ Bkz. Ekler, Uzm. Dr. Abdullah Alkaşı sözlü mülakat raporu.

²⁷⁶ Suet. Nero. XXVIII.

²⁷⁷ Suet. Nero. XXIX.

²⁷⁸ Tac. Ann. 15.37, Dio. His. 62.13, 62.28.2-3

söyleyerek karşılık vermiştir. Defalarca boğmaya teşebbüs ettikten sonra çocuk sahibi olamadığı gerekçesiyle onu boşamış, fakat halkın tepkisi üzerine sürgüne göndermiştir. Bununla da yetinmeyip, sahte bir zina suçlamasıyla öldürtmüş; bu iddiayı kanıtlamak için eski hocası Anicetus'u yalancı tanık olarak kullanmıştır. Octavia'dan boşandıktan sadece on iki gün sonra büyük bir tutkuyla bağlandığı Poppaea Sabina ile evlenmiş, fakat onu da hamileyken ve hasta olduğu sırada araba yarışlarından geç döndüğü için kendisini azarladığı gerekçesiyle tekmeleyerek öldürmüştür. Poppaea'dan olan kızı Claudia Augusta da çocuklukta ölmüştür.²⁷⁹

Nero, diğer akrabalarına da benzer zulümleri uygulamıştır. Poppaea'nın ölümünden sonra Claudius'un kızı Antonia ile evlenmek istemiş, Antonia'nın reddetmesi üzerine onu komploya katılmakla suçlayarak öldürtmüştür. Genç Aulus Plautius'u öldürmeden önce ona zorla ağızdan tecavüz etmiş, ardından "*Şimdi annem gitsin, halefimi öpsün*" diyerek alaycı bir yorumda bulunmuştur.²⁸⁰

Yine üvey oğlu ve Poppaea'nın çocuğu olan Rufrius Crispinus'u, "general ve imparatorculuk oynadığı" söylentisini bahane ederek henüz bir çocukken, denizde bir balık avı sırasında kölelerine boğdurtmuştur. Hatta sütannesinin oğlu Tuscus'u bile, Mısır'da görev yaparken Nero'nun ziyareti için inşa edilmiş özel hamamlarda yıkandığı gerekçesiyle sürgüne göndermiştir.²⁸¹

Babasını erken yaşta kaybetmiş olması Nero'nun gelişiminde belirli problemler yaratmıştır. Buna Agrippina'nın sürgüne gönderilmesi de eklenince, erken çocukluk dönemi ikinci bir kırılmayla şekillenmiştir. Rutter'in dikkat çektiği gibi, çocuğun anneden ayrılması tek başına belirleyici değildir; asıl önemli olan, bu boşluğu dolduran kişilerin tutumu ve sundukları bakımın niteliğidir.²⁸² Filolojik kaynakların aktardığına göre Nero, annesi sürgündeyken teyzesi Domitia Lepida'nın yanında büyümüştür. Ancak buradaki tablo net değildir; kaynaklar bakımın ayrıntılarına girmese de çevresinde adı geçen bakıcıların düşük statülü kişiler olması dikkat çekicidir. Bu da Nero'nun, temel duygusal ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalabilecek bir çevrede büyümüş olabileceğini düşündürmektedir.

²⁷⁹ Suet. Nero. XXXV, Tac. Ann. 16.6, Tac. Ann. 14.61-64

²⁸⁰ Suet. Nero. XXXV, Tac. Ann. 16.6, Tac. Ann. 14.61-64

²⁸¹ Suet. Nero. XXXV, Tac. Ann. 16.6, Tac. Ann. 14.61-64

²⁸² (Rutter, 1972, s. 242)

Dolayısıyla, erken dönemdeki bu ayrılığın tek başına değil, bakımın niteliğiyle birleşerek kişiliği ve davranışlarında kalıcı etkiler bırakma ihtimali öne çıkmaktadır. Bu tarz durumlarda 6 ay-4 yaş aralığındaki çocuklarda genellikle görülen tutumlar, protesto-umutsuzluk-kopma tutumlarıdır.²⁸³ Belirli bir süre anneden yoksun olan ve temel bakımın yetersiz verildiği çocuklarda, suçluluk yoksunluğu ve kalıcı ilişkiler kuramama gibi kişilik gelişimleri görülmektedir.²⁸⁴

Bu bağlamda, Nero'nun yaşam öyküsünde dikkat çeken olgulardan biri, onun sık evlilikler yapması ve hiçbirini uzun soluklu ya da istikrarlı bir biçimde sürdürememesidir. İlk eşi Octavia'yı kısa süre sonra sürgün ettirip öldürtmesi,²⁸⁵ ardından ikinci eşi Poppaea Sabina ile kurduğu bağın hamileyken öfke sonucu ölümle sonuçlanması,²⁸⁶ ardından Messalina ile evlenmesi Nero'nun kalıcı ilişki kurmakta problem yaşadığına örnek olarak gösterilebilir. Bu durum, psikanalitik açıdan "kalıcı bağ kuramama" başlığı altında değerlendirilebilir. Ancak kaynakların aktardığı anlatılar, bunun yalnızca çocuklukta bakım eksikliğiyle açıklanamayacağını, aynı zamanda imparatorluk konumunun sunduğu sınırsız gücün de bu süreksizlikte belirleyici olduğunu düşündürmektedir.

3.6.2 Baskıcı ve hırslı anne: Agrippina

Nero'nun kişiliğini şekillendiren en önemli figürlerden birisi annesi Agrippina'dır. Sürgünden döndükten sonra oğlunun hayatının hemen her alanına müdahil olmuş, hem çocukluk hem de yetişkinlik yıllarında baskıcı bir varlık göstermiştir. Nero henüz on bir yaşındayken, Agrippina onun geleceğini güvence altına almak adına politik düzenlemelere girişmiş, Claudius'un kızı Octavia ile nişanlanmasını sağlamış ve Seneca'yı sürgünden çağırarak Nero'nun eğitiminden sorumlu kılmıştır.²⁸⁷ Çocukluğunda şiirle ve felsefeyle uğraşmasına engel olmuştur.²⁸⁸ Bu hamleler, bir yandan Nero'ya imparatorluk yolunu açarken diğer yandan onun çocukluk döneminde özgür bir gelişim alanına sahip olmasını engellemiştir.

İmparatorluk yıllarında da Agrippina'nın baskısı devam etmiştir. Tacitus, Claudius'un ölümünden sonra Agrippina'nın Senato toplantılarına perde arkasından

²⁸³ A.g.m. s. 242

²⁸⁴ A.g.m. s. 249

²⁸⁵ Tac. Ann. 14.63

²⁸⁶ Tac. Ann. 16.6

²⁸⁷ Tac. Ann. 12.3, Tac. Ann. 12.8

²⁸⁸ Suet. Nero. LII

katıldığını, yabancı elçilerin huzurunda görünmek istediğini aktarır; bu tavır, onun kendisini yalnızca bir anne olarak değil, neredeyse bir eş-imparator gibi konumlandığını göstermektedir.²⁸⁹ Azatlı bir kadın olan Acte ile ilişkisine şiddetle karşı çıkmış ve engellemeye çalışmış,²⁹⁰ Poppaea Sabina ile evliliğini engellemiş ve bu mesele zamanla anne-oğul çatışmasının en sert biçimde yaşanmasına neden olmuştur.²⁹¹

Tüm bu örnekler, Agrippina'nın oğlunun çocukluk yıllarından itibaren hem eğitimine hem de siyasi ve özel yaşamına sürekli müdahale ettiğini ortaya koymaktadır. Çocuk ve ergen psikiyatri uzmanının belirttiği üzere, çok baskıcı ve hırslı bir anneye büyüyen çocukların ilerleyen yaşantılarında iki farklı eğilim gözlemlenebilmektedir. En sık karşılaşılan tablo, annenin otoritesinden çıkamayan, pasif ve kolay yönlendirilebilen birey tipidir. Bu durumda çocuk, karar alma süreçlerinde bağımsız hareket etmekte zorlanmakta, adeta annenin otoritesine tâbi bir kimlik geliştirmektedir. Anneye yönelik aşırı bağımlılık, bireyin kendi sınırlarını kurmasını ve sağlıklı özerklik geliştirmesini engellemektedir.

İkinci ihtimalde ise, anneye ilişkiye hor görme, değersizleştirme ya da sürekli baskı unsurları da eklendiğinde tablo değişmektedir. Bu durumda çocuk, anneye karşı yoğun öfke ve şiddet eğilimleri geliştirebilir. Karşı çıkma davranışları, anneye yönelik nefret, bir daha yüzleşmeme arzusu ve uç noktada anneyi öldürme isteğine varan yıkıcı duygular ortaya çıkabilmektedir.²⁹²

Nero'da her iki davranış tipini görmek mümkündür, başlangıçta annesine karşı son derece bağlı iyi evlat rolünü iyi oynayan bir figür olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde Senato'da "Optima Mater"²⁹³ söylemiyle annesini onurlandığını görmekteyiz.²⁹⁴ Fakat ilerleyen yıllarda dengenin aksi yönde bozulmaya başladığını söyleyebiliriz. Muhtemelen Nero, annesine karşı çocukluğundan beri biriktirdiği öfkeyi zamanla dışa vurmuştur. Nero'nun annesi Agrippina'ya karşı duyduğu rahatsızlığın ilk izleri Acte ile olan ilişkisi sırasında gözlemlenmektedir. Agrippina oğlunun bu kadın ile ilişkisinden kaynaklı hoşnutsuzluğunu dile getirmiş, sert sözlerle aşağılamıştır. Nero bu azarlamalar ve aşağılamalar ne kadar artarsa artsın annesini dinlememiş ve aşkı daha da

²⁸⁹ Tac. Ann. 13.5

²⁹⁰ Tac. Ann. 13.13

²⁹¹ Tac. Ann. 14.1-2

²⁹² **Bkz.** Uzm. Dr. Abdullah Alkaşı sözlü mülakat raporu.

²⁹³ En iyi anne.

²⁹⁴ Tac. Ann. 13.2

alevlenmiştir. Nero, bu durumla birlikte annesine karşı gösterdiği uyumu tamamen terk etmiştir.²⁹⁵

Nero'nun değişen bu tutumu sonrası Agrippina daha yumuşak bir tavır sergilediyse de ilişkilerindeki bozukluğu tamir edememiştir. Aynı dönemde sarayda annesinin en güçlü destekçisi olan Pallas'ı görevden uzaklaştırmıştır. Agrippina bu olay üzerine Nero'nun üvey kardeşi Britanicus'un yanında saf tutmaya başlamıştır. Tacitus, Nero'nun Britannicus'u gizlice zehirleyerek öldürdüğünü, öldürme sebebinin ise annesinin Britanicus'a yaklaşmasını tehdit olarak görmesi şeklinde aktarmaktadır.²⁹⁶ Nero'nun üvey kardeşi Britannicus'u zehirleyerek öldürmesi diğer filolojik kaynaklar tarafından da aktarılmaktadır.²⁹⁷

Britannicus'un ölümünden sonra Nero, annesine karşı sert idari tedbirler almaya başlamıştır. Praetorian ve Germen muhafızlarını geri çekmiş, Agrippina'yı saraydan uzaklaştırarak Antonia'nın evine taşıyarak onunla görüşmelerini yalnızca kısa ve soğuk ziyaretlerle sınırlamıştır.²⁹⁸ Bu gelişmeler, öfkenin artık açık bir dışlamaya dönüştüğünü göstermektedir.

MS 55–58 arasındaki yıllarda süreç giderek sistematik bir yalnızlaştırmaya dönüşmektedir. Suetonius, Nero'nun annesini önce imparatorluktan çekilme blöfüyle korkuttuğunu, ardından onur ve yetkilerini elinden aldığını, muhafızlarını geri çektiğini ve Palatinus'tan çıkardığını aktarmaktadır.²⁹⁹ MS 59 yılına gelindiğinde ise anne-oğul arasındaki gerilim geri dönülmez noktaya ulaşmıştır. Tacitus'un aktardığına göre, Poppaea Sabina³⁰⁰ Nero'ya “*annen hayattayken Octavia'dan boşanamazsın*” diyerek meydan okumuştur.³⁰¹ Bu sözler muhtemelen yıllardır annesinin gölgesinde yaşayan Nero'nun iç dünyasını da açığa çıkarmıştır. Nero çocukluğundan itibaren Agrippina'nın yönlendirmeleriyle hareket eden, kendi kararlarını almaktan çok annesinin otoritesiyle biçimlenen bir genç olarak karşımıza çıkmaktadır. Yıllardır annesinin baskısı altında ezilen, özerklik alanı daraltılmış Nero için bu sözler hem kendi bağımsızlığının sorgulandığını hatırlatmış hem de annesine duyduğu öfkenin açıkça yüzeye çıkmasına

²⁹⁵ Tac. Ann. 13.12-13

²⁹⁶ Tac. Ann. 13.14-15

²⁹⁷ Suet. Nero. XXXIII, Dio. His. 61.7

²⁹⁸ Tac. Ann. 13.17-19

²⁹⁹ Suet. Nero. XXXIV

³⁰⁰ Nero'nun ikinci eşi.

³⁰¹ Tac. Ann. 14.1

vesile olmuştur. Bir anlamda Poppaea'nın meydan okuması, Nero'nun annesiyle hesaplaşmasına giden sürecin son halkasını oluşturmuştur diyebiliriz.

MS 59'da Nero, annesinden kurtulmaya karar verdiğinde önce zehirle denemeler yapmıştır. Ancak Agrippina'nın şüpheciliği ve ilaçlarla kendini koruması bu yolu etkisiz kılmıştır.³⁰² Ardından odasının tavanını çökertme planı gündeme gelmiş fakat uygulanmamış, sonunda en uygun yöntem olarak denizde bir kaza süsü verme fikri benimsenmiştir.³⁰³

Nero'nun eski hocası ve donanma komutanı Anicetus'un önerisiyle, Baiae'de³⁰⁴ annesiyle barışmış gibi davranarak onu bir ziyafete davet etmiş, gece olduğunda Agrippina'yı özel olarak hazırlanmış bir gemiye bindirmiştir.³⁰⁵ Plan, geminin bir kısmının çökmesiyle yolcunun suya düşmesi şeklinde tasarlanmıştır. Ancak gece sakin geçmiş, geminin üst kısmı çökse de Agrippina ölümden kurtulmuştur. Yanında bulunan dostu Acerronia, yardım isterken mürettebat tarafından öldürülmüş; Agrippina ise yaralı halde yüzerek sahile ulaşmış ve villasına sığınmıştır.³⁰⁶

Olay başarısız olunca Nero paniğe kapılmış, Anicetus'u bu kez doğrudan askerlerle Agrippina'nın villasına göndermiştir. Filolojik kaynakların aktardığına göre, kapılar kırılmış, askerler içeri girmiştir. Agrippina, oğlunun emriyle kendisine parricidium³⁰⁷ uygulanacağına inanmak istemese de darbeler indirildiğinde gerçeği anlamıştır. Son sözlerinde "*karnımı vurun*" diyerek kendini savunmaya çalışmış, ardından birçok darbe ile öldürülmüştür.³⁰⁸

Nero'nun annesiyle olan ilişkisi, zamanla bastırılmış öfkenin açık bir karşı çıkışa dönüşmesiyle sonuçlanmıştır. Psikanalitik açıdan değerlendirildiğinde, baskıcı ve müdahaleci bir anneye karşı çocukta yoğun öfke, nefret, yüzleşmekten kaçınma ve nihayetinde yok etme isteği gelişebilmektedir. Nero örneğinde bu ihtimal uç noktaya ulaşmış, annesi Agrippina yıllar süren gerilimlerin ardından bizzat kendi oğlunun emriyle öldürülmüştür.

³⁰² Tac. Ann. 14.3

³⁰³ Tac. Ann. 14.4, Suet. Nero. XXXIV

³⁰⁴ Günümüz Baia, Bacoli kasabası sınırları içerisinde bir bölge.

³⁰⁵ Tac. Ann. 14.4-5, Suet. Nero XXXIV

³⁰⁶ Tac. Ann. 14.5-6, Suet. Nero XXXIV

³⁰⁷ Anne katili.

³⁰⁸ Tac. Ann. 14.8

Nero'nun hayat hikâyesi, erken dönemde yaşadığı kırılmaların ve annesi Agrippina ile kurduğu çelişkili ilişkinin damgasını taşıyan bir örnek olarak değerlendirilebilir. Henüz üç yaşında babasını kaybeden, kısa süre sonra da annesinden uzak kalan Nero, erken çocukluk dönemini temel bakım eksiklikleriyle ve duygusal yoksunluklarla geçirmiştir. Bu koşullar, kişilik gelişiminin en hassas döneminde bağımsızlık ve güven duygusunun sağlıklı temellerle oluşmasını engellemiştir. Bu noktada, teyzesi Domitia Lepida'nın gözetimi ve düşük statülü bakıcıların varlığı, çocuğun gelişimsel ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalmış olabileceğini düşündürmektedir. Sürgünden dönen Agrippina, oğlunun hem çocukluk hem de gençlik yıllarında olağanüstü baskıcı ve müdahaleci bir figür hâline gelmiştir. Claudius'la yaptığı evlilik, Nero'nun Octavia ile nişanlanmasını sağlaması, Seneca'yı hocası olarak yanına alması ve Burrus'u Praetorian prefecti yapması gibi girişimler, Nero'ya imparatorluk yolunu açmıştır. Ancak aynı zamanda, bu politik hamleler onun çocukluk ve gençlik döneminde özerklik geliştirmesini imkânsız hale getirmiştir.

Psikanalitik açıdan bakıldığında, baskıcı ve müdahaleci bir anne figürüne karşı çocukta gelişebilecek yoğun öfke, nefret, yüzleşmekten kaçınma ve nihayetinde yok etme isteği, Nero örneğinde uç noktaya varmıştır. Yıllar süren baskı ve bağımlılık, yerini geri dönülmez bir kopuşa bırakmış, anne ile oğul arasındaki bağ en yıkıcı biçimde son bulmuştur. Antik kaynakların çizdiği bu tablo, yalnızca bir siyasi cinayeti değil, aynı zamanda anneden bağımsızlık arayışının en dramatik ifadesini gözler önüne sermektedir.

Sonuç olarak Nero'nun yaşam öyküsü, baskıcı bir annenin gölgesinde büyüyen bir çocuğun nasıl olup da imparatorluk kudretiyle birleştiğinde kişisel öfkesini tarihin en uç örneklerinden birine dönüştürebildiğini göstermektedir. Bu yönüyle, Agrippina ile Nero arasındaki gerilim, yalnızca Roma siyasetinin değil, aynı zamanda bireysel psikolojinin ve aile içi çatışmaların da tarihsel bir örneği olarak incelenmeye değer bir vakadır.

SONUÇ

Bu çalışmada psikanalitik yöntemlerin, tarihsel kişilik çözümlemelerine nasıl uygulanabileceğine dair bir örnek ortaya konmuştur. Psikanalitik yaklaşımın temelinde, bireyin erken yaşantılarında bıraktığı izlerin, sonraki yaşamında düşünce, davranış ve karar alma süreçlerine yön verdiği varsayımı bulunmaktadır. Ortaya çıkan sonuçlar, bu yöntemin imparatorluk tarihine farklı bir pencereden bakmayı mümkün kıldığını da göstermektedir. Böylelikle; deli, sapkın, zorba, vb. alışlagelmiş olumsuz imparator nitelendirmelerine neden olan travmalar günümüz psikoloji çalışmaları ile açıklanmaya çalışılmıştır. Çocukluk döneminde yaşanan kayıplar, dışlanmalar ya da yoğun denetim gibi faktörler, sonraki yıllarda görülen ihtiyat, saldırganlık ya da iktidar hırsı gibi özelliklerle ilişkilendirilmiştir. Bu bağlamda, tezimiz yalnızca tarihsel olayların kronolojik aktarımına dayanmamış, aynı zamanda kişiliğin derinliklerine uzanan bir okuma denemesi sunmuştur.

Iulius-Claudius hanedanının imparatorlarına tek tek bakıldığında, her birinin kişiliklerinde çocukluk döneminde yaşanan kırılmaların ve aile içi dinamiklerin izleri açıkça görülmektedir. Bunların her biri, bireysel yaşam öyküsünün ötesinde, imparatorluk yönetim tarzına doğrudan yansımıştır. Roma’da monarşik iktidar tek bir elde toplanmıştır, ancak bu tek el, çoğu zaman travmalarla biçimlenmiş bir çocuğun elleri olmuştur. Dolayısıyla devletin en yüksek kararları, yasaların uygulanışı, savaş ve barış stratejileri ya da halkla ilişkiler, yalnızca siyasi koşulların değil, hükümdarın erken yaşta yaşadığı kayıpların, korkuların da ürünüdür. Çocuklukta şekillenen ihtiyat, kuşku, öfke, zalimlik ya da kırılmanlık gibi kişisel özellikler, bir imparatorun yönetiminde tüm Roma halkının kaderini belirlemiştir.

Bu çerçevede, imparatorluk tarihinin ilk yüzyılında yaşanan siyasi istikrarsızlıklar, keyfi yönetimler, ani kırılmalar ya da beklenmedik insani zaafılar, yalnızca devletin yapısal sorunlarıyla değil, tahtın çocuklarının iç dünyasıyla da açıklanabilir. Iulius-Claudius hanedanı örneği bize şunu göstermektedir: Roma’nın kaderi, büyük ölçüde çocuklukta yaşanan travmaların ve ebeveyn ilişkilerinin gölgesinde şekillenmiştir. Monarşinin merkezinde yalnızca bir imparator değil, bir zamanlar çocuk olmuş, çoğu kez sevgi ve güven yoksunu kalmış bir birey vardır. Bu bireysel kırılmanlıkların halkın yaşamına doğrudan yansımaları, Roma tarihini kişisel trajedilerle siyasi düzenin iç içe geçtiği bir sahneye dönüştürmüştür. Romalılar bundan ders

çıkarmışlar ve Nerva'dan başlayarak imparatorluk bürokrasisini bilen en iyi yöneticileri liyakatle iş başına getirerek II. yüzyılda önemli bir yükseliş dönemi yaşamışlardır.

Roma tarihi araştırmalarında psikanalitik çözümlemelerin henüz yeni sayılabilecek bir yöntem olduğu göz önüne alındığında, bu çalışma kendi alanında ilk değerlendirmelerden biri olarak kabul edilebilir. Bu nedenle, ilerleyen araştırmalara yön verebilecek ve tarih ile psikolojinin kesişim noktasında ufuk açıcı bir katkı sağlayabilecek niteliktedir.

KAYNAKÇA

Filolojik Kaynaklar

- Censorinus. (1997). *De die natali liber* (Çev: É. des Places). Les Belles Lettres.
- Cicero. (1988). *Cato Maior de Senectute*. (Çev: J. G. F. Powell) Cambridge : Cambridge University Press
- Cicero. (1923). *De Amicitia*. (Çev: William Armistead Falconer) Londra : Harvard University Press.
- Cicero. (1996). *De Officiis*. (Çev: Andrew R. Dyck) Michigan: University of Michigan Press.
- Cicero. (1896). *Letters to Brutus*. London: George Bell.
- Cicero. (1896). *Letters to His Brother Quintus*. (Çev: Watson J. S.) Londra: George Bell.
- Damascuslu Nicolaus (2017). *Life of Augustus* . (Çev: Mark Toher) Cambridge : Cambridge University Press.
- Dio, C. (1916). *Roman History Book 41-45*. (Çev: Earnest Cary) London: Harvard University Press.
- Dio, C. (1955). *Roman History Book 56-60*. (Çev: Earnest Cary) London: Harvard University Press.
- Gaius. (1958). *Instituties*. (Çev: Francis De Zulueta) Oxford: Oxford University Press.
- Horatius. (2002). *Epistles*. (Çev: Niall Rudd) Cambridge : Cambridge University Press.
- Horatius. (2006). *Satires*. (Çev: Catherine Schelegel) Wisconsin: University of Wisconsin Press.
- Juvenal. (1918). *Satires*. (Çev: Ramsay, George Gilbert) London: Heinemann.
- Martial. (1919). *Epigrams*. (Çev: W. Ker) East Granby: Bohn's Classical Library.
- Paterculus, V. (1961). *Res Gestae divi Augusti* . (Çev: Frederic W. Shipley) Harvard: Harvard University Press.
- Plutarch. (1914). *Parallel Lives*. (Çev: Bernadotte Perrin) Harvard: Harvard University Press.
- Seneca, L. A. (1920). *Apolococyntosis - The Pumpkinification of Claudius*. (Çev. W.H.D. Rouse) Durham: Duke Classics .
- Suetonius. (2008). *De Vita Caesarum*. (Çev: Catharine Edwards) Oxford: Oxford University Press.
- Tacitus. (1913). *Dialogus, Germania, Agricola*. (Çev: William Peterson) London: The Loeb Classical Library.

Tacitus. (2004). *Annales*. (Çev: A. J. Woodman) Cambridge: Hackett Publishing Company.

Quintilian. (1920). *Institutio Oratoria Books I-III*. (Çev: H. E. Butler) London: Harvard University Press, Loeb Classical Library.

Modern Kaynaklar

Balk, D. (2009). *Sibling Bereavement During Adolescence*. C. C.-D. Balk içinde, *Adolescent Encounters With Death, Bereavement, and Coping* (s. 199-217). New York: Springer Publishing Company.

Barrett, A. (1989). *Caligula-The Corruption of Power*. Londra: Routledge.

Barrett, A. A. (1996). *Agrippina*. Londra: B. T. Batsford .

Barrett, A. A. (2002). *Livia First Lady of Imperial Rom*. Yale: Yale University Press .

Bjørndal, L. D., vd. (2025). *Stress resilience and risk of psychiatric disorders after childhood bereavement, JAMA Network Open*, 8(7), e2519706. <https://doi.org/10.1001/jamanetworkopen.2025.19706> (Erişim Tarihi: 17.09.2025)

Blanck, H. (1999). *Eski Yunan ve Roma'da Yaşam*. İstanbul: Arion Yayınevi.

Bonner, S. (2012). *Education in Ancient Rome*. New York: Routledge.

Bowlby, J. (2012). *Bağlanma*. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.

Bradley, K. R. (1985). *Child Care at Rome: The Role of Man*. Historical Reflections, 485-523.

Bülent Kara, Ü. B. (2004-Sayı 2), *Çocuk İstismarı. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 140-151.

Dixon, S. (1988). *Roman Mother*. New York: Routledge.

Erikson, E. H. (1963). *Childhood and Society* . Toronto: The Vail-Ballou Press.

Freud, A. (1958). *Adolescence. Psychoanalytic Study of the Child*, 255-278.

Freud, S. (2018). *Psikanalize Giriş Dersleri*. İstanbul: Öteki Yayınevi.

Goldsworthy, A. (2023). *Augustus, Roma'nın İlk İmparatoru*. İstanbul: Kronik.

Güloğlu, B. (2017). *Erken Çocuklukta Baba Kaybında Bağlanma Biçimleri ve Yakın İlişkilerdeki Psikolojik Eğilimler*. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 99-115.

Gürsoy, N. A.-F. (2001). *Çocuk Hakları Çerçevesinde Çocuk İhmal ve İstismarı*. Milli Eğitim Dergisi-Sayı 151.

Hegel. (2006). *Tarih Felsefesi*. İstanbul: İdea Yayınevi.

- Howatson, M. (2013). *Oxford Antikçağ Sözlüğü*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- İpek, N. (2017). *Arkaik ve Klasik Dönem Roma Ailesinde Çocuk ve Yeni Doğan Bebeğin Terk Edilmesi Meselesi*. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 296-359.
- Kocakuşak, F. (2011). *Antik Roma'da Aile Kurumu*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Kocakuşak, K. D.-F. (2014). *Eski Roma Ailesinde "Pater Familias" ve "Patria Potestas" Kavramları*. Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 233-250.
- Lacan, J. (1949). *Le stade du miroir comme formateur de la fonction du je, telle qu'elle nous est révélée, dans l'expérience psychanalytique*. Revue Française de Psychanalyse (s. 449-455). Zürih: Presses Universitaires de France.
- Levick, B. (1975). *Julians and Claudians*. Greece and Rome, 29-38.
- Marañón, G. (1991). *Tiberio, historia de un resentimiento*. Madrid: Espasa-Calpe.
- Mark Joyal, I. M. (2009). *Greek and Roman Education, A Sourcebook*. New York : Routledge.
- Parker, E. R. (1946). *The Education of Heirs in the Julio-Claudian Family*. The American Journal Philology, 29-50.
- Rawson, B. (2005). *Children and Childhood in Roman Italy*. Oxford: Oxford University Press
- Rutter, M. (1972). *Maternal Deprivation Reconsidered*. Journal of Psychosomatic Research, 241-250.
- Saller, R. P. (1994). *Patriarchy, property and death in the Roman family*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Servaty-Seib, H. L. (2009). *Death of a Friend During Adolescence*. C. C.-D. Balk içinde, Adolescent Encounters With Death, Bereavement and Coping (s. 217-231). New York : Springer Publishing Company.
- Smith, W. (1899). *Dictionary of Greek and Roman Antiquities*. Londra: TAYLOR, WALTON, & MABERLY; AND JOHN MURRAY.
- Southern, P. (2014). *Roman Imperial Biographies: Augustus*. New York: Routledge.
- Vural, D. G. (2021). *Çocuklarda Ebeveyn Kaybı ile Ebeveyn Boşanmasının Traatik Etkileri*. Ankara: İksad.

İnternet Kaynakları

<https://www.britishmuseum.org> (Erişim Tarihi: 21.08.2025)

<https://www.worldhistory.org/image/2131/julio-claudian-family-tree>

(Erişim Tarihi: 09.09.2025)

<https://www.worldhistory.org/image/18984/statue-of-a-man-wearing-a-toga-beside-a-capsa/> (Erişim Tarihi: 25.09.2025)

EKLER

EK 1. UZM. DR. ABDULLAH ALKAŞI³⁰⁹ SÖZLÜ MÜLAKAT RAPORU³¹⁰

Sözlü mülakat aşamasından önce, filolojik kaynaklardan elde edilen veriler titizlikle incelenmiş, Iulius-Claudius hanedanlığı imparatorlarının çocukluk dönemleri üzerine ayrıntılı analizler yapılmıştır. Elde edilen bulgular ışığında Uzm. Dr. Abdullah Alkaşı'ya yöneltilecek sorular özel olarak hazırlanmıştır. Ancak, uzmanın değerlendirmelerinin nesnel ve yönlendirilmemiş olmasını sağlamak amacıyla, vakalarda imparatorların kimlikleri gizlenmiş, yalnızca olay ve durumlar üzerinden tartışma yürütülmüştür. Böylece, modern psikoloji kuramlarının sunduğu bakış açılarıyla tarihsel verilerin karşılaştırılmasına dayalı, daha dengeli ve önyargılardan arındırılmış bir analiz zemini oluşturulmuştur.

Berkay Cömert: Hocam nasılsınız? Öncelikle kendinizi tanıtır mısınız?

Abdullah Alkaşı: Ben Abdullah Alkaşı Çocuk ve Ergen Psikiyatri uzmanıyım. Yaklaşık dokuz yıldır uzman olarak çalışıyorum. On üç yıldır bu işin içerisindeyim.

B.C: Hocam, benim araştırmam ile ilgili birkaç sorum olacak size. Erken yaşta ebeveyn kaybı, özellikle babanın yokluğu çocuğun psikolojik gelişimini nasıl etkiler? Bu kaybın yerini üvey ebeveynin alması çocuk açısından nasıl bir fark yaratır?

A.A: Erken yaşta kayıpta yaştan kaç olduğu da önemli, yaş küçülüp yerini üvey bir ebeveynin alması belki süreci çok daha kolay olmasını sağlayacaktır, bir-iki yaştan bahsediyorum. Daha henüz çocuğun farkındalık sürecinin oluşmadığı, iki yaşında babasını anlar o. Sonradan erkek figürün oluşması önemli. Baba figürünün olmaması cinsel kimlik açısından risk yaratabiliyor. Özellikle 3-5 yaş kritik dönemdir. Baba rol model alınır, bu rol modelde erkek cinsel kimliği oluşabilir. Bu durum oluşmadığında daha çok kadınlarla iç içe olması, kişinin feminen bir tarafa kaymasına neden olabilir. Homoseksüelliğe giden bir süreç olabiliyor. İkinci olarak depresyona yatkınlık, daha keyifsiz olabiliyorlar. İçeride kapanıklık yaşanabiliyor. Yine, öfke sorunları daha yüksek, daha kinci olabiliyor, çünkü anne sınır koyamıyor. Sınır koyamayınca her istediğini

³⁰⁹ Uzm. Dr. Abdullah Alkaşı, lisans öncesi öğrenimlerinin ardından Fırat Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde başladığı tıp eğitimini 2010 yılında başarıyla tamamlayarak Tıp Doktoru ünvanı almıştır. İhtisasını ise, Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde tamamlayarak Çocuk ve Ergen Psikiyatristi ünvanını almıştır. Uzm. Dr. Abdullah Alkaşı, mesleki çalışmalarına şu an Eskişehir'de bulunan özel muayenehanesinde devam etmektedir.

³¹⁰ Görüşme 09.07.2025 tarihinde, Çocuk ve Ergen Psikiyatri Uzmanı Dr. Abdullah Alkaşı'nın ofisinde gerçekleştirilmiştir. Görüşme esnasında Uzm. Dr. Abdullah Alkaşı'nın izni dahilinde ses kaydı alınmıştır.

yapan çocuklar olabiliyorlar. Bu da ilerleyen yaşlarda kişinin daha acımasız olmasına yol açıyor. Vicdan konusunda sıkıntı yaşadıklarını görüyoruz. Aslında kalan ebeveynin bu çocuğu ne kadar doyurabildiği önemli. Benim ilk aklıma gelenler bunlar.

B.C: Yerine başka bir rol model alma konusunda yatkınlık olabiliyor mu?

A.A: Olumlu bir rol model olursa tabi ki her şey yoluna girebilir. Ama tabi yaşı büyük olduğunda bir ergen bunu baba olarak mı kabul edecek? İlla baba da değil bir ağabey olabilir. Bir öğretmen olabilir. O boşluğu kapatabilir illa baba olmasına gerek yok. Rol model lazım bize. Örnek veriyorum, erkek çocukta biz ne yapıyoruz? Baba yok, erkek figür yok, özel öğretmen tutulacaksa erkek öğretmenin tutulmasını tavsiye ediyoruz. Rol model alsın diye. Ergenlik döneminde yaşanan baba kaybı da ruhsal açıdan tehlike yaratabiliyor ama daha önceki yaşam kalitesi nasıldı? Babası ile ilişkisi nasıldı? Bunları bilmek de önemli. Belki babanın ölmesi daha iyi olabilir. Karışık süreçler tamamı ile.

B.C: Sürekli yer değiştirmek, taşınma gibi düşünebilirsiniz ama daha çok sürgün gibi düşünmenizi isterim. Ölüm tehdidi altında yaşamak, çocuk yaşta bu tarz bir hayata maruz kalmak temel güven duygusu ve stresle baş etme süreçlerini ne yönde etkiler?

A.A: Olumsuz etkiler, paranoid dediğimiz durumu ortaya çıkarabilir. Sürekli zarar görme korkusu, herkesten şüphe duyarlar, bazen kendini kapatırlar dışarı çıkmazlar. Halkın içine girmemeyi benim aklıma getirdi. Halktan uzak, kopuk yöneticiler geldi aklıma. Genelde çok kaygılı oluyor bu kişiler. Sürekli zarar görme ve sevdiklerini kaybetme korkusu içinde yaşarlar. Anladığım kadarıyla ebeveynleri sürgüne gönderilen çocuklar bunlar.

B.C: Hem ebeveynleri gönderilen ve onlardan yaşayan hem de ebeveynleri ile beraber kendileri de giden çocuklar.

A.A: Ebeveyni ile giden kişi, babanın durumu orada önemli baba bunu ne kadar yansıtıyor? Görevi gibi mi davranıyor? Yoksa sürekli ölüm korkusunu baba çocuğa yansıtmış mı? Bunları bilmeden biraz farazi oluyor. Örnek veriyorum, polissiniz sürekli yer değiştiriyorsunuz. Hayat korkusu yok. Ama ben çocuğuma polismişim gibi yansıtabilirim onu. Kaçak ya da sürgün gibi yansıtılmış mı? Bu çok önemli, büyük olasılıkla o dönemde çok dikkat edilmemiştir bu duruma. Psikolojik olarak çok bilmedikleri için. Kötü bir şekilde düşünürsek, büyük ihtimalle o çocuklarda çok ciddi bir kaygı bozukluğu olmuştur, sürekli zarar görme korkusu olmuştur. Bazen de şöyle olabilir zarar verme dürtüsünü artırmış olabilir. Ama bu çok nadir olan bir durum çok fazla vakada görmüyoruz bu durumu. Genelde bu kişiler çok inisiyatif almayan, başkaları tarafından kolay yönlendirilen kişiler olacağını düşünüyorum.

B.C: Çocukken sürekli dışlanan, aşağılanan, fiziksel ya da duygusal olarak eksik görülen bireyler, ileride güç elde ettiklerinde nasıl davranışlar sergileyebilir? Yetişkinliklerinde nasıl bireyler haline gelirler? Bu vakamız, annesi ve anneannesi tarafından sürekli aşağılanan, sürekli hor görülen, dışlanan ve yarım insan muamelesi gören bir çocuk.

A.A: İlk sorudan gidelim hocam. İki durum olabilir, genetik altyapıyı da düşünmek gerekiyor. Kendi hastalarımın düşünüyorum.

B.C: Şöyle bir detay vereyim hocam, fiziksel olarak da problemleri var.

A.A: Anladım, fiziksel yetersizlikler de var.

B.C: Kekemelik ve konuşurken ağzından tükürük çıkması durumu var. Bir ayağı aksak, başka problemlere de sahip.

A.A: Bu kişi güç elde ediyor doğru mu? Bu bizim biraz tecrübemizi aşıyor çünkü biz o dönemi görmüyoruz çok fazla. Ama gördüğüm anne-babalardan. Şiddet ve öfke davranışlarının artacağını düşünüyorum. Kendilerine davranıldığı gibi davranılacağını düşünüyorum. Daha kinci bireyler olabilir ancak çok hakim olmadığım bir konu sadece bir tahmin yürütüyorum. Empati yeteneklerinin çok fazla olamayacağını düşünüyorum. Örnek rol model görmemiş oluyorlar genelde. Acımasız bireyler olacağını düşünüyorum. “Bana bunu yaptılar ben yapmayayım” gibi düşüneceklerini çok zannetmiyorum. Tabi tahminim sadece bunlar.

B.C: Çocukken ya da gençliğinin ilk dönemlerinde, enstest ilişki, işkence, ölüm gibi travmatik süreçlere tanık olmak bir bireyin davranış örüntüsünü nasıl etkiler?

A.A: Hocam şöyle, genelde kendileri de istismarcı oluyor, istismara uğrayanların birçoğu istismarcı oluyor. Erkek çocuklar özellikle, dikkat etmek gerekiyor, yakın takip etmek gerekiyor. Şu an toplumda görüyoruz aslında tecavüzde bulunan kişilerin aslında çocukken istismara uğradıklarını görüyoruz. Enstest ilişki zaten güvendiği bir kişi tarafından olmuştur. Dünyaya güvenmeme, kimseye güvenmeme durumu oluşur. Yani insanlara güvenilmez, en yakınına bile dikkat etmen gerekiyor anlayışı oluşuyor. Yine şüphencilik bu vakalarda da oluyor. Bu tarz kişiler yanlış kararlar verebiliyor. Bazen olması gerekenin çok dışında yanlış kararlar verebiliyorlar.

B.C: Bir üvey kardeş var, çok sevilen bir üvey kardeş. Ancak çocuğun kendisi o kadar sevilmiyor. Bu durum ne gibi bir davranışa yol açabilir?

A.A: Şiddet davranışını tetikleyebilir. İki erkek çocuğu olarak düşünüyorum. Daha öfkeli, hırçın, sinirli olacaktır. Bu bir seçenek. Diğer seçenek, “ben değersizim”, “ben sevilmem”, “ben başarısızım”, “hiçbir şeye layık” değilim diyerek kendini

değersizleştirebilir. Bu iki tepkiden birini beklerim. Yani tabi her ikisi de olabilir. İlerleyen yaşlarda daha çok verici olabilirler, beni sevsinler anlayışı ortaya çıkabilir. Hayır diyemezler. Tabi bu bahsettiğiniz durumlarda yelpaze o kadar geniş ki. Aynı durumda tamamen sağlıklı da olabilir. Tamamen içe kapanık olabilir. Ama genelde sosyal fobiyle kendini gösterir.

B.C: Babası erken yaşta hayatını kaybetmiş ve çok baskıcı ve hırslı bir anneyle büyümüş bir çocuk ilerleyen dönemlerde annesine karşı nasıl bir yaklaşım sergiler?

A.A: Benim gördüğüm vakalardan örnek vereyim. İki durum olabilir. Çok fazla gördüğüm durum şu, annenin izninden çıkamayan pasif bir birey, daha yönetilebilen aslında tamamen otorite annedir. Anneden bağımsız hareket edemez, karar alamaz. Anneye fazla bağımlılık ortaya çıkıyor. İkinci durumda ise, burada bir de biraz hor görme de varsa, anneye karşı öfke ve şiddet davranışları, karşı çıkma davranışı artacaktır. Anneye karşı nefret, bir daha yüzleşmeme isteği ve hatta anneyi öldürme isteği bile ortaya çıkabilir. Ancak bizim daha çok gördüğümüz, pasif olan davranış sergileyenlerdir.

B.C: Genel karakteri nasıl olur bu tarz insanların?

A.A: Huzursuz ve çekingen olabilir. Kararsız, mutsuz, bu şekilde olabilir.

B.C.: Hocam vakit ayırdığınız ve çalışmamıza yardımcı olduğunuz için çok teşekkür ederiz.

Bu çalışmada kullanılan psikolojik değerlendirmelerin şekillenmesine katkı sağlayan, sözlü mülakat aracılığıyla görüşlerini bizimle paylaşan Uzm. Dr. Abdullah Alkaşı'ya teşekkür ederiz. Kendisinin objektif ve titiz yorumları, imparatorların çocukluk dönemlerine dair yapılan analizlerin daha kapsamlı bir bakış açısıyla ele alınmasına önemli ölçüde katkı sağlamıştır.

Tablo 1. Gaius Octavius'un (Augustus) Aile Tablosu

1) Ebeveynler ve Kardeşler

Kategori	Ad	Not
Baba	Gaius Octavius	Praetor sonrası Makedonya valiliği; üç çocuğu sağ kaldı.
Anne	Atia	Marcus Atius Balbus ile Julia'nın (J. Caesar'ın kız kardeşi) kızı.
Kardeş	Octavia Maior (üvey)	Annesi Ancharia.
Kardeş	Octavia Minor	Atia'dan doğan kız kardeş.

2) Eşler ve Evlilikler

Eş	Durum	Not
Claudia (Antonius'un üvey kızı)	Boşandı	Evlilik consummatio olmadan bitti.
Scribonia	Boşandı	"Kötü huyluluğu" gerekçesiyle; Augustus aynı gün Livia ile evlendi.
Livia Drusilla	Ömür boyu evlilik	Evlilik, Livia hamileyken yapıldı; ortak çocukları olmadı.

3) Biyolojik Çocuk

Ad	Anne	Not
Julia	Scribonia	Augustus, Julia'yı sırasıyla Marcellus'a, ardından Agrippa'ya, sonra Tiberius'a verdi.

4) Torunlar (Julia + Agrippa'dan)

Ad	Statü	Not
Gaius Caesar	Evlatlık (Augustus)	Küçük yaştan itibaren devlet hizmetine hazırlandı.
Lucius Caesar	Evlatlık (Augustus)	Gaius gibi resmî hazırlık gördü.
Agrippa Postumus	Evlatlık (sonra reddetme)	Tiberius'la birlikte evlat edinildi; kısa süre sonra mirastan çıkarılıp sürgüne gönderildi.
Julia (Genç)	Torun	Aile içi skandallar bağlamında anılır.
Agrippina (Büyük)	Torun	Germanicus'la evlendirildi.

5) Üvey Çocuklar (Livia'nın önceki evliliğinden)

Ad	Baba	Not
Tiberius	Tiberius Claudius Nero	Livia'nın oğlu; Augustus MS 4'te evlat edildi.
Drusus (Nero Claudius Drusus)	Tiberius Claudius Nero	Livia'nın küçük oğlu; Augustus'un üvey oğluydu.

6) Augustus'un Evlat Edindikleri

Evlatlık	Asıl Nesep	Not
Gaius & Lucius Caesar	Julia + Agrippa'nın oğulları	
Agrippa Postumus	Julia + Agrippa'nın oğlu	Tiberius'la aynı anda evlat edinildi; kısa sürede dışlandı/sürgün.
Tiberius	Livia'nın oğlu	MS 4'te evlat edildi; ardıllık düzeni böyle kuruldu.

7) Augustus'un Kendi Evlatlık Statüsü

Kategori	Ad	Not
Evlat edinen	Julius Caesar	Vasiyetle evlatlık ve mirasçı yapıldı.

Tablo 2. Tiberius'un Aile Tablosu

1) Ebeveynler ve Kardeşler

Kategori	Ad	Not
Baba	Tiberius Claudius Nero	Roma soylusu; eski praetor. Livia Drusilla ile evliliğinden Tiberius ve Drusus doğdu.
Anne	Livia Drusilla	MÖ 38'de Augustus ile evlendi; Tiberius'un üvey babası Augustus oldu.
Kardeş	Nero Claudius Drusus (Drusus 'Elder')	Küçük kardeşi; Germanicus ve Claudius'un babası.

2) Eşler ve Evlilikler

Eş	Durum	Not
Vipsania Agrippina	Boşandı	MÖ 20 civarında evlendiler; Augustus'un siyasi tercihiyle MÖ 12'de boşandı.
Julia (Büyük) – Augustus'un kızı	Ayrılık/Boşanma	MÖ 11'de evlendiler; çocuk olmadı. Julia MÖ 2'de sürgün edildi; Tiberius uzun süre Rodos'ta yaşadı.

3) Biyolojik Çocuk

Ad	Anne	Not
Drusus Julius Caesar (Drusus 'Genç')	Vipsania Agrippina	MS 23'te öldü; eşi Livilla'dır. Çocukları: Julia Livia ve Tiberius Gemellus (ikizlerden sağ kalan).

4) Torunlar (Drusus Julius Caesar'dan)

Ad	Statü	Not
Julia Livia	Torun	Drusus ile Livilla'nın kızı.
Tiberius Gemellus	Torun	Drusus ile Livilla'nın ikiz oğullarından sağ kalan; MS 37'de Caligula tarafından öldürüldü.

5) Üvey Çocuklar (Julia'nın önceki evliliğinden – Agrippa ile)

Ad	Statü	Not
Gaius Caesar	Üvey oğul	Augustus'un torunu; genç yaşta varis olarak öne çıkarıldı.
Lucius Caesar	Üvey oğul	Gaius'un kardeşi; genç yaşta öldü.
Agrippa Postumus	Üvey oğul	Miras dışı bırakıldı ve sürgüne gönderildi.
Julia (Küçük)	Üvey kız	Aile içi skandallarla anılır.
Agrippina (Büyük)	Üvey kız	Germanicus'un eşi; Caligula'nın annesi.

6) Tiberius'un Evlat Edindikleri

Evlatlık	Asıl Nesep	Not
Germanicus	Drusus (Elder) + Antonia Minor'un oğlu	MS 4'te Tiberius tarafından evlat edinildi; Augustus'un şartıydı.

7) Tiberius'un Kendi Evlatlık Statüsü

Kategori	Ad	Not
Evlat edinen	Augustus	MS 4'te evlatlık alındı; karşılık olarak Germanicus'u evlat edindi.

Tablo 3. Gaius Caesar'ın (Caligula) Aile Tablosu

1) Ebeveynler ve Kardeşler

Kategori	Ad	Not
Baba	Germanicus (Nero Claudius Drusus Germanicus)	MS 4'te Tiberius tarafından evlat edinildi.
Anne	Agrippina (Büyük) – Vipsania Agrippina	Octavius'un torunu; güçlü siyasi figür.
Kardeş	Nero Julius Caesar (abi)	Sürgün ve baskılar sonrası MS 31'de öldü.
Kardeş	Drusus Julius Caesar (abi)	MS 33'te öldü.
Kardeş	Agrippina (Küçük) – Agrippina the Younger	İmparator Nero'nun annesi; daha sonra İmparator Claudius'la evlendi.
Kardeş	Julia Drusilla (kız kardeş)	Ölümünden sonra ilahlaştırıldı.
Kardeş	Julia Livilla (kız kardeş)	Sürgüne gönderildi; MS 42'de öldü.

2) Eşler ve Evlilikler

Eş	Durum	Not
Junia Claudilla	Ölümle sonlandı	Tiberius döneminde evlendiler; kısa süre sonra doğumda öldü.
Livia Orestilla	Boşandı	Bir tören sırasında eşinden koparılarak Caligula ile evlendirildi; evlilik çok kısa sürdü.
Lollia Paulina	Boşandı	Görkemli düğünün ardından kısa sürede boşanma/sürgün.
Milonia Caesonia	Öldürüldü	MS 39/40'ta evlendiler; 41'de Caligula ile birlikte suikastte öldürüldü.

3) Biyolojik Çocuk

Ad	Anne	Not
Julia Drusilla (Drusilla 'Küçük')	Milonia Caesonia	MS 39'da doğdu; 24 Ocak 41'de ebeveynleriyle birlikte öldürüldü.

4) Üvey Çocuklar (Milonia Caesonia'nın önceki evliliğinden)

Ad	Statü	Not
Üç üvey kız	Üvey çocuklar	Kaynaklarda adları kesin değil; anneleri Caesonia'nın ilk evliliğinden.

5) Caligula'nın Evlat Edindikleri

Evlatlık	Asıl Nesep	Not
Tiberius Gemellus	Drusus (Genç) ve Livilla'nın oğlu; Tiberius'un torunu	MS 37'de evlat edinildi, princeps iuventutis (Gençliğin lideri) ünvanı verildi; MS 37/38'de öldürüldü.

6) Caligula'nın Kendi Evlatlık Statüsü

Kategori	Ad	Not
Evlat edinen	—	Caligula resmen evlatlık alınmadı; ancak Tiberius'un vasiyetinde Tiberius Gemellus ile birlikte mirasçı gösterildi.

Tablo 4. Claudius'un Aile Tablosu

1) Ebeveynler ve Kardeşler

Kategori	Ad	Not
Baba	Nero Claudius Drusus (Drusus 'Yaşlı')	Ünlü komutan; Antonia Minor ile evliliğinden Germanicus, Livilla ve Claudius doğdu.
Anne	Antonia Minor	Marcus Antonius ile Octavia Minor'un kızı; Augustus'un yeğeni.
Kardeş	Germanicus	Popüler general; Agrippina (Büyük) ile evlendi; Caligula'nın babası.
Kardeş	Livilla (Claudia Livia Julia)	Drusus (Genç) ile evliydi.

2) Eşler ve Evlilikler

Eş	Durum	Not
Plautia Urgulanilla	Boşandı	Yaklaşık MÖ 9/8 civarı evlendiler; MS 24 dolayında boşandılar.
Aelia Paetina	Boşandı	MS 28 civarı evlendiler; MS 31'de boşandı.
Valeria Messalina	Ölüm/İdam	MS 38/39'da evlendiler; 48'de idam edildi.
Agrippina (Küçük)	Ölümle sonlandı	MS 49'da (yeğeniyle) evlendi; 54'te Claudius'un ölümüne dek evlilik sürdü.

3) Biyolojik Çocuk

Ad	Anne	Not
Drusus (Claudius Drusus)	Plautia Urgulanilla	Genç yaşta öldü.
Claudia (tanınmayan)	Plautia Urgulanilla	Boşanmadan sonra doğdu; Claudius evlat olarak tanımadı.
Claudia Antonia	Aelia Paetina	Gnaeus Pompeius Magnus ve ardından Faustus Sulla ile evlendi.
Britannicus (Tiberius Claudius Caesar Britannicus)	Valeria Messalina	MS 55'te öldü.
Claudia Octavia	Valeria Messalina	MS 53'te Nero ile evlendi; çocuk yok.

4) Torunlar

Ad	Statü	Not
—	—	Kayıtlı/yaşayan torun yok (Britannicus ve Octavia'dan soy sürmedi; Antonia'nın bilinen sağ çocuğu yok).

5) Üvey Çocuklar (eşlerin önceki evliliklerinden)

Ad	Statü	Not
Nero (Lucius Domitius Ahenobarbus)	Üvey oğul	Agrippina'nın önceki evliliğinden; MS 50'de Claudius tarafından evlat edinildi.

6) Claudius'un Evlat Edindikleri

Evlatlık	Asıl Nesep	Not
Nero (Tiberius Claudius Nero Caesar)	Gnaeus Domitius Ahenobarbus + Agrippina (Küçük)	MS 50'de evlat edinildi; ardıllık bu tercihle şekillendi.

7) Claudius'un Kendi Evlatlık Statüsü

Kategori	Ad	Not
Evlat edinen	—	Claudius evlatlık alınmadı.

Tablo 5. Nero'nun Aile Tablosu

1) Ebeveynler ve Kardeşler

Kategori	Ad	Not
Baba	Gnaeus Domitius Ahenobarbus	MS 32 konsülü; Domitii Ahenobarbi soyundan.
Anne	Agrippina (Küçük)	Germanicus'un kızı; MS 49'da Claudius'la evlendi.
Kardeş	—	Biyolojik kardeş yok.
Üvey kardeş	Britannicus	Claudius ile Valeria Messalina'nın oğlu.
Üvey kardeş	Claudia Octavia	Claudius ile Valeria Messalina'nın kızı; daha sonra Nero'nun eşi.

2) Eşler ve Evlilikler

Eş	Durum	Not
Claudia Octavia	Boşandı / idam	MS 53'te evlendiler; 62'de boşandı ve kısa süre sonra idam edildi.
Poppaea Sabina	Ölümlle sonlandı	MS 62'de evlendiler; 65'te öldü.
Statilia Messalina	Evlilik sürdü	MS 66'da evlendiler; Nero'nun ölümüne dek eş.

3) Biyolojik Çocuk

Ad	Anne	Not
Claudia Augusta	Poppaea Sabina	MS 63'te doğdu; bebekken öldü.

4) Torunlar

Ad	Statü	Not
—	—	Kayıtlı torun yok.

5) Üvey Çocuklar (eşlerin önceki evliliklerinden)

Ad	Statü	Not
Rufrius Crispinus (genç)	Üvey oğul	Poppaea Sabina'nın önceki evliliğinden.

6) Nero'nun Evlat Edindikleri

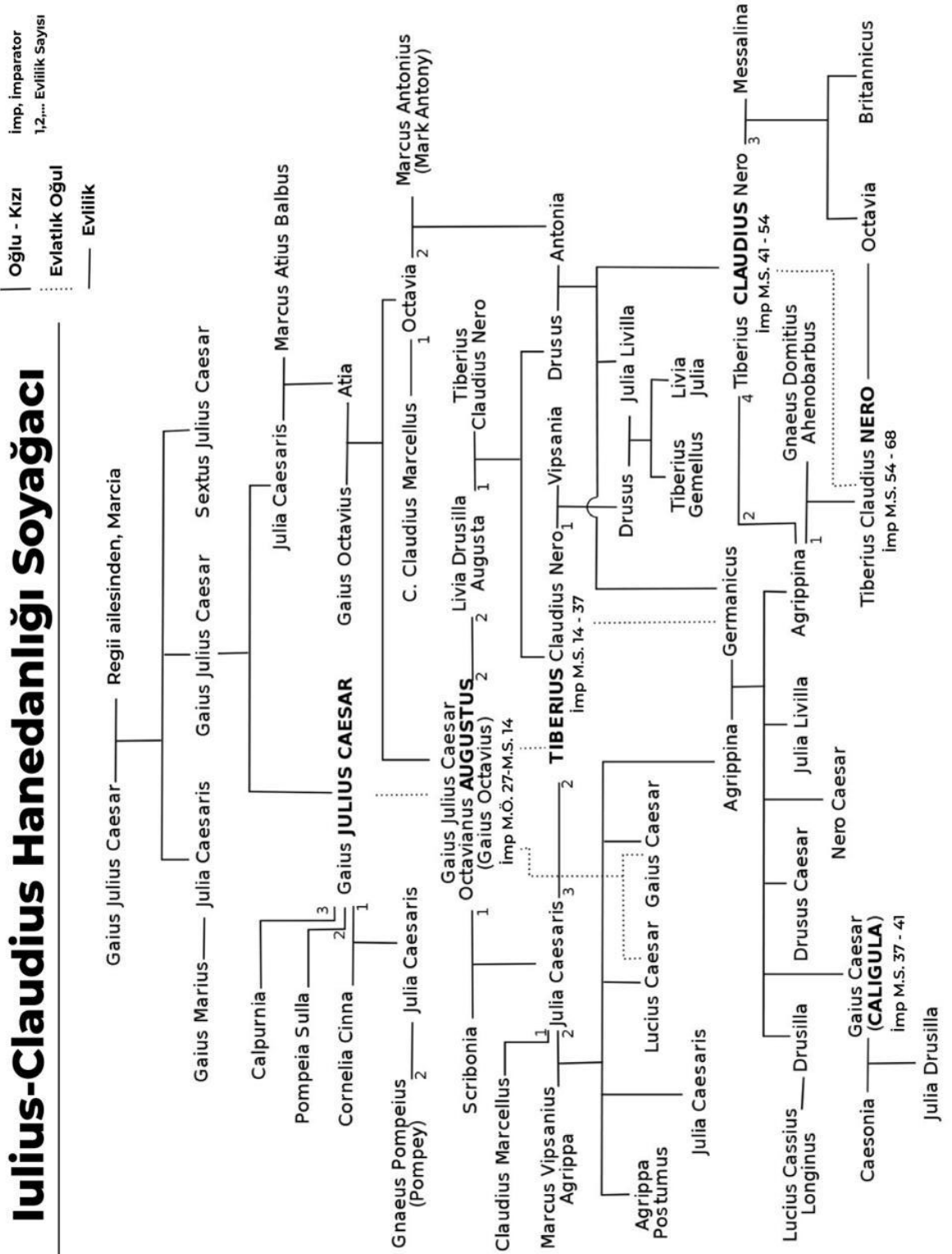
Evlatlık	Asıl Nesep	Not
—	—	Resmî evlat edinme yok.

7) Nero'nun Kendi Evlatlık Statüsü

Kategori	Ad	Not
Evlat edinen	Claudius	MS 50'de evlatlık alındı; ardından ardılılıkta öne çıktı.

Tablo 6. Iulius-Claudius Hanedanlığı Soyağacı

Kaynak: <https://www.worldhistory.org/image/2131/julio-claudian-family-tree/> adresinden
Türkçe'ye çevrilmiştir.

ÖZ GEÇMİŞ

Adı Soyadı : İhsan Berkay CÖMERT

Yabancı Dil : İngilizce

Eğitim Bilgileri:

- 2007-2011, Eskişehir Yunusemre Lisesi
- 2012-2017, Anadolu Üniversitesi, Tarih Bölümü
- 2022-2025, Anadolu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yüksek lisans

Mesleki Deneyimler:

- 2018, Tarih Öğretmeni, Eskişehir Özel Yeni Yol Okulları